

SUUR KATEKISMUS¹

Dr. Martin Luther

¹ Raamatu algne pealkiri oli „Saksa Katekismus“ (Deutsch Katechismus)

SUUR KATEKISMUS

Martin Lutheri eessõna.

Selleks, et me katekismusesse nii põhjalikult süveneme ning soovime ja palume, et sellesse süvenetaks, on meil kaalukaid põhjusi, sest me näeme ju, et paljud jutlustajad ja kirikuõpetajad on paraku selles osas hooletud ning jätavad unarusse nii oma ameti kui ka õpetuse, osa neist suurest õpetatusest, osa aga lihtsalt laiskusest ja oma kõhu orjamisest, suhtudes asjasse nii, nagu oleksid nad kirikuõpetajad ja jutlustajad oma kõhu pärast ja ei oleks kohustatud midagi enam tegema kui hüvesid tarbima, kuniks elu, nagu nad paavstluse all on harjunud. Ja vaatamata sellele, et neil on tänapäeval kõik, mida nad õpetama ja jutlustama peavad ülimalt selgel ning lihtsal kujul käepärast rohkearvulistes kasulikes raamatutes, mida kunagised käsiraamatud oma pealkirjades lubasid „Iseenesest kõnelevad jutlused“, „Maga rahulikult“, „Valmis (jutilused)“, „Varalaegas“, ei ole nad ikkagi nii vagad ja ausad, et nad neid raamatuid ostaksid, või kui neil need isegi olemas on, nende poole vaataksid ja neid loeksid. Oh, millised häbiväärsed söödikud ja kõhuorjad nad küll on, nad peaksid olema pigem seakarjased või koerapoisid kui hingekarjased ja kirikuõpetajad.

Ja teeksid nad siis nüüd, kus nad on vabad tarbetust, koormavast seitsme tunnivalve lobast, kas või niigi palju, et loeksid selle asemel hommikuti, lõunati ja õhtuti näiteks paar lehekülge katekismusest, palveraamatust, Uuest Testamendist või

mujalt Piiblist ning palvetaksid nii enda kui ka oma koguduseliikmete eest Meie Isa palvet, selleks et evangeeliumi vastu, mille abil nad nii mõnestki koormast ja vaevast vabaks on saanud, austust ja tänu üles näidata ning natukegi sellepärast häbi tunda, et nad ei jäta sigade ja koerte kombel evangeeliumist midagi muud meelde kui laisa, kahjuliku, häbiväärse ja lihaliku vabaduse. Sest kahjuks peab lihtrahvas juba selletagi evangeeliumi liiga tühiseks asjaks ja me ei suuda selle vastu midagi märkimisväärset ära teha, isegi kui me kõigest jõust püüaksime. Mis siis veel sellest rääkida, kui me oleksime hooletud ja laisad, nagu me seda paavstluse all olime?

Sellele lisandub veel häbiväärne enesekindluse ja tüdimuse pahe ning salakaval tõbi, et paljud peavad katekismust labaseks lihtsakoeliseks õpetuseks, mille nad ühekorraga läbi loevad ja siis kohe ka kõike teavad, raamatu nurka viskavad ja nagu häbenevad seda rohkem lugeda. Jah, ka aadlike hulgas leidub matse ja ihnuskoisid, kes väidavad, et pole vaja ei kirikuõpetajaid ega jutlustajaid, kõik on ju raamatutes kirjas ja igaüks võib sealt ise õppida, ja nii jätavad nad rahulikult kogudused unarusse ning lasevad neil laguneda ja lisaks sellele kirikuõpetajatel ning jutlustajatel äärmist nälga ja viletsust kannatada, nagu see pöörastel sakslastel kombeks on. Sest meie sakslased oleme kord selline hirmus rahvas ja peame sellega leppima. Enda kohta aga ütlen ma järgmist. Ka mina olen doktor ja jutlustaja, samavõrd haritud ja kogenud, nagu peaksid olema need, kes on nii jultunud ja enesekindlad. Ja ometi olen mina nagu laps, kellele katekismust õpetatakse, ning ma loen ja lausun igal hommikul ja kui vähegi aega saan sõna-sõnalt Meie Isa palvet, Kümme käsku, usutunnistust, psalme jne., ja pean iga päev veel lisaks lugema ja õppima, ning ma ei saa sellega ikkagi niimoodi hakkama, nagu ma hea meelega tahaksin, vaid olen sunnitud jääma lapseks ja katekismuse õpilaseks, ning seda ma heal meelel ka teen. Need peened ja kõrgid tegelased aga tahavad kohe pärast ühte

lugemist olla doktorid kõigi doktorite üle, teada kõike ja ei taha enam midagi vajada. Ja see on ühtlasi kindel märk sellest, et nad ei hooli ei oma ametist ega rahva hingest, isegi mitte Jumalast ja tema Sõnast, ja nad ei peagi enam langema, sest nad on juba liiga sügavale langenud, ja neil tuleks hoopis lapseks saada ja hakata tähestikku õppima, mis neil enda arvates juba ammu on pähe kulunud.

Seepärast palun ma laisku paksmagusid ja ülbeid pühakuid, et nad laseksid end Jumala pärast veenda ja jääksid uskuma, et nad tõesti, tõesti pole nii õpetatud ja nii tähtsad doktorid, nagu nad endale ette kujutavad, ja et nad enam kunagi ei arvaks, et nad on oma õpitükid selgeks õppinud ja teavad kõike piisavalt, ehkki võib tunduda, et nad oskavad neid juba liigagi hästi. Sest isegi kui nad teaksid ja oskaksid kõike kõige paremini (mis on siin elus küll võimatu), on katekismuse igapäevasest lugemisest ning mõtetes ja sõnades harjutamisest ometi mitmesugust kasu ning vilja. Nimelt on sellises lugemises, kõnelemises ja mõtlemises kohal Püha Vaim ning jagab järjest uut ja rohkemat valgust ning pühendumust, et me sellest ikka enam ja enam rõõmu tunneksime ning et see oleks meile meelepärane, nagu Kristus, Matteuse 18[:20], ka töötab: „Sest kus kaks või kolm on minu nimel koos, seal olen mina nende keskel.”

Pealegi pakub see, kui Jumala Sõnaga tegeldakse, sellest räägitakse ja mõeldakse, vägevat abi kuradi, maailma, liha ja kõigi kurjade mõtete vastu, nii nagu ka esimene Psalm kiidab õndsaks neid, kes uurivad ööd ja päevad Jumala seadust [Ps 1:2]. Sest pole mingit kahtlust, et viiruki või mõne muu suitsutusrohu suitsutamine ei saa kuradi vastu tõhusam olla kui see, et sa tegeled Jumala käskude ja sõnadega, neist kõneled, laulad või mõtled. Sest see on õige pühitsetud vesi ja märk, mille eest ta põgeneb ja millega teda saab ära ajada. Ja juba ükspäinis sellepärast peaksid sa nüüd neid õpitükke hea meelega lugema, lausuma, mõtlema ja käsitlema, isegi kui sa sellest

muud vilja ja kasu ei lõika, kui et sul on seeläbi võimalik kurat ja kurjad mõtted eemale peletada; sest ta ei või Jumala Sõna kuulata ega taluda. Ja Jumala Sõna ei ole ju mingi tühi loba nagu Berni Dietrichil, vaid nagu püha Paulus, Rm 1[:16], ütleb: „Jumala vägi”, tõepoolest – Jumala vägi, mis valmistab kuradile põletavaid piinu ning pakub meile ülimat julgustust, lohutust ja abi.

Mida on mul veel öelda? Kui ma peaksin jutustama kõigist viljadest ja kasust, mis Jumala sõna endaga kaasa toob, siis kust ma leiaksin nii palju paberit ja aega? Kuradit kutsutakse iga asja peale meistriks, kuidas kutsuda aga Jumala Sõna, mis iga asja peale meistri kõigi tema oskuste ja väega minema ajab ning hävitab? See peab siis olema ju rohkem kui sada korda iga asja peale meister. Ja kas me peaksime siis sellise väe, kasu, jõu ja vilja nii kergekäeliselt kõrvale heitma, eriti meie, kes me tahame olla kirikuõpetajad ja jutlustajad? Sellisel juhul ärgu jäetagu meid ilma mitte ainult söögist, vaid aetagu meid koertega välja ja loobitagu sõnnikupabulatega, sest me ei vaja seda kõike päev-päevalt mitte ainult nagu igapäevast leiba, vaid me peame seda päev-päevalt kasutama ka iga asja peale meistriks oleva kuradi igapäevase ja lakkamatu kiusamise ja luuramise vastu.

Ja kui sellest üleskutsest katekismuse igapäevaseks lugemiseks veel küllalt ei ole, siis peaks ju Jumala käsk meid ometi piisavalt sundima, mis, 5 Ms 6[:7–8], tungivalt nõuab, et tema käskusid tuleb istudes ja astudes, magama heites ja üles tõustes meeles pidada ning et need oleksid meil pideva märgi ja tähisena silme ees ning käepärast. Kindel on, et ta ei nimeta ega nõua seda nii tungivalt mitte ilmaasjata, vaid kuna ta tunneb meie ohtusid ja hädasid ja lisaks sellele ka kuradi pidevat vihast ründamist ning kiusamist, siis tahab ta meid selle eest hoiatada, meid just nagu kindla „soomusrüüga” kuradi „põlevate noolte” vastu [Ef 6:14.16] varustada ning meid hea ravimiga tema mürgiste, kurjade rünnakute ja sepitsuste vastu kaitsta. Oh meid

meeletuid ja arutuid narre, et me peame selliste võimsate vaenlaste keskel, nagu kurjad vaimud seda on, elama ja asuma. Ning tahame seejuures oma relvad ja kaitse nende vastu kõrvale heita ning olla laisad neid tähele panema ning nende peale mõtlema.

Mida muud sellised tüdinud, ülbed pühakud, kes ei taha ega oska iga päev katekismust lugeda ja õppida, teevad, kui et peavad end palju õpetatumaks isegi Jumalast endast koos kõigi tema pühade inglite, prohvetite, apostlite ja kõigi kristlastega! Sest kui Jumal ise ei häbene seda iga päev õpetada, nagu ta ei oskakski midagi paremat õpetada, ning õpetab alati ühte ja sedasama, ei võta midagi uut või muud ette, ning kui kõik pühakud ei oska midagi paremat või muud õppida ja ei suuda seda ära õppida, siis kas oleme meie need kõige toredamad sellid, kes kujutavad endale ette, et kui me oleme midagi ühe korra juba lugenud ja kuulnud, siis me teame kõike ja ei pea enam rohkem lugema või õppima? Ja et me suudame ühe tunniga selgeks õppida selle, mida isegi Jumal ei suuda ära õpetada, ehkki ta õpetab seda maailma algusest lõpuni, ning isegi kõik prohvetid koos kõigi pühakutega on seda õppinud ning siiaani õpilaseks jäänud ja peavad selleks jätkuvalt jääma?

Sest peab ju olema nii, et kes tunneb hästi Kümme kasku, see peab tundma ka kogu Pühakirja, et ta oskaks kõigi asjaolude ja juhtumite puhul nõu anda, lohutada, otsustada, nii vaimlikes kui ka ilmalikes küsimustes kohut mõista ning võiks olla kohtumõistjaks kogu õpetuse, seisuste, vaimude, seaduste ja muu üle, mis iganes siin ilmas on olemas. Ja mida muud kogu Psalmideraamat endast kujutab kui mõtteid ja harjutusi esimese käsu kohta? Ma tean aga nüüd kindlalt, et need laisad paksmaod ja ülbed vaimud ei mõista ühtegi psalmi, rääkimata kogu Pühakirjast, arvavad aga ometi, et nad tunnevad katekismust, ja põlastavad seda, mis on ju lühike väljavõte Pühakirjast ja kogu Pühakirja ümberjutustus.

Sellepärast palun ma veel kord kõiki kristlasi, iseäranis kirikuõpetajaid ja jutlustajaid, et nad ei tahaks liiga ruttu saada doktoriteks ega kujutaks ette, et nad teavad kõike (ettekujutused ja sirgeks pingutatud kangas tõmbuvad palju kokku), vaid nad harjutagu end selles iga päev ja tegelgu sellega pidevalt, ja lisaks kõigele olgu nad ülimalt tähelepanelikud ja hoolsad liigse enesekindluse või kõrkuse mürgise nakkuse suhtes, ja nad olgu püsivad lugemises, õpetamises, õppimises ja mõtisklemises ning ärgu jätku järele enne, kui nad kogevad ja on kindlad, et nad on kuradi surnuks õpetanud ning on õpetatumad kui Jumal ise ja kõik tema pühakud. Ja kui nad on nii hoolsad, siis ma kinnitan neile, ja nad veendugu selles ka ise, millist vilja nad lõikavad ja millised toredad inimesed Jumal neist teeb, nii et nad on aegamööda sunnitud ka ise tunnistama, et mida kauem ja rohkem nad katekismusega tegelevad, seda vähem nad seda tunnevad ja seda rohkem on neil sellest õppida, ning alles siis hakkab see, mille lõhna nad praegu täis kõhu ja tulpimuse pärast kannatadagi ei või, neile näljastele ja janusteile maitsma. Selleks andku Jumal oma armu, aamen.

EESSÕNA.²

See jutlus on määratud ja ette võetud nii laste kui ka lihtrahva õpetamiseks. Seetõttu kannab see juba ammustest aegadest kreekakeelset nimetust katekismus, s.t. laste õpetus, mida iga kristlane peab ilmtingimata tundma, nii et kes seda ei tunne, seda ei saa kristlaste hulka arvata ega ühelegi sakramendile lubada. Nii nagu käsitööline, kes ei tunne oma käsitöö eeskirju ja pruuke, praagitakse välja ja loetakse oskamatuks. Seepärast tuleb noortel inimestel lasta neid õpitükke, mis katekismusesse

² See on algne eessõna 1529. aastast, mille aluseks on 18.mail 1528 peetud jutlus

ehk lastejutlusesse kuuluvad, hästi ja põhjalikult õppida ning hoolsalt harjutada ja nendega tegelda. Ja seetõttu on ka iga pereisa kohustatud vähemalt kord nädalas oma lapsi ja sulaseid ükshaaval küsitlema ja ära kuulama, mida nad neist teavad või on õppinud, ja kui nad midagi ei tea, siis manitsegu ta neid tõsiselt. Mulle meenuvad varasemast ajast harimatud vanad elatanud inimesed, tegelikult kohtab selliseid ka tänapäeval, kes ei ole neid asju kunagi teadnud ega teagi, ometi lähevad nad ristima ja armulauale ning tarvitavad kõike seda, mis kristlastele kuulub, samas kui armulaualiseid peaksid õigupoolest kogu kristlikust õpetusest rohkem teadma ja täielikumal arusaamisel olema kui lapsed ja koolijütsid. Me piirdume lihtrahva puhul kolme peatükiga, mis on kristlastel ammustest aegadest olemas, mida on aga harva õigesti õpetatud ja käsitletud, kuni need selgeks õpitakse ja neis vilumus omandatakse, nii noorte kui vanade keskel, kes tahavad, et neid kristlaseks kutsutaks ja et nad seda ka oleksid, ja need peatükid on järgmised:

Esiteks:

Jumala kümme käsku³

Esimene: Sul ei tohi olla teisi jumalaid minu kõrval.

Teine: Sa ei tohi Jumala nime ilmaasjata suhu võtta.

Kolmas: Sa pead hingamispäeva pühitsema.

Neljas: Sa pead isa ja ema austama.

Viies: Sa ei tohi tappa.

Kuues: Sa ei tohi abielu rikkuda.

Seitsmes: Sa ei tohi varastada.

³ 2 Mo 20:2-17; Vt 5Mo 5:6-21

Kaheksas: Sa ei tohi anda mingit valetunnistust oma ligimese vastu.

Üheksas: Sa ei tohi himustada oma ligimese koda.

Kümnes: Sa ei tohi himustada tema naist, sulast, teenijat, kariloomi ega midagi, mis tema oma on.

Teiseks:

Meie usu põhiartiklid⁴

Mina usun Jumalasse, kõigeväelisse Isasse, taeva ja maa Loojasse.

Ja Jeesusesse Kristusesse, tema ainsasse Pojasse, meie Issandasse, kes on saadud Pühast Vaimust, ilmale toodud neitsi Maarjast, kannatanud Pontius Pilatuse all, risti löödud, surnud ja maha maetud, alla läinud surmavalda⁵, kolmandal päeval jälle üles tõusnud surnuist, üles läinud taeva, istub Jumala, kõigeväelise Isa paremal käel, sealt tema tuleb kohut mõistma elavate ja surnute üle.

Mina usun Pühasse Vaimusse, üht püha kristlikku kirikut,⁶ pühade osadust, pattude andeksandmist, ihu ülestõusmist⁷ ja igavest elu, aamen.

Kolmandaks:

Palve ehk Meie Isa palve, mille õpetas Kristus⁸

Meie Isa, kes sa oled taevas, pühitsetud olgu Sinu nimi, Sinu riik tulgu, Sinu tahtmine sündigu nagu taevas, nõnda ka maa peal; meie igapäevast leiba anna meile

⁴ Aluseks on EELK Kiriku Laulu-ja Palveraamatus avaldatud tekst. Ära on näidatud põhilised erinevused algtekstist.

⁵ Algtekstis: zur Helle (põrgusse)

⁶ Algtekstis: eine heilige christliche Kirche (ecclesiam catholicam)

⁷ Algtekstis: erstebung des Fleischs

⁸ Vt. Mt. 6:9-13

tänapäev ja anna meile andeks meie võlad, nagu meiegi andeks anname oma võlglastele ja ära saada meid kiusatusse, vaid päästa meid ära kurjast, aamen.

Need on kõige vajalikumad peatükid, mida tuleb esimesena õppida sõna-sõnalt kordama, ning lapsi tuleb harjutada sellega, et nad peavad neid iga päev hommikul üles tõustes, sööma minnes ja õhtul magama heites üles ütlema ja neile ei tohi enne süüa ega juua anda, kui nad on need üles öelnud. Samamoodi on ka iga pereisa kohustatud oma peret, sulaseid ja teenijaid kohtlema nii, et kui nad ei oska neid või ei taha neid õppida, siis ta ärgu hoidku neid enda juures. Sest mingil ei tohi juhul sallida, et inimene on nii tahumatu ja metslane ega õpi neid ära, sest neis kolmes peatükis on lühidalt, arusaadavalt ja lihtsamast lihtsamal viisil kokku võetud kõik, mis meil Pühakirjas on: sest head kirikuisad või apostlid (kes iganes nad ka ei olnud) on teinud niimoodi kokkuvõtte sellest, mis on kristlaste õpetus, elu, tarkus ja oskused, millest need räägivad ja mida käsitlevad ning millega tegelevad.

Kui nüüd neist kolmest peatükist on aru saadud, siis oleks hea, kui osataks midagi öelda ka meie sakramentide kohta (mis Kristus ise on sisse seadnud) – ristimise ning Kristuse püha ihu ja vere kohta, nagu näiteks neid sõnu, mida Matteus ja Markus oma evangeeliumi lõpus kirja on pannud, kuidas Kristus oma jüngritega hüvasti jättis ja neid läkitas:

Ristimisest.

„Minge siis ja õpetage kõiki rahvaid, ja ristige neid Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimesse.” [Mt 28:19] „Kes usub ja on ristitud, see päästetakse, kes aga ei usu, see mõistetakse hukka.” [Mk 16:16]

Lihtrahvale piisab sellest, kui ta teab Pühakirjast nii palju ristimise kohta, ja samamoodi ka teise sakramendi kohta lühidalt ja lihtsalt, ja nimelt püha Pauluse sõnadega.⁹

Sakramendist.

„Meie Issand Jeesus Kristus võttis sel ööl, kui tema ära anti, leiva, ja tänas ja murdis ja andis oma jüngritele ja ütles: „Võtke ja sööge, see on minu ihu, mis teie eest antakse! Tehke seda minu mälestuseks!”

Selsamal kombel võttis ta ka karika pärast õhtusöömaaega ja ütles: “See karikas on uus leping minu veres, mis teie eest valatakse pattude andeksandmiseks! Nii sagedasti kui te sellest joote, tehke seda minu mälestuseks!”¹⁰

Seega on kogu kristlikul õpetusel kokku viis osa, millega tuleb pidevalt tegelda ning mida tuleb sõna-sõnalt nõuda ja lasta üles öelda, sest ära looda selle peale, et noored inimesed ainult jutlusest õpivad ja meelde jätavad. Kui need osad on aga hästi selged, siis võib neile lisaks ja kinnituseks anda ka asjakohaseid psalme või laule ning juhtida noorsugu seeläbi Pühakirja juurde ja neid päev-päevalt edasi juhatada.

Me ei tohi aga rahule jääda sellega, et ainult sõnu mõistetak ja osatakse korrata, vaid noori inimesi tuleb lasta käia ka jutlust kuulamas, eriti kui see on pühendatud katekismusele, et nad kuuleksid katekismuse seletamist ja õpiksid mõistma, mida iga peatükk tähendab, ja seda nii, et nad oskaksid kõike, mida nad kuulsid, ka korrata ja küsimustele õigesti vastata, et jutlus ei oleks tarbetu ja viljatu.

⁹ [1 Kor 11: 23-25]

Just sellepärast me näemegi katekismusest jutlustamisega vaeva, et seda noortele inimestele mällu vajutada, ja mitte keeruliselt või teravmeelitsevalt, vaid lühidalt ja lihtsalt, et see neile hästi meelde jääks ja meeles püsiks. Seepärast võtame nüüd nimetatud peatükid üksteise järel ette ja räägime neist võimalikult selgesti, niipalju kui vaja.

Esimene osa.

KÜMMME KÄSKU

Esimene käsk.

Sul ei tohi olla teisi jumalaid.

See tähendab: Sa pead ainult mind oma Jumalaks pidama. Mida sellega öeldakse ja kuidas seda mõista? Mida tähendab jumala omamine või mis on jumal? Vastus: Jumal tähendab seda, millelt tuleb kõike head oodata ja mille juures on pelgupaik kõiges hädas. Seega ei ole jumala omamine midagi muud kui tema südamest usaldamine ja uskumine, nagu ma olen korduvalt öelnud, et üksnes usaldamine ja südame usk teevad nii Jumala kui ka ebajumala. Kui usk ja usaldus on õiged, siis on ka su Jumal õige, ja vastupidi: kui usaldus on võlts ja vale, siis pole sul ka õiget jumalat. Sest need kaks kuuluvad kokku – usk ja Jumal. Nii et millest (ütlen ma) su süda kinni hoiab ja millele ta loodab, see ongi tegelikult su Jumal.

Seega on selle käsu mõte see, et ta nõuab õiget südame usku ja kindlat lootust, mille sihiks on tõeline ainus Jumal ja mis ainult temast kinni hoiab. Ja sellega on öeldud: pane tähele ja lase ainult minul su Jumal olla ja ära otsi kedagi teist; s.t. kui

¹⁰ [1Kr 11:23–25, Mt 26:26–28, Mk 14:22–25, Lk 22:19–20]

sul on millestki heast puudu, siis oota seda minu käest ja otsi minu juurest; kui sa kannatad õnnetuse ja viletsuse all, siis rooma minu juurde ja hoia minu poole. MINA, mina tahan sulle kõike küllaldaselt anda ja sind igast hädast välja aidata, ära lase oma südamel kellestki muust kinni hoida ega kelleski muus rahu leida.

Seda ma pean nüüd lihtsakoeliste, labaste vastandnäidete abil seletama, et see oleks arusaadav ja meeldejäetav. On inimesi, kes arvavad, et neil on jumalat ja kõike küll, kui neil on raha ja vara, nad loodavad selle peale ja kelgivad sellega nii vankumatult ja enesekindlalt, et nad ei hooli enam kellestki. Ja vaata, ka sellisel inimesel on jumal, kelle nimi on mammon, see tähendab raha ja vara, millesse ta paneb kogu oma südame, ja see on ka kõige levinum ebajumal maa peal. See, kellel on raha ja vara, on enesekindel, rõõmus ja kartmatu, nagu istuks ta keset paradiisi, see aga, kellel midagi pole, kahtleb ja kardab, nagu ei tunneks ta mingit jumalat. Sest leidub väga vähe neid, kes on rõõmsameelsed ja ei kurvasta ega kaeba, kui neil ei ole mammonat; see on inimese loomuses ja ta hoiab sellest kinni kuni hauani.

Niisamuti on jumal sellel, kes loodab ning usaldab oma suuri oskusi, tarkust, väge, soosingut, sõprust ja au, kuid mitte see üks ja ainuke õige Jumal. Selle tunned sa jälle sellest ära, kui ülbed, enesekindlad ja uhked selliste varade üle ollakse ning kui hirmunud ollakse siis, kui neid varasid ei ole või kui need ära võetakse. Sellepärast ütlen ma veel kord, et selle artikli õige seletus on, et jumala omamine tähendab millegi omamist, mida süda täielikult usaldab.

Samuti vaata seda, mis me siiamani paavstluse all pimeduses oleme teinud ja korda saatnud. Kui inimesel valutab hammas, siis ta paastus ja austas püha Apolloniat; kui ta kartis tulekahju, siis tegi ta abimehe pühast Laurentiusest; kui ta aga kartis katku, siis ta andis töötuse pühale Sebastianusele või Rochusele, ja selliseid jubedusi on veel lugematul hulgal, sest igaüks valis endale välja oma pühaku, kummardas seda

ja palvetas hädades abisaamiseks selle poole. Ja siia kuuluvad ka need, kes toimivad eriti nõmedalt ning sõlmivad lepingu kuradiga, et see annaks neile küllaldaselt määral raha või aitaks armastatu südant võita, kaitseks nende kariloomi, tooks tagasi kaduma läinud vara jne., nagu võlurid ja mustkunstnikud; sest nad kõik suunavad oma südame ja usalduse mujale kui tõelisele Jumalale, ei oota temalt midagi head ega otsigi seda tema juurest.

Niisiis, nüüd on sul lihtne mõista, mida ja kui palju see käsk nõuab, nimelt et kogu inimese süda ning kogu kindel lootus olgu ainult Jumala, ja mitte kellegi teise peal. Sest seda, kas sul on Jumal, on võimalik kergesti kindlaks teha, mitte et sa saaksid temast käega kinni haarata, teda kinni võtta ja taskusse pista või laekasse panna, – temast kinni haaramine tähendab seda, et süda haarab temast kinni ja ripub tema küljes. Südamega tema küljes rippumine ei ole aga midagi muud kui kogu oma usalduse tema peale panemine. Sellepärast ta tahabki meid eemale juhtida kõigest muust, mis on väljaspool teda, ja meid enda juurde tõmmata, sest tema on ainuke igavene hüve. Ta ütleks nagu: seda kõike, mida sa varem pühakute juurest otsisid või mammonalt ja milleltki muult lootsid, oota minult ja pea mind selleks, kes tahab sind aidata ja kõige heaga rikkalikult üle külvata.

Ennäe, siin nüüd ongi sul õige austus ja jumalateenistus, mis on Jumalale meelepärane ja mida ta ka igavese viha ähvardusel nõuab, nimelt et süda ei tunneks mingit muud lohutust ega kindlat lootust peale tema, samuti et süda ei laseks end temast eemale kiskuda, vaid paneks tema eest kaalule kõik ja peaks tähtsusetuks kõike, mis siin maa peal on. Teisest küljest on sul lihtne mõista ja hinnangut anda ka sellele, kuidas maailm ei tegele millegi muu kui väärade jumalateenistuse ja ebajumalakummardamisega. Sest ükski rahvas pole kunagi olnud nii jumalakartmatu,

et ta poleks mingit jumalateenistust sisse seadnud ja sellest kinni pidanud. Niisiis ülendas igaüks oma jumalaks selle, kellelt ta hüvesid, abi ja lohutust ootas.

Näiteks paganad, kes panid oma lootuse võimule ja valitsusele, ülendasid oma peajumalaks Jupiteri, teised, kes püüdsid rikkust, õnne või lõbu ja head elu, Herculese, Mercuriuse, Venuse või mõne teise, rasedad naised Diana või Lucina ja nii edasi, – igaüks tegi endale jumalaks selle, mille poole tõmbas tema süda. Nii et tegelikult tähendab jumala omamine ka paganate arvates usaldamist ja uskumist, sealjuures on aga puuduseks see, et nende usaldus on vale ja väär, sest see ei ole suunatud mitte ühele ja ainsale Jumalale, peale kelle ei ole ei taevas ega maa peal ühtki tõelist jumalat. Ja seega teevad paganad omaenda väljamõeldud jumalakujutelmadest ja unelmatest õigupoolest ebajumala ning loodavad lihtsalt tühjuse peale. Ja nii on see kogu ebajumalakummardamisega, sest see ei seisne ainult pildi ülesseadmises ja kummardamises, vaid eelkõige just südames, mis vaatab mujale, otsib abi ja lohutust loodud olendite, pühakute või kurjade vaimude juurest, ja ei hooli Jumalast ega oota temalt sel määral head, et ta võiks aidata, samuti ei usu süda, et see hea, mis talle osaks saab, tuleb Jumalalt.

Pealegi on väär jumalateenistus ja ülim ebajumalakummardamine ka see, millega me siia maani oleme tegelnud ja mis maailmas ikka veel valitseb ja millel põhinevad kõik vaimulikud seisused, ja nimelt mis puudutab südametunnistust, mis otsib abi, lohutust ja õndsust omaenda tegudest; söandab taeva vägisi Jumalalt käest võtta ja peab arvet, kui palju ta on annetusi teinud, paastunud, missasid jne. pidanud ning loodab selle peale ja esitab oma nõudmisi, nagu ei tahakski ta Jumalalt midagi kingitusena vastu võtta, vaid tahaks kõike ise saavutada või ülemääraselt ära teenida, nagu peaks Jumal meid teenima ja meie võlglane olema, meie aga tema isandad. See

aga pole ju midagi muud kui Jumalast ebajumala, lausa puusliku¹¹ tegemine ja iseenda jumalaks pidamine ning ülendamine! Kuid need on natuke liigsed peensused ja ei puutu noorte õpetamisse.

Lihtrahvale aga olgu öeldud, et ta jätaks selle käsu mõtte hästi meelde ja ei unustaks, et usaldada tuleb ainult Jumalat ja et head tuleb oodata ja loota üksnes temalt, kes ta annab meile ihu, elu, süüa, juua, ülalpidamise, tervise, kaitse, rahu ja kõik vajalikud, nii ajalikud kui igavesed hüved; samuti hoiab ta meid õnnetuse eest, ja kui meiega midagi juhtub, päästab ta meid ja aitab hädast välja, nii et Jumal üksi (nagu korduvalt öeldud) on see, kellelt kõike head vastu võetakse ja kelles me pääseme kõigist õnnetustest. Sellepärast, arvan ma, me sakslased tähistamegi Jumalat juba ammustest aegadest (kohasemalt ja tabavamalt kui mistahes muus keeles) mõistega „hea“¹², sest ta on igavene allikas, millest tulvab heldust ja kust voolab välja kõike, mis on hea ning mida heaks nimetatakse.

Sest isegi kui meile inimeste poolt palju head osaks saab, tähendab see ikkagi kõige vastuvõtmist Jumalalt Jumala käsul ja korraldusel. Sest meie vanemal ja kõigil ülemal, aga ka kõigil ligimestel on käsk, et nad peavad meile kõike head laskma osaks saada, nii et me ei võta seda vastu mitte neilt, vaid nende kaudu Jumalalt. Sest loodud olendid on ainult käeks, kanaliks ja vahendiks, mille kaudu Jumal kõike jagab, nagu ta annab emale rinnad ja piima, millega last toita, ja maapinnast vilja ja kõiksugu taimi toiduseks, – ühtki neist hüvedest ei ole loodu ju võimeline ise esile tooma. Sellepärast ärgu ükski inimene sõandagu midagi vastu võtta või anda, – see jäägu Jumala käskida, et kõik tunnistataks tema anniks ja teda tänataks kõige eest, nagu käsk nõuab. Ja seepärast ei tohi ka tõrkuda head loodud olenditelt vastu võtmast või

¹¹ Algselt: Apfegott

¹² „gut“

isekusest teisi viise ja teid otsida kui neid, mis Jumal on käskinud; sest see ei ole enam Jumalalt vastuvõtmine, vaid nõudmiste esitamine.

Ja pangu nüüd igäüks iseennast tähele, et ta seda käsku tähtsamaks ja ülevamaks peaks kui kõiki muid asju ning mitte naljaks ei pööraks. Küsi ja uuri hästi oma südant, siis sa näed, kas ta hoiab kinni ainuüksi Jumalast või mitte. Kui sul on selline süda, mis suudab temalt üksnes head oodata, eriti raskustes ja puuduses, ning mis loobub ja laseb lahti kõigest, mis pole Jumal, siis on sul üks ja ainuke õige Jumal. Kui su süda aga hoiab kinni millestki muust, millelt ta loodab rohkem head ja abi kui Jumalalt ja ei page tema juurde, kui tal halvasti läheb, vaid põgeneb tema eest, siis on sul teine, ebajumal.

Sellele käsule lisas Jumal, mõistaandmiseks, et ta ei taha lasta sel tuulde lennata, vaid et sellest tõsiselt kinni peetaks, esmalt kohutava ähvarduse ja seejärel ilusa, lohutust pakkuva tõotuse, millest tuleb samuti rääkida ja mis tuleb noortele selgeks õpetada, et see neile meelde jääks ja et nad seda ei unustaks.

„Sest mina, ISSAND, sinu Jumal, olen püha vihaga Jumal, kes vanemate süü nuhtleb laste kätte kolmanda ja neljanda põlveni neile, kes mind vihkavad, aga kes heldust osutab tuhandeile neile, kes mind armastavad ja mu kärke peavad!” [2Ms 20:5j]

Sellele vaatamata, et need sõnad kehtivad kõigi käskude kohta (nagu me hiljem kuuleme) on nad ometi lisatud just sellele peakäsule, kuna sellest, et inimesel oleks õige pea, sõltub kõige rohkem; sest kui pea on õige, siis peab ka kogu elu õige olema, ja vastupidi. Õpi siis nüüd nendest sõnadest, kui vihane on Jumal nende peale, kes loodavad millelegi, mis asub väljaspool Jumalat, ja kui helde ja armuline ta on seevastu neile, kes kogu südamest ainult teda usaldavad ja usuvad; nii et viha ei lahtu kuni neljanda põlveni, õnnistus või heldus aga saab osaks paljudele tuhandetele, et

keegi ei elaks üliväga enesekindlalt ega loodaks hea õnne peale, nagu tahumatud südamed, kes arvavad, et sel pole suuremat tähtsust. Tema on selline Jumal, kes ei jäta karistamata seda, kui temast ära pööratakse, ja kes ei lakka viha pidamast kuni neljanda põlveni, kuni see sugu on lõpuni välja juuritud. Sellepärast tahab ta, et teda kardetaks ja mitte ära ei põlataks.

Ja seda on ta tõendanud kõigis lugudes ja juttudes, nagu Pühakiri meile korduvalt näitab ja nagu võib õpetada ka igapäevane kogemus. Sest ta on algusest peale välja juuritud igasuguse ebajumalakummardamise ja nuhelnud selle pärast nii paganaid kui juute, nagu ta teeb ka tänapäeval lõpu igasugusele väärale jumalateenistusele, nii et viimaks on määratud hukkuma kõik, kes sellele kindlaks jäävad. Ja seega, kuigi ka tänapäeval leidub uhkeid, mõjukaid ja rikkaid paksmagusid, kes loodavad oma mammonale, hoolimata sellest, kas Jumal vihastab või naerab, ja kes julgevad tema viha trotsida, ei pea nad ikkagi vastu, vaid hävivad koos kõigega, mida nad usaldasid, juba enne, kui nad seda märgatagi jõuavad, nii nagu on hukkunud kõik teisedki, kes on end veel enesekindlamaks ja vägevamaks pidanud.

Ja just selliste kangekaelsete inimeste pärast, kes arvavad, et kuna Jumal kõrvalt vaatab ja laseb neil enesekindel olla, nagu ei märkaks ta midagi või ei hooliks sellest, peabki ta sekkuma ja karistama, sest ta ei saa seda unustada kuni nende lastelasteni välja, et kõik kohkuksid ja mõistaksid, et ta ei tee nalja. Sest need ongi need, keda ta silmas peab, öeldes: „kes mind vihkavad”, see tähendab kes jäävad oma isekuse ja uhkuse juurde. Nad keelduvad kuulamast seda, mida neile kuulutatakse või öeldakse; kui neid aga karistatakse, et nad jõuaksid arusaamisele ja end parandaksid, enne kui karistus neid tabab, siis muutuvad nad sõgedaks ja rumalaks, nii et nad on selle viha ausalt ära teeninud, nagu me seda kogeme ka praegusel ajal piiskoppide ja valitsejate puhul.

Kui kohutav see ähvardusesõna ka iganes poleks, seda vägevam on lohutus tootuses, et need, kes üksnes Jumala poole hoiavad, võivad olla kindlad, et ta tahab nende vastu halastust üles näidata, see tähendab ilmutada üksnes head ja õnnistust, ja mitte ainult neile endale, vaid ka nende lastele kuni tuhandenda ja mitme tuhandenda põlveni. Ja see peaks meid innustama ja ärgitama oma südame usaldust täie kindlusega Jumala peale panema, kui me tahame endale saada kõiki, nii ajalikke kui ka igavesi hüvesid, sest kõrge Majesteet pakub end nii auliselt, kutsub nii südamlikult ja jagab nii külluslikke tootusi.

Seepärast võetagu seda tõsiselt südamesse ja ärgu arvatagu, nagu kõneleks seda inimene. Sest küsimus on siin kas igaveses õnnistuses, õnnes ja õndsuses või igaveses vihas, õnnetuses ja südamevalus: mida oskad sa veel tahta või igatseda, kui et ta sulle nii sõbralikult töötab, et ta tahab kõige heaga sinu päralt olla, sind kõiges hädas kaitsta ja aidata? Paraku on aga viga selles, et maailm ei usu seda ega pea seda Jumala Sõnaks, kuna ta näeb, et need, kes Jumalat usaldavad ja mitte mammonat, kannatavad häda ja viletsust, ning kurat kiusab neid ja takistab neid nii raha, soosingu kui ka au saavutamisel, nii et neil on raske isegi elust kinni hoida. Seevastu neil, kes teenivad mammonat, on siin maailmas võimu, soosingut, au ja vara ning kõiki hüvesid. Seepärast tuleb neid sõnu käsitada just vastupidi näilisusele ning teada, et need ei valeta ega peta, vaid peavad tõeks saama.

Sest mõtle nüüd ise järele või küsi endalt ja ütle mulle: mida on lõppkokkuvõttes saavutanud need, kes kogu oma vaeva ja hoole on pühendanud sellele, et suuri varasid ja raha kokku kraapida? Sa näed ju ise, et nende töö ja vaev on tühja läinud, või isegi kui nad on suuri varandusi kokku kandnud, on need ikkagi kaduma läinud ja laiali pudenenud, nii et nad ei ole ei ise oma varast rõõmu tunda saanud ega ole sellest kolmandale põlvele pärandamiseks jätkunud. Näiteid leiad sa

kõiksugu lugudest piisavalt, ka vanade ja kogenud inimeste kohta, terita ainult pilku ja pane tähele. Saul oli suur kuningas, Jumala poolt valitud ja vaga mees, aga kuna ta hoidis kinni oma ametist ja lasi oma südamel langeda, kiindus oma krooni ja võimu, pidi ta hukkuma koos kõigega, mis tal oli, nõnda et koguni ükski tema lastest ei jäänud alles. Seevastu Taavet oli vaene ja põlatud mees, ära aetud ja minema peletatud, nii et ta ei saanud kusagil oma elu peale kindel olla, kuid ometi pidi ta Sauli ees püsima jääma ja kuningaks saama, sest Sõna pidi täide minema ja tõeks saama, kuna Jumal ei valeta ega peta. Nii et olgu need ainult kurat ja maailm, mis sind oma näilisusega petavad, mis kestab ainult mõnda aega ja pole viimaks ikkagi midagi väärt!

Niisiis õppigem see esimene käsk hästi selgeks, et me näeksime, kuidas Jumal ei salli kõrkust ega ühegi muu asja usaldamist ega nõua meilt midagi muud kui südame kindlat lootust kõigele heale, et me õigesti ja otse edasi läheksime ja ei kasutaks vara, mida Jumal meile annab, rohkem kui kingsepp, kes kasutab oma tööks nõela, naasklit ja traati, mille ta pärast kõrvale paneb, või kui külaline, kes kasutab öömaja, sööki ja voodit, ainult ajutise vajaduse rahuldamiseks, igaüks omal kohal Jumala seatud korra järgi, ning ei laseks ühelgi asjal isandaks või ebajumalaks saada. Ja sellest nüüd piisab esimese käsu kohta, mida me pidime sõnadega põhjalikult seletama, kuna selle puhul on kaalul kõige rohkem, sest (nagu eelpool öeldud), kui süda on Jumalaga heas vahekorras ja sellest käsust kinni peetakse, siis järgneb sellele kõigi teiste käskude täitmine.

Teine käsk

Sa ei tohi Jumala nime ilmaasjata suhu võtta.

Samal kombel, nagu esimene käsk juhata sūdant ja õpetas usku, juhib see käsk meid edasi ning seab suu ja keele kooskõlla Jumalaga. Sest esimene asi, mis sūdamest lähtub ja päevavalgele tuleb, on sõnad. Nii nagu ma eespool õpetasin vastama sellele, mis tähendab Jumala omamine, nii pead sa ka õppima lihtsal kombel mõistma selle ning kõigi teiste käskude mõtet ja seda endale sõnastama. Kui nüüd küsitakse: „Kuidas sa mõistad teist käsku või mis tähendab Jumala nime ilmaasjata suhu võtmine või kuritarvitamine?” siis vasta sellele lühidalt nii: „Jumala nime kuritarvitamine tähendab seda, et Jumal ISSANDAT nimetatakse seoses vale või mistahes kõlvatusega, kuidas iganes see ka ei toimuks.” Seega nõutakse, et Jumala nime ei kasutataks vääralt ega võetaks suhu juhul, kui sūda teab või vähemalt peaks teadma, et asjad on teisiti, nii nagu näiteks nende puhul, kes annavad kohtu ees vande ja üks pool valetab teise peale. Sest ei saa olla hullemat Jumala nime kuritarvitamist kui selle abil valetamine ja petmine. Olgu see selle käsu selge ja kergesti mõistetav tähendus.

Sellest võib nüüd igaüks ise järeldada, millal ja kui erineval viisil Jumala nime kuritarvitatakse, ehkki kõiki kuritarvitusi pole võimalik üles lugedagi. Kui aga lühidalt öelda, siis sünnib jumaliku nime kuritarvitamist esmajoones ilmalikus tegevuses ja asjades, mis puudutavad raha, vara ja au, näiteks avalikult kohtu ees, turul või mujal, kus Jumala nimel töotusi ja vlevandeid antakse või asi oma hinge peale võetakse. Ja eriti levinud on see abieluküsimustes, kus kaks inimest annavad teineteisele salaja töotuse ja salgavad selle hiljem vandega maha. Kõige rohkem kuritarvitamist kohtab aga vaimulikes asjades, mis puudutavad sūdametunnistust, kui üles astuvad väärijutlustajad ja esitavad oma valesid Jumala sõna pähe. Ennāe, see kõik on enda ehtimine Jumala nimega või soov end ilustada ja kinnitada oma õigust,

toimugu see siis tavalistes, maailma asjades või ülevates, keerulistes usu ja õpetuse küsimustes. Ja valetajate hulka kuuluvad ka laimajad, mitte ainult väga jultunud inimesed, kes, nagu igapäevaste teada, teotavad kartmatult Jumala nime (ja ei kuulu mitte meie, vaid timuka kooli), vaid ka need, kes laimavad avalikult tõde ja Jumala sõna ning panevad selle kuradi arvele. Sellest pole aga vaja rohkem rääkida.

Nüüd aga õppigem ja võtkem südamesse, kui palju on selle käsu puhul kaalul, et me hoiduksime igati mis tahes püha nime kuritarvitamisest kui ülimalt patust, mis võib toimuda välistes tegudes, ja tunneksime selle ees hirmu. Sest valetamine ja petmine on juba iseenesestki suur patt, see muutub aga veelgi suuremaks, kui inimene püüab seda õigustada ja võtab selle kinnitamiseks appi Jumala nime ning teeb sellest kattevarju oma häbile, nii et ühest valest saab kahekordne, isegi mitmekordne vale.

Sellepärast lisas Jumal sellele käsule ka tõsise ähvardusesõna, mis kõlab nii: „sest ISSAND ei jäta seda nuhtlemata, kes tema nime ilmaasjata suhu võtab”, see tähendab et seda ei kingita mitte kellelegi ega jäeta karistusega. Sest sama vähe nagu Jumal jätab karistamata selle, et keegi pöörab oma südame temast ära, sama vähe sallib ta seda, et tema nime võetakse suhu selleks, et valesid ilustada. Kahjuks on aga tegemist üldlevinud pahega kogu maailmas, sest neid, kes ei kasuta Jumala nime valetamiseks ja kõige kurjaks, leidub ju sama vähe nagu neid, kes kõigest südamest ainult Jumalat usaldavad.

Sest meie kõigi loomuses peitub see kaunis voores, et kes on mõne pahateoga hakkama saanud, see tahaks hea meelega oma häbi varjata ja ilustada, et keegi seda ei näeks ega kuuleks, ning mitte keegi ei ole nii jultunud, et ta tehtud kurjaga teiste ees kiitleks, vaid kõik tahavad seda teha pigem salaja, enne kui see avastatakse. Kui aga kedagi rünnatakse, siis peab Jumal oma nimega sekkuma ning kelmuse vagaduseks ja häbi auks muutma. See on tavaline asjadekäik maailmas, mis on levinud kõikjale nagu

veeuputus. Seepärast me olemegi saanud tasuks selle, mida me oleme otsinud ja ära teeninud, – katku, sõja, elukalliduse, tulekahjud, üleujutused, hukkaläinud abikaasad, lapsed, pere ja kõiksugu muud kahjud. Millest muust tuleneks kogu see viletsus? On suur arm, et maa meid veel kannab ja toidab.

Niisiis tuleks tõsiselt veenda ja harjutada ennekõike noori inimesi, et see ja teised käsud oleksid neil selgesti silme ees, ja kui nad neist üle astuvad, siis tuleb neil kohe vitsaga kõrval seista, neile käsku meelde tuletada ja aina korrata, et nad ei kasvaks üles mitte üksnes karistusega, vaid kartuse ja hirmuga Jumala ees.

Nii et nüüd sa mõistad, mis tähendab Jumala nime kuritarvitamine, ja nimelt (kui lühidalt korrata) kas valetamist ja millegi vale nime all esitamist või kirumist, vandumist, nõidumist ja kokkuvõtvalt – mis tahes viisil kurja tegemist. Sealjuures pead sa teadma ka seda, kuidas seda nime õigesti kasutada. Sest selle sõnaga, kui ta ütleb: „Sa ei tohi Jumala nime ilmaasjata suhu võtta”, annab ta ühtlasi mõista, et seda tuleb õigesti kasutada. See on ju meile sellepärast ilmutatud ja antud, et ta oleks kasutuses ja tooks kasu. Seega järeldeb sellest, et kui siin on keelatud püha nime valetamiseks või kõlvatuseks suhu võtta, siis vastandina nõutakse selle kasutamist tõe ja kõige hea pärast. Näiteks kui antakse õige vanne, kui selleks vajadust on ja seda nõutakse, ja samuti ka, kui õigesti õpetatakse või kui tema nime hädas appi hüütakse, kiidetakse ja tänatakse hea eest jne. See kõik on kokku võetud ja käsuna esitatud Psalmis 50[:15]: „Ja hüüa mind appi ahastuse päeval, siis ma päästan sinu ja sina austad mind!” See kõik tähendab tema nime kutsumist tõe pärast ja selle õnnist kasutamist, ning nii pühitsetakse tema nime, nagu palub Meie Isa palve.

Nii on seletuse leidnud kogu selle käsu tuum. Ja selle tähenduse abil on lihtne vastata ka küsimusele, mis on vaevanud paljusid õpetajaid, – miks on evangeeliumis ära keelatud vande andmine, samas kui Kristus, püha Paulus ja ka teised pühakud on

sageli vandeid andnud. Lühike seletus on järgmine: vannet ei tohi anda kurja pärast, see tähendab valetamiseks ja siis, kui selleks pole vajadust või kui sellest pole kasu, kuid hea asja ja ligimese parandamise pärast tuleb vannet anda. Sest see on igati hea tegu, mille läbi ülistatakse Jumalat, kinnitatakse tõde ja õigust, tõrjutakse valet, tuuakse inimestele rahu, ollakse kuulekad ja tehakse lõpp riiale, sest nii tuleb Jumal ise vahendajaks ning lahutab õiguse ja ülekohtu, kurja ja hea. Annab üks pool valemände, siis on tal kohtuotsus käes, karistus ei jää tulemata, ja kui see ka mõnda aega viibib, ei õnnestu tal ikkagi mitte miski, nii et kõik, mis on sellega saavutatud, kaob sõrmede vahelt ja seda ei saa kunagi rõõmsalt nautida; nagu ma olen kogenud paljude puhul, kes on maha salanud oma abieluvande, et neil ei ole seejärel ühtki õnnelikku hetke ega head päeva olnud ja nad on nii ihu kui hinge, aga ka vara poolest haletsusväärset laostunud.

Seepärast ütlen ma ja manitsen nagu eespoolgi, et lapsi harjutataks õigel ajal hoiatuste ja hirmutamise, keelamise ja karistamisega, et nad kardaksid valetada ja eriti veel sealjuures Jumala nime suhu võtta. Sest kui neid ei talitseta, ei tule sellest midagi head, nagu on selgesti näha, et maailm on kurjem kui kunagi varem, pole mingit valitsust, sõnakuulelikkust, ustavust ega usku, vaid on üksnes jultunud, ohjeldamatud inimesed, kelle puhul ei aita ükski õpetus ega karistus, mis kõik on Jumala viha ja karistus selle käsu ülemealiku põlgamise pärast. Teiselt poolt tuleb inimesi aga, vastupidi, ka õhutada ja üles kutsuda Jumala nime austama ja pidevalt huulil hoidma kõige puhul, mis neile iganes osaks saab ja silme alla satub, sest Jumala nime õige austamine on see, kui kõiges oodatakse lohutust Temalt ja hüütakse Tema poole, nii et kõigepealt (nagu eespool kuulnud) annab Jumalale au süda usu läbi ning seejärel suu usu tunnistamise läbi.

Samuti on see õnnis ning kasulik komme ja väga mõjus kuradi vastu, kes on alati meie läheduses ning varitseb hetke, et meid pattu ja häbisse, hädasse ja viletsusse tõugata, ei kuule aga Jumala nime kuigi hea meelega ja ei või kauaks püsima jääda sinna, kus Jumala nime südamest nimetatakse ja appi kutsutakse, ning meid tabaks nii mõnigi hirmus ja kohutav õnnetus, kui Jumal meid tema nime appikutsumise läbi ei hoiaks. Ma olen seda ise proovinud ja kogunud, et tihtipeale on ootamatu suur õnnetus kohe Jumala appikutsumise peale selja pööranud ja üle läinud. Kuradi meelehärmiks, ütlen ma, peaks meil see püha nimi alati huulil olema, et ta ei saaks meile kahju teha, nagu ta hea meelega sooviks.

Ja sellele aitab kaasa ka see, kui me harjutame iga päev ihu ja hinge, abikaasa, laste, pere ja muu, mis meil on, kõigi võimalike hädade eest Jumala hoolde usaldamist. Ja sellest tulenevad ka õnnistamis- ja tänusõnad ning teised hommikused ja õhtused õnnistamised, samuti laste õpetamine, et nad teeksid ristimärgi, kui nad näevad või kuulevad midagi kohutavat ja hirmsat, ning ütleksid: „ISSAND Jumal, hoia mind”, „Aita, armas Issand Kristus” või muud sellesarnast. Samuti vastupidi, et kui kellelegi saab täiesti ootamatult osaks midagi head, kui tahes väike asi see ka poleks, siis ta öelgu: „Jumal olgu kiidetud ja tänatud”, „Jumal on selle mulle kinkinud” jne. Nagu varasemal ajal harjutati lapsi püha Nikolause ja teiste pühakute nimel paastuma ning nende poole palvetama. See oleks Jumalale vastuvõetavam ja meelepärasem kui mis tahes kloostrielu või kartuuslaste vagadus.

Ennäe, niimoodi, kui esimene ja teine käsk õigesti käsikäes käivad ning pidevalt täitmist leiavad, ongi võimalik noori inimesi lastepäraselt ja mängeldes jumalakartuses ja -austuses kasvatada. Nii võib juurduda midagi head, võrsuda ja vilja kanda, nõnda et kasvavad inimesed, kellest kogu maa võib rõõmu ja head meelt tunda. Ja see, kui neid on võimalik hea ja rõõmuga õpetada, on ka õige laste kasvatamise

viis. Sest sellest, milleks peab üksnes vitsa ja hoopidega sundima, ei tule midagi head, ja kui sellega ka midagi saavutatakse, siis ei püsi lapsed jumalakartuses ikkagi kauem kui selle hetke, kus vits nende turjal tantsib. Siin aga juurdub südames see, et Jumalat kardetakse rohkem kui vitsa või malakat. Seda räägin ma noortele inimestele nii lihtsalt sellepärast, et nad sellest ükskord ometi aru saaksid, sest kui me jutlustame lastele, siis peame koos nendega lalisema. Niisiis me oleme ära hoidnud jumaliku nime kuritarvitamise ja õpetanud selle õiget kasutamist, mis ei tohi seisneda ainult sõnades, vaid ka tegudes ja elus, nii et me teaksime, et see on Jumalale väga meelt mööda ja et ta tahab selle eest niisama rikkalikult tasuda nagu kohutavalt oma nime kuritarvitamise eest karistada.

Kolmas käsk

Sa pead hingamispäeva pühitsema.

Hingamispäev¹³ on meil nime saanud heebreakeelse sõna „sabat” järgi, mis tähendab tegelikult puhkamist, see tähendab tööst vaba olemist; sellepärast ongi meil kombeks öelda: „päevatöid lõpetama”¹⁴ või „pühadelaupäeva pidama”¹⁵. Vanas Testamendis eraldas Jumal teistest seitsmenda päeva ning seadis selle puhkamiseks ja nõudis selle pidamist pühamaks kui kõiki teisi päevi. Välise pühaduse kohta käivana oli see käsk määratud ainult juutidele, et nad jätaksid tavapärased tööd ja puhkaksid, et nii inimesed kui loomad võiksid hinge tõmmata ega nõrkeks pidevast tööst. Juudid rakendasid hiljem seda liiga kitsarinnaliselt ja rikkusid jämedalt, laimates isegi Kristust ja heites talle ette tegusid, mida nad ometi ka ise sel päeval tegid, nagu

¹³ Feiertag

evangeeliumist on lugeda; justkui oleks käsk seeläbi täidetud, kui ei tehta ühtki välist tegu, mis ei olnud ju asja mõte, vaid pigem see, et pühitsetaks hingamis- või puhkepäeva, nagu me hiljem kuuleme.

Seega ei puuduta see käsk sõna otseses mõttes meid kristlasi mitte kuidagi, sest selle puhul on tegemist täiesti välise asjaga, nagu on teisedki Vana Testamendi korraldused, mis on seotud teatud kommete, isikute, aja ja paikadega, mis kõik on nüüd Kristuse poolt vabaks lastud. Aga et lihtinimesi kristlikule arusaamale tuua, mida Jumal selles käsus meilt nõuab, pane tähele, et me ei pea hingamispäeva mitte mõistlike ja õpetatud kristlaste pärast, sest neil ei ole seda tarvis, vaid eelkõige just ihulike põhjuste ja vajaduste pärast, mida loodus õpetab ning nõuab lihtrahvale, sulastele ja ümmardajatele, kes tegelevad kogu nädala oma tööde ja toimetustega, et ka neil oleks üks päev hingetõmbamiseks, kus nad puhkavad ja jõudu koguvad. Ja seda ennekõike sellepärast, et sellisel puhkepäeval leitaks võimalus ja võetaks aega jumalateenistusest osavõtmiseks, kuna muudel puhkudel ei ole selleks mahti, see tähendab, et tuldaks kokku Jumala Sõna kuulamiseks ja seletamiseks ning kiidetaks Jumalat, lauldaks ja palvetataks.

See aga, (ütlen ma), ei ole seotud teatud ajaga nagu juutidel, et see peaks olema nimelt see või teine päev, sest iseenesest ei ole ükski päev parem kui teine, vaid see peaks toimuma iga päev; aga kuna rahval ei ole see võimalik, tuleb selleks otstarbeks välja valida vähemalt üks päev nädalas. Ja et pühapäev on juba ammustest aegadest selleks määratud, siis tuleb see ka niimoodi jätta, et selles osas valitseks ühtne kord ja et keegi ei tekitaks tarbetute uuendustega segadust. Niisiis on selle käsu mõte lihtsalt öeldes järgmine, et kui juba niikuinii hingamispäeva peetakse, siis tuleks seda kasutada Jumala Sõna õppimiseks, nii et selle päeva tegelik ülesanne oleks Sõna

¹⁴ Feierabend machen

kuulutamine noortele inimestele ja vaesemale rahvale, seda puhkepäeva ei tohi aga käsitada nii kitsalt, et seetõttu oleksid keelatud ettejuhtuvad tööd, mida pole võimalik tegemata jätta.

Seega, kui küsitakse, mis sellega öelda tahetakse, kui öeldakse: „Sa pead hingamispäeva pühitsema” siis vasta nii: „Hingamispäeva pühitsemine tähendab selle päeva pühaks pidamist.” Mida tähendab aga pühaks pidamine? Ei midagi muud kui tegelemist püha Sõnaga, pühade tegude tegemist ja püha elu elamist. Päev ise ei vaja ju mingit pühitsemist, sest ta on juba iseenesest pühaks loodud. Jumal aga tahab, et see oleks sulle püha. Nii muutub ta pühaks või ebapühaks sinu pärast, kui sa tegeled sel päeval pühade või ebapühade asjadega. Kuidas aga toimub pühitsemine? Mitte nii, et istutakse ahju taga ja ei tehta tavapäraseid töid või pannakse pähe lillepärg ja selga oma parimad riided, vaid (nagu öeldud) nii, et tegeldakse Jumala Sõnaga ja harjutatakse seda.

Jah, meie kristlased peame tõepoolest alati sellist hingamispäeva pidama ja ükspäinis pühade asjadega tegelema, see on igapäevane tegelemine Jumala Sõnaga, selle südames ja huulil kandmine. Aga kuna meil ei ole (nagu öeldud) alati aega ja mahti, siis me oleme sunnitud selleks kasutama noorte puhul nädalast mõned tunnid või kogu rahva puhul vähemalt ühe päeva, et tähelepanu pöörataks ainult sellele ja tegeldaks iseäranis just Kümne käsu, usutunnistuse ja Meie Isa palvega ning võetaks seeläbi Jumala Sõna kogu oma elu ja olemise juhtnööriks. Sel ajal, kui ollakse hõivatud harjutamisega, toimub niisiis õige hingamispäeva pidamine, kui seda aga ei tehta, siis ei tohi seda kristlaste hingamispäevaks nimetada. Sest sama hästi võivad puhata ja tööst vabad olla ka mittekristlased, nii nagu ka kogu meie vaimulike kari,

¹⁵ heiligen Abend geben

kes on iga päev kirikus, laulab ja kõlistab, kuid ei pühitse hingamispäeva, sest nad ei kuuluta ega tegele Jumala sõnaga, vaid õpetavad ja elavad sellele just risti vastu.

Sest Jumala sõna on püha asi, mis on ülem kõigist pühadest asjadest, tõesti, ta on ainus, mida me kristlased tunneme ja mis meil on. Sest kui meil oleks ka kuhjas pühakute säilmeid või pühi ja pühitsetud rõivaid, ei oleks meil neist mitte mingisugust abi, sest need kõik on elutud asjad, mis ei suuda mitte kedagi pühitseda. Jumala sõna aga on aare, mis muudab pühaks kõik asjad ja mille läbi on ka kõik pühakud pühitsetud. Sel hetkel ja selle läbi, kui Jumala sõnaga tegeldakse, seda kuulutatakse, kuulatakse, loetakse või selle üle mõtiskletakse, pühitsetakse inimene, päev ja tegu, ja mitte välise teo pärast, vaid Sõna pärast, mis teeb meist kõigist pühakud. Seepärast kordan ma alati, et kogu meie elu ja kõik teod peavad olema kooskõlas Jumala sõnaga, kui me tahame, et need oleksid Jumalale meelepärased või pühad; kui see sünnib, siis jõustub see käsk ja läheb täide. Seevastu kõik asjad ja teod, mis sünnivad väljaspool Jumala sõna, on Jumalale ebapühad, säragu ja hiilaku need siis, kuidas tahes, kui neid pühadusega ehitakse, nagu on ehitud need väljamõeldud vaimulikud seisused, mis ei tunne Jumala sõna ja otsivad pühadust omaenda tegudes.

Seega pane tähele, et selle käsu jõud ja vägi ei seisne mitte puhkamises, vaid pühitsemises, et selle päeva juurde kuulub eriline pühade asjadega tegelemine. Sest töid ja talitusi ei nimetata ju iseenesest pühaks, kui inimene ise ei ole püha. Ja siin peab sündima selline tegu, mille läbi inimene ise muutub pühaks, mis sünnib (nagu kuulnud) üksnes Jumala sõna läbi, milleks on seatud ning määratud koht, aeg, isikud ja kogu väline jumalateenistus, et see võiks ka avalikku rakendamist leida.

Kuna Jumala Sõnal on nii suur kaal, et ilma selleta ei toimu mingit hingamispäeva pühitsemist, siis me peame teadma, et Jumal nõuab rangelt sellest käsust kinnipidamist ja karistab kõiki, kes tema Sõna ära põlgavad, seda kuulda ega

õppida ei taha, eriti veel ajal, mis on selle tarvis kindlaks määratud. Järelikult ei patusta selle käsu vastu mitte ainult need, kes hingamispäeva jämedalt rikuvad ja rüvetavad, nagu näiteks need, kes loobuvad Jumala sõna kuulamisest oma ihnsuse või kergemeelsuse pärast või kes istuvad kõrtsis ning on silmini täis nagu sead, vaid ka seda sorti inimesed, kes kuulavad Jumala Sõna nagu tühja-tähja ning käivad jumalateenistusel ainult harjumusest, ja kui aasta läbi saab, teavad uuel aastal täpselt sama palju kui eelmisel. Sest siiamani valitses ju arvamus, et hingamispäeva pidamiseks piisab sellest, kui pühapäeviti kuulatakse ära missa või evangeeliumi lugemine, Jumala sõna vastu ei tundnud aga keegi huvi ja seda isegi ei õpetatud. Ja ka praegu, kus meil on Jumala sõna, ei loobu me sellest väärkasutusest ja laseme endale jutlustada ja end manitseda, ilma et me tõsiselt ja murelikult kuulaksime. Seepärast tea, et ei tule ainult kuulata, vaid ka õppida ja meelde jätta, ja ära arva, et see on ainult sinu meelevaldas või et sellel pole suurt kaalu, vaid tea, et see on Jumala käsk, mis nõuab aru, kuidas sa oled tema sõna kuulanud, õppinud ja austanud.

Samamoodi tuleb karistada ka neid ülbeid hingi, kes ära kuulanud ühe või kaks jutlust, on neist küllastunud ja tüdinud, nagu teaksid nad nüüd kõike ning ei vajaks enam õpetajat. Sest see ongi just patt, mida siiamani loeti surmapattude hulka ja mida kutsutakse *akidia*,¹⁶ see tähendab laiskus või tüdimus, vaenulik ja kahjulik pahe, millega kurat nõiub ja petab ära paljude südame, et meid üllatada ja Jumala sõna jälle salaja meie käest ära kiskuda.

Sest las ma ütlen sulle midagi: isegi kui sa teaksid kõike ja oleksid meister iga asja peale, oled sa ikkagi iga päev kuradi võimu all, kes ei puhka päeval ega ööl ja hiilib su ümber, et su südames uskmatust ja kurje mõtteid äratada, mis on vastuolus nii eespool nimetatud kui ka kõigi teiste käskudega. Seepärast olgu Jumala Sõna alati

¹⁶ Mõiste pärineb Aristotelese „Eetikast“ (IV), ja tähendas ühte seitsmest surmapatust

su südames, suus ja kõrvus. Kus aga süda on tegevuseta ja Sõna ei ole kuulda, seal murrab kurat sisse ja tekitab kahju, enne kui seda märgataksegi. Seevastu kui Jumala sõna tõsiselt võetakse, kuulatakse ja kasutatakse, on sel selline jõud, et see ei kao iialgi vilja kandmata, vaid äratab üha uut mõistmist, rõõmu ja pühendumust ja teeb puhtaks südame ja mõtted. Sest Sõna ei ole ju jõuetu või elutu, vaid mõjus ja elav. Ja sellele vaatamata, et meid ei sunni tagant mingi kasu või vajadus, peaks ometi igaüht innustama, et seeläbi peletatakse eemale kurat ja aetakse ta minema ning lisaks sellele täidetakse ka käsku, ja see on Jumalale meelepärasem kui kõik säravad silmakirjateod.

Neljas käsk

Senini me oleme õppinud kolme esimest käsku, mis on suunatud Jumalale: esiteks, et teda tuleb südamest usaldada, karta ja armastada kogu meie elu. Teiseks, et tema püha nime ei tohi kuritarvitada valetamiseks või mõneks muuks pahateoks, vaid seda tuleb kasutada Jumalale auks, ligimesele ja iseendale kasuks ning õndsuseks. Kolmandaks, et puhkepäeval või hingetõmbeajal tuleb hoolega Jumala sõna uurida ja sellega tegelda, et kogu meie elu ja tegevus oleks sellega kooskõlas. Nüüd aga järgnevad ülejäänud seitse käsku, mis on suunatud meie ligimesele ja millest on esimeseks ja tähtsaimaks see:

Sa pead oma ema ja isa austama.

Isaks- ja emaksolemisele on Jumal kõigi teiste seisuste kõrval, mis talle alluvad, andnud erilise väärtuse, nii et ta ei käsi vanemaid mitte lihtsalt armastada, vaid käsib neid austada. Vendade, õdede ja ligimeste osas ei nõua ta ju üldiselt midagi enam kui nende armastamist, see tähendab, et ta lahutab ning valib ema ja isa välja kõigi hulgast, kes on maa peal, ning seab nad enda kõrvale. Sest austamine on palju ülem kui armastamine, kuna see ei hõlma mitte ainult armastust, vaid ka kuulekust, alandlikkust ja kartust nagu varjatud majesteetsuse vastu, samuti ei nõua see mitte ainult seda, et neid sõbralikult ja aupaklikult kõnetataks, vaid eelkõige seda, et neisse ihu ja hingega nõndamoodi ka suhtutaks ja näidataks, et neist igati hoolitakse ja Jumala järel ülimaks peetakse; sest sellest, keda peab südamest austama, tuleb ka tõesti üliväga lugu pidada, nii et noortele inimestele jääks meelde, et neil tuleb oma vanemaid Jumala asemikeks pidada ja neist niimoodi mõelda, et isegi kui nad on armetud, vaesed, põdurad ja imelikud, on nad ikkagi Jumala poolt antud isa ja ema. Nende eluviis või puudused ei võta neilt veel ära nende au. Seega ei tohi hinnata mitte isikut, millised nad on, vaid Jumala tahet, kes on kõik selle nii loonud ja seadnud. Sest kuigi me oleme Jumala ees kõik võrdsed, ei saa olla nii, et meie vahel ei oleks mingit ebavõrdsust ja korrakohast erinevust. Sellepärast käsibki Jumal kinni pidada sellest, et sa kuuletusid mulle kui oma isale ja et mina seisaksin sinust ülemal.

Selleks õpi esmalt selgeks see, mida tähendab siin käsus nõutud vanemate austamine, ja nimelt, et neid peetaks kõigist asjadest aulisemaks ja väärikamaks kui maailma kõige kallimat varandust ja et nendega käitutaks viisakalt ka sõnades, et nendega ei kärgitaks, ei vaieldaks ega riieldaks, vaid et neile antaks õigus ja vaikitaks isegi siis, kui nad lähevad liiale, ja lõpuks, et neile osutataks ka tegudes, see tähendab ihu ja vara poolest sellist au, et neid teenitaks, aidataks ja nende eest kantaks hoolt, kui nad on vanad, haiged, põdurad või vaesed ja et seda ei tehtaks mitte ainult hea

meelega, vaid ka alandlikult ja aupaklikult nagu oleks tegu Jumala endaga. Sest see, kes teab, kuidas ta peab neid oma südames pidama, ei lase neil häda või nälga kannatada, vaid seab nad enda üle ja kõrvale ja jagab nendega, mis tal on ja mis ta suudab.

Teiseks pane tähele ja jäta meelde, kui suur, hea ja püha tegu on siin laste hoolde jäetud, mis on aga paraku täiesti ära põlatud ning unarusse jäänud ja mitte keegi pole mõistnud, et see on Jumala käsk või et see on püha jumalik sõna ja õpetus. Sest kui seda oleks niimoodi käsitatud, siis oleks iga inimene saanud aru, et need, kes nende sõnade järgi elavad, peavad olema vagad inimesed. Ja poleks mingit vajadust olnud kloostrielu või vaimulike seisuste järele, kui iga laps oleks sellest käsust kinni pidanud ja oleks osanud seada oma südametunnistuse kooskõlla Jumalaga ning öelda: Kui ma pean häid ja vagasid tegusid tegema, siis ei tea ma ühtki paremat kui igati oma vanemate vastu austust ja kuulekust üles näidata, sest Jumal ise on seda käskinud. Sest see, mis Jumal käsib, peab ju olema palju väärtuslikum kui kõik see, mis me ise iganes välja mõelda suudame. Ja kuna ei leidu ühtegi suuremat ega paremat õpetajat kui Jumal, siis ei ole loomulikult olemas ka ühtegi paremat õpetust kui see, mida tema jagab. Ta jagab ju rohkelt õpetust, mida peab tegema, kui tahetakse õigeid ja häid tegusid sooritada, ning seeläbi, et ta neid nõuab, kinnitab ta, et need on talle kõigiti meelepärased. Ja kui see on Jumal, kes seda käsib ja kes ei tea midagi paremat nõuda, siis ei oska ka mina seda paremaks teha.

Ennäe, nii me oleksime pidanud väga last õigesti õpetama, õndsalt kasvatama ja kodus sõnakuulekuses vanemate vastu ja nende teenimises hoidma, et selle nägemine oleks õnnistuseks ja rõõmuks. Aga Jumala käsku ei tohtinud niimoodi esitada, vaid see jäeti kõrvale või sellest mindi vaikimisi mööda, nii et lapsel ei olnud

võimalust selle üle järele mõelda, ja ta imetles, suu ammuli, hoopis seda, mida me oleme sisse seadnud ja mille suhtes me pole kordagi Jumalalt aru pärinud.

Seepärast õppigem Jumala pärast ükskord ometi ära selle, et noored inimesed peaksid kõiki muid asju kõrvale jättes eelkõige tähele panema seda käsku, kui nad tahavad Jumalat õigete ja heade tegudega teenida, nii et nad teeksid seda, mis on meelepärane emale ja isale või kellelegi teisele, kellele nad vanemate asemel alluvad. Sest laps, kes seda teab ja teeb, leiab kõigepealt oma südames suurt lohutust, et ta võib rõõmsalt öelda ja kiidelda (nende kiuste ja vastu, kes on haaratud enda väljavalitud tegudest): Vaata, see tegu on minu Jumalale taevas igati meelepärane, seda tean ma kindlalt. Tulgu nad kõik oma rohkearvuliste, suurte, vaevaliste ja kaalukate tegudega kokku ja kiidelgu, vaatame, kas nad on võimelised esile tooma midagi sellist, mis oleks suurem ja väärikam kui kuulekus ema ja isa vastu, mille Jumal on seadnud ja mida ta on nõudnud järgmisena peale kuulekuse tema enda majesteetsuse vastu. Nii et kui sünnivad ja lähevad täide Jumala sõna ja tahe, siis ei kehti enam muu kui vanemate tahe ja sõna, kusjuures peab säilima kuulekus Jumala vastu ja ei tohi minna vastuollu eelmiste käskudega.

Niisiis pead sa südamest rõõmus olema ja Jumalat tänama, et ta on sind välja valinud ja vääriliseks teinud tema jaoks nii hinnalist ja meeldivat tegu sooritama. Ja sa võid seda ainult tähtsaks ja kalliks pidada, isegi kui seda loetakse kõige tühisemaks ja põlastusväärsemaks asjaks, ja mitte enda väärilisuse pärast, vaid selle pärast, et see põhineb ja leiab aset kallis aardes ning pühaduses, see tähendab Jumala Sõnas ja käsus. Oh, kui ränka hinda peaksid maksma kõik kartuuslased, mungad ja nunnad, et nad saaksid kogu oma vaimulikus olus kas või üheainsagi teo Jumala ette tuua, mis on sooritatud tema käsu peale, ja võiksid rõõmsa südamega tema palge ees öelda: „Nüüd ma tean, et see tegu on sulle meelepärane.” Mis saab neist vaestest ja armetutest

inimestest, kui nad seisavad kõigi oma häbitegudega punastades Jumala ja terve maailma ees ja nende kõrval on noor laps, kes on selle käsu järgi elanud, ja peavad tunnistama, et nad ei ole isegi kogu oma elu arvesse võttes väärt talle vett ulatama? Nad on selle oma kuratliku äraspidisusega ära teeninud, sest nad tallavad Jumala käsu jalge alla, nii et nad on sunnitud end asjatult enda väljamõeldud tegudega piitsutama, saavad selle eest aga tasuks vaid pilkeid ja kannatavad kahju.

Kas siis süda ei peaks hüppama ja rõõmust üle voolama, kui ta tööle asudes ja tehes, mis kästud, võib öelda: „Vaata, see on parem kui kogu kartuuslaste vagadus, paastugu nad end kas või surnuks ja palvetagu lakkamatult põlvili.” Sest siin on sul ju kindlad sõnad ja Jumala tunnistus, et ühte ta on nõudnud, teise kohta aga ei ole ta sõnakestki poetanud. Maailma häda ja haletsusväärne pimedus on see, et keegi seda ei usu, – sel määral on kurat meid võltspühaduse ja oma tegude säruga ära võlunud. Sellepärast ma näeksin hea meelega (ütlen ma mitmendat korda), et avataks silmad ja kõrvaldada ning võetaks seda südamesse, et meid kunagi enam puhta Jumala Sõna juurest kuradi valede juurde ei eksitataks. Siis oleks kõik hästi, vanematel oleks kodudes rohkem rõõmu, armastust, sõprust ja üksmeelt ja lapsed võidaksid oma vanemate südame jäägitult. Kui nad aga on kangekaelsed ega tee seda, milleks nad on kohustatud, enne kui neil vemmäl turjal tantsib, siis pahandavad nad nii Jumalat kui vanemaid, jättes end ise ilma sellest varandusest ja südametunnistuse rõõmust ja tuues endale ainult õnnetust kaela. Ja nõnda ongi praegu olukord maailmas selline, nagu kõik kurdavad, et nii noored kui vanad on täiesti metsikud ja ohjeldamatud, ei ole neis ei häbi- ega autunnet, nad ei mõtlegi end piitsa ähvarduseta liigutada ja räägivad teine-teisest selja taga nii palju halba, kui iganes jaksavad. Ja selle eest karistab Jumal neid, nii et neile saab osaks kõiksugu häda ning viletsust, ja tavaliselt ei ole ka

vanemad targemad, üks rumal õpetab teistele, kuidas ta on elanud, ja niimoodi elavad nende järel ka lapsed.

See aga olgu nüüd (ma ütlen) esimene ja tähtsaim asi, mis meid selle käsu täitmisele peaks ärgitama, sest kui meil ei oleks ema ja isa, siis peaksime soovima Jumalalt puutükki ja kivi, keda me võiksime isaks ja emaks kutsuda. Seda enam on meil aga põhjust rõõmustada, et ta on andnud meile elusad vanemad, nii et meil on võimalus nende vastu austust ja kuulekust üles näidata! Me teame ju, et see on kõrgele Majesteedile ja kõigile inglitele meelt mööda ning valmistab meelehärmi kõigile kurjadele vaimudele, ning on lisaks sellele suurimaks teoks, mida eespool toodud käskudes käsitletud ülimalta jumalateenistuse järel on võimalik sooritada, nii et almuste jagamine ja kõik ülejäänud teod ligimese vastu ei ole sellega kaugeltki võrdväärsed, sest Jumal on seadnud selle seisuse esikohale, lausa enda asemele maa peal. Ja Jumala seesugune tahe ning heaksarvamine peaks andma meile piisavalt põhjust ja innustust, et me teeksime heast tahtest ja meelest, mis me iganes suudame.

Pealegi me oleme maailma ees lausa kohustatud heategude ja kõige hea eest, mis me oma vanematelt saame, tänulikkust üles näitama. Ja ometi valitseb siin maailmas kurat, nii et lapsed unustavad vanemad, nagu me kõik unustame Jumala, ja mitte keegi ei mõtle selle peale, kuidas Jumal meid toidab, valvab ja kaitseb ning meile nii ihu kui hinge poolest rohkesti kõike head kingib, ja eriti vihased oleme me siis, kui saabuvad kord rasked hetked, ja nuriseme kannatamatult ning unustame kõik, mida head meile meie elu jooksul osaks on saanud. Ja samamoodi me kohtleme ka vanemaid, ning ei leidu ühtki last, kes sellest aru saaks ja sellele mõtleks, kui just Püha Vaim teda ei valgusta. Jumal aga tunneb seda maailma äraspidisust hästi, ja sellepärast ta tuletabki seda oma käskudega meelde ja ärgitab igaüht mõtlema sellele, mida vanemad talle on andnud. Ja siis leiab inimene, et ta on saanud neilt ihu ja elu, ja

lisaks sellele on nad teda toitnud ja ta üles kasvatanud, sest vastasel juhul oleks ta sada korda oma mustusesse lämbunud. Seega on õigus vanadel ja tarkadel inimestel, kes on nii tabavalt öelnud: „*Deo, parentibus et magistris non potest satis gratiae rependi*”, see tähendab „Jumalat, vanemaid ja õpetajaid ei ole võimalik kunagi piisavalt tänada või neile tasuda.” Küllap see, kes seda tähele paneb ja selle üle järele mõtleb, austab oma vanemaid igati ka ilma sunnita ja kannab neid kätel, sest Jumal ise on talle nende läbi kõike head teinud.

Lisaks sellele kõigele peaks aga üheks kaalukaks põhjuseks, mis meid veel enam õhutab, olema ka see, et Jumal seob selle käsuga armsa töötuse ning ütleb: “Et su elupäevi pikendataks sellel maal, mille Issand, su Jumal, sulle annab.” [2Ms 20:12] Siin näed sa ise, kuivõrd on Jumalal selle käsuga tõsi taga, sest ta ei teata ainult seda, et see oleks talle meelt mööda või et temal oleks selle üle hea meel ja rõõm, vaid et see peab ka meile õnne tooma ja meile kasuks tulema, et meil võiks olla rahulik ja meeldiv elu kõigi hüvedega. Sellepärast rõhutab seda ja kiitleb sellest ka püha Paulus Efeslastele 6[:2j], kui ta ütleb: „See on esimene käsusõna töötusega, „et su käsi käiks hästi ja sa elaksid kaua maa peal!”” Sest olgugi et oma töötused sisalduvad ka teistes käskudes, ei ole need ühegagi nii selgelt ja ilmselt seotud.

Siin peitubki selle käsu vili ja tasu, et sellel, kes seda täidab, saavad olema head elupäevad, õnn ja edu, – aga teisest küljest ka karistus, et see, kes on sõnakuulmatu, sureb varem ning ei saa oma elust rõõmu tunda. Sest pika elu all ei mõista Pühakiri mitte ainult rahulikku vananemist, vaid kõike, mis pika elu juurde kuulub, nagu tervis, naine ja lapsed, toit, rahu, hea valitsus jne., ilma milleta pole võimalik rõõmsalt elu nautida ega selle pikkust välja kannatada. Kui sa nüüd ei taha isale ja emale kuuletuda ega lase end ohjata, siis kuuletu timukale, ja kui sa ei taha

timukale kuuletuda, siis kuuletu luukerele, see tähendab surmale. Lühidalt öeldult tahab Jumal järgmist: emba-kumba, kas ta tasub sulle selle, et sa talle kuuletud, armastust üles näitad ja teda teenid, ülirohkesti kõige heaga, või kui sa teda pahandad, siis annab ta sind surma ja timuka kätte. Kust see suur hulk kurikaelu, keda tuleb päevast päeva üles puua, ratta peale tõmmata ja kellel tuleb pea maha raiuda, ikka mujalt pärit on kui sõnakuulmatusest, sest nad ei lase end heaga kasvatada, vaid jõuavad Jumala karistuse läbi sinnamaani, et nende õnnetus ja südamevalu on kõigile silmanähtav! Seda juhtub ju üliharva, et sellised nurjatud inimesed surevad loomulikku või õigeaegsesse surma.

Vagad ja sõnakuulelikud on aga õnnistatud sellega, et nad elavad kaua ja rahulikult ning näevad oma lapselapsi, nagu eespool öeldud, „kolmanda ja neljanda põlveni välja”. Seda näitab ka kogemus, et see, kui leidub vanu ja väarikaid suguvõsasi, kellel läheb hästi ja kus on palju lapsi, tuleb kindlasti sellest, et paljud neist on hästi kasvatatud ja on oma vanematest hoolinud. Jumalatute kohta on aga kirjutatud, Ps 109[:13]: „Kustutagu tema järglaskond, tulevas põlves olgu kustunud nende nimi.” Seepärast lase nüüd endale öelda, kui oluline asi on Jumala jaoks kuulekus, sest ta hindab seda kõrgelt, see on talle väga meelt mööda ja ta tasub selle eest rikkalikult, ja lisaks sellele valvab ta rangelt käsu täitmist, et karistada neid, kes selle vastu eksivad. Seda kõike räägin ma sellepärast, et see noortele inimestele hästi meelde jääks; sest mitte keegi ei usu, kui oluline see käsk on, sest siiani ei ole seda paavstluse all ei hinnatud ega õpetatud. Kõik arvavad, et need on lihtsad ja tähtsusetud sõnad, mis on niigi teada, seepärast minnakse neist mööda ja haaratakse muude asjade järele, nägemata ja uskumata, et see vihastab Jumalat üliväga, kui käsust ei hoolita, ja et me teeme häid, Jumalale meelepäraseid tegusid, kui me sellest käsust kinni peame.

Selle käsu puhul tuleb veel ära nimetada ka igasugune kuulekus ülemate suhtes, kes käsivad ja valitsevad. Vanemate ülemuslikkusest saab ju alguse ja lähtub kõik ülejäänu. Sest kui isa ei suuda üksi last kasvatada, siis võtab ta abiks koolmeistri, kes õpetaks last; kui ta ise on liiga nõder, siis võtab ta abiks oma sõbra või naabri; kui ta sureb, siis delegeerib ja annab ta valitsemise ning juhtimise üle kellelegi teisele, kes on selleks määratud. Nii et kõik, keda nimetatakse isandateks, on vanemate kohal ning saavad neilt jõu ja väe valitsemiseks. Sellepärast nimetataksegi ka Pühakirjas isadeks kõiki, kes peavad oma valitsemises isaametit pidama ja alluvatesse isaliku südamega suhtuma. Ja nii on ka roomlased ja teised juba ammustest aegadest nimetanud majaisandaid ja majaemandaid *patres et matres familias*, see tähendab pereisadeks ja pereemadeks. Oma maavalitsejaid ja isandaid kutsusid nad aga *patres patriae*, see tähendab kogu riigi isadeks, ja seda suureks häbiks meile, kes me tahame olla kristlased, sest meie ei nimeta neid niimoodi ja isegi ei arva neist nii palju ega austa neid.

Samasugused kohustused nagu on lapsel oma isa ja ema vastu, on ka kõigil teistel, kes on majapidamisse rakendatud. Seepärast peaksid sulased ja teenijad vaatama, et nad mitte ainult ei kuuletuks oma isandatele ja emandatele, vaid ka austaksid neid nagu omaenda isa ja ema ning teeksid kõike, mida nad teavad, et neilt oodatakse, mitte sunni pärast või vastumeelselt, vaid rõõmu ja hea meelega just eespool nimetatud põhjusel, et see on Jumala käsk ja et see on talle rohkem meelt mööda kui kõik teised teod. Nad peaksid selle eest veel peale maksma ja rõõmsad olema, et nad on endale isandad ja emandad saanud, ja neil peaks olema rõõmus südametunnistus ja nad peaksid teadma, kuidas neil tuleb õigeid kuldseid tegusid teha, mis on siia maani olnud täiesti unustusse vajunud ja unarusse jäetud. Selle asemel on

kõik hoopis kuradi õhutusel kloostritesse, palverännakutele ja patukustutuse järele jooksnud, kannatades kahju ja halba südametunnistust.

Kui nüüd oleks võimalik see vaesele rahvale selgeks teha, siis hakkaks teenijatüdruk rõõmust hüppama, kiidaks ja tänaks Jumalat ning saavutaks oma korraliku tööga, mille eest ta muidu toitu ja palka saab, sellise varanduse, millesarnast ei ole neilgi, keda pühakuks peetakse. Kas see pole mitte kiiduväärt, kui inimene teab ja ütleb: „Kui sa teed oma igapäevaseid koduseid töid, siis on see parem kui kogu munkade pühadus ja range elu kokku.” Ja sellele lisandub tõotus, et sinu käes edeneb kõik ja läheb igati korda. Kuidas saaksid sa õnnistatum olla või pühamalt elada, mis puutub tegudesse? Sest Jumala ees teeb tegelikult õigeks usk, ja ainult see teenib teda, teod aga teenivad inimesi. Siin ongi sul kõik hüved, kaitse ja vari Issandas, ja lisaks veel rõõmus südametunnistus ja armuline Jumal, kes tasub sulle sajakordselt, ja sa oled lausa maaisandaga võrdne, kui sa ainult jumalakartlik ja kuulekas oled. Kui sa aga seda ei ole, siis ei saa sulle Jumala poolt osaks midagi muud kui viha ja ebasoosingut, su süda ei leia rahu, ja viimaks vaevavad sind kõik hädad ja õnnetused. Keda aga see kõik mõtlema ei pane ja jumalakartlikuks ei tee, selle me jätame timuka ja luukere hoolde. Seepärast mõelgu igaüks, kes laseb end õpetada, sellele, et Jumal ei tee nalja, ja teadku, et Jumal kõneleb sinuga ja nõuab kuulekust. Kui sa talle kuuletud, siis sa oled tema armas laps, kui sa aga sellest ei hooli, siis sa saad tasuks häbi, viletsuse ja südamevalu.

Ja sedasama tuleb öelda ka kuulekuse kohta ilmalike ülemate vastu, kes kõik kuuluvad, (nagu öeldud), isaseisusesse ja kelle võimupiirid ulatuvad kõige kaugemale. Sest siin ei ole tegemist mitte ühe inimese isaga, vaid nii mitmekordse isaga, kui palju on maal elanikke, kodanikke või alamaid. Jumal hoiab meid nende läbi nagu meie enda vanemate läbi ja annab meile nende kaudu toidu, majapidamise, kaitse ja

kindluse. Seega, kui nad kannavad sellist nimetust ja tiitlit nagu ülimat tunnustust suure auga, oleme ka meie kohustatud neid selle kõige kallima varanduse ja hinnalisema aarde eest maa peal austama ja neist lugu pidama.

Niisiis, kes on kuulekas, abivalmis ja vastutulelik ning teeb hea meelega kõike, millega austust üles näidatakse, see teab, et ta teeb Jumalale meelepäraseid tegusid ja saab selle eest tasuks rõõmu ja õnne. Kui inimene aga ei taha seda kõike armastusega teha, vaid keeldub ja hakkab vastu või tõstab mässu, siis teadku ta, et ta ei leia ei armu ega õnnistust. Ja kui ta arvab sellest kasu lõikavat, siis kaotab ta mõnes muus kohas kümme korda enam ja satub timuka kätte, hukkub sõja, katku ja elukalliduse pärast, ei näe oma lastes midagi head ja peab oma pere, naabrite või võõraste ja türannide poolt kahju, ebaõiglust ja vägivalda kannatama, nii et see, mida me otsime ja ära teenime, makstakse meile kätte.

Kui me võtaksime kas või korrakski kuulda, et seesugused teod on Jumalale ülimalt meelepärased ja et nende eest on määratud ülimalt rikkalik tasu, siis me elaksime lõpmatutes hüvedes ja meil oleks kõik, mis meie süda igatseb. Kui aga Jumala sõna ja käsku peetakse põlastusväärseks, nagu oleks tegemist tänavapoiste lobaga, siis eks vaatame, kas sa oled mees, kes suudab talle vastu seista! Arvad, et tal on raske sulle kätte maksta? Seepärast oleks sul kindlasti palju parem elada Jumala soosingus, rahus ja õnnes kui ebasoosingus ja ebaõnnes. Mis sa arvad, miks on maailm praegusel ajal täis truudusetust, häbi, viletsust ja tapmisi, kui mitte sellepärast, et igaüks tahab olla iseenda peremees ja vaba keisri valitsuse alt, – keegi ei taha kellelegi midagi anda ja teeb kõik, mis talle iganes meeldib. Sellepärast karistab Jumal ühte kelmi teise käe läbi nii, et kui sa oma isandat petad või kuulda ei võta, siis tuleb keegi teine, kes toimib jälle sinuga samamoodi, nii et sa pead omaenda kodus naise, laste või sulaste läbi kümme korda rohkem kannatama.

Me tunneme küll oma ebaõnne, me nuriseme ja kaebame truudusetuse, vägivalda ja ebaõigluse pärast, kuid me ei taha näha seda, et me ise olemegi need kelmid, kes on kõigiti karistuse ära teeninud ja kes ei ole sellest sugugi paremaks muutunud. Kuna me ei taha armu ja õnne, siis saab meile osaks ainult ebaõnn ilma igasuguse halastuseta. Ja siiski peab kusagil maailmas veel leiduma jumalakartlikke inimesi, sest Jumal on lasknud meile nii palju head osaks saada, meie enda poolest aga ei tohiks meil enam sentigi majas ega õlekõrtki põllul olla. Seda kõike olen ma sunnitud nii rohkemõnaliselt rääkima seepärast, et mõni selle ometi südamesse võtaks, et me vabaneksime ometi pimedusest ja viletsusest, milles me nii sügaval kinni oleme, et me mõistaksime Jumala sõna ja tahet õigesti ning võtaksime selle täie tõsidusega vastu, sest sellest on meil võimalus õppida, kuidas nii ajalikust kui ka igavesest rõõmust, õnnest ja õndsusest osa saada.

Niisiis me käsitlesime selle käsu juures kolme liiki isasid: vere poolest, maja- ja riigiisasid. Peale nende on ka veel vaimulikud isad, mitte aga nii nagu paavstluses, kus lasti end küll niimoodi nimetada, kuid ei peetud isaametist kinni. Vaimulikeks isadeks nimetatakse ju ainult neid, kes meid Jumala sõna abil valitsevad ja juhatavad, nii nagu püha Paulus kiitleb oma isaksolemise eest, 1Kr 4[:15], kus ta ütleb: „Jeesuse Kristuse evangeeliumi kaudu mina ju olen sünnitanud teid.” Kuna nad on isad, siis kuulub neile austus isegi üle kõigi teiste, kuid seda kohtab ülimalt vähe, sest maailm austab neid sellisel viisil, et nad aetakse maalt välja ja neile ei anta isegi palukest leiba, ühesõnaga: nad peavad (nagu Paulus ütleb) olema „maailma kõntsaks” ja „kõigi jäätiseks” [1Kr 4:13]. Aga sellegipoolest tuleb õpetada ka lihtrahvale, et need, kes tahavad end kristlaseks nimetada, on Jumala ees kohustatud neid, kes nende hinge eest hoolt kannavad, „kahevõrra austuse vääriliseks” [1Tm 5:17] pidama, neile head tegema ja nende eest hoolitsema. Siis annab Jumal sulle kõike piisavalt ega lase sul

puudust kannatada. Siin aga tõrguvad ja hakkavad kõik vastu ning tunnevad muret, et nende kõht jääb tühjaks, ega ole võimelised ühtegi ausat sõnakuulutajat ülal pidama, kus nad varem nuumasid kümnet. Sellega me teenime aga ühtlasi ära ka selle, et Jumal võtab meilt oma sõna ja õnnistuse ning laseb jälle tõusta vääropetajatel, kes juhivad meid kuradi juurde ning imevad lisaks sellele meist välja meie higi ja vere.

Neile aga, kes hoiavad silme ees Jumala tahet ja käske, on töötatud selle eest, mis nad nii ihulike kui ka vaimulike isade peale kulutavad ning nende austamiseks teevad, rikkalikult tasuda, mitte et neile jätkuks aastaks või kaheks leiba, riideid ja raha, vaid et neil oleks pikk elu, toitu ja rahu ning et neil oleks rikkust ja õnnistust igavesti. Seega, tee ainult, mis su kohus on, ja lase Jumalal selle eest hoolitseda, kuidas ta sind toidab ja sulle kõike küllaldaselt pakub. Kui ta on seda töötanud ja ei ole veel kunagi valetanud, siis ei valeta ta ka sulle. See peaks meid aina õhutama ja meile sellise südame looma, mis sulaks rõõmust ja armastusest nende vastu, keda me peame austama, et me tõstaksime oma käed ja tänaksime rõõmsal meelel Jumalat, kes on andnud meile sellised töötused, mille järgi me peaksime kas või maailma lõppu jooksuma. Sest isegi kui kogu maailm oma jõud ühendaks, ei suudaks ta ikkagi tunnikestki meie elule lisada või viljaterakestki maapinnast kasvatada. Jumal aga suudab ja tahab Sulle kõike ülirohkest anda, nii nagu su süda soovib. Ja kes sellistest asjadest ei hooli ja need tuulde loobib, see ei ole eales väärt Jumala sõna kuulma.

Sellega on nüüd kõigile, kes selle käsu alla kuuluvad, enam kui küllalt öeldud. Selle kõrval oleks hea õpetada ka vanemaid ja seda, mis nende amet ette näeb, ja kuidas nad peaksid toimima nendega, kes neile valitsemiseks on usaldatud, – ehkki see ei seisa sõnaselgelt Kümnes käsus kirjas, on sellele mujal arvukates Pühakirja kohtades ometi rohkelt viidatud. Samuti on Jumala soov, et see sisalduks sellesamas käsus, kus ta nimetab isa ja ema, sest ta ei taha ju, et selles ametis ja valitsemise

juures oleksid kelmid või türannid. Ta ei anna neile au, s.t. võimu ja õigust valitsemiseks sellepärast, et nad laseksid end kummardada, vaid et nad mõtleksid selle peale, et nad alluvad Jumalale, ning täidaksid ennekõike ustavalt ja südamega oma ametit mitte ainult oma laste, pere, alamate jne. toitmiseks ja ihumurede eest hoolitsemiseks, vaid eeskätt nende kasvatamiseks Jumalale kiituseks ja auks. Seega ära arva, et see käib sinu äranägemise järele või on sinu meelevaldas, vaid Jumal on seda karmilt käskinud ja nõudnud, ja temale pead sa ka selle eest vastust andma.

Siinkohal on meil jälle tegemist kohutava hädaga, et keegi ei võta seda kuulda ega pane tähele, jätkates oma elu, nagu annaks Jumal meile lapsed lihtsalt lõbuks ja ajaviiteks, nagu oleksid sulased lehma või eesli kombel ainult tööloomad või nagu võiks alamaid kohelda meelevaldselt, neist hoolimata, nagu ei puutukski meisse, mida nad õpivad või kuidas nad elavad, ja mitte keegi ei näe, et see on kõrge Majesteedi käsk, kes tõsiselt nõuab ja karistab, nii et on väga vaja noorte pärast tõsiselt muret tunda. Sest kui me tahame nii ilmalikus kui ka vaimulikus valitsejaametis näha tublisid ning asjalikke inimesi, siis me ei tohi laste õpetamisel ja kasvatamisel ühegi hoole, vaeva või kulutuse pealt kokku hoida, et nad võiksid Jumalat ja maailma teenida, ning me ei tohi mõelda ainult sellele, kuidas neile raha ja varandust koguda. Jumal võib neid ju ka ilma meieta toita ja rikkaks teha, nagu ta päevast päeva ka teeb. Lapsed andis ja usaldas ta meile aga selleks, et me neid kasvataksime tema tahte järgi ja valitseksime, – muidu poleks tal ju isa ja ema tarviski. Niisiis võtku kõik teatavaks, et nad on kohustatud oma lapsi jumalikust armust ilmajäämise ähvardusel eelkõige jumalakartuses ja -tunnetuses kasvatama, ning kui lapsed on arukad, siis laskma neil õppida ja haridust saada, et neid oleks võimalik mis tahes vajalikus kohas rakendada.

Kui seda nüüd tehtaks, siis õnnistaks Jumal meid rikkalikult ja annaks armu selliste inimeste kasvatamiseks, kelle läbi maa ja rahvas muutuks paremaks, ja

lisanduks tublisid ja hästikasvatatud kodanikke ning kombekaid ja majapidamises osavaid naisi, kes kasvataksid lapsed ja pere jumalakartlikuks. Mõtles siis ise, millist kohutavat kahju sa teed, kui sa oled siin hoolimatu ning loobud oma lapse kasulikkusest ja õndsakstegevast kasvatamisest. Pealegi tõmbad sa enda peale kõik patud ja viha ning teenid omaenda laste näol ära põrgu, isegi kui sa muidu oled jumalakartlik ja vaga. Kuna sellest käsust ei hoolita, karistabki Jumal maailma nii hirmsasti, et siin ei ole enam mingit korda, valitsust ega rahu, mille üle me kõik küll kurdame, kuid ei näe, et see on meie enda süü, sest kui meie alamad on hukkaläinud ja sõnakuulmatud, siis sellisteks me oleme neid ise kasvatanud. Aga aitab manitsemisest, seda tuleks mõnel muul ajal pikemalt teha.

Viies käsk

Sa ei tohi tappa.

Me oleme nüüd käsitletud nii vaimulikku kui ka ilmalikku valitsust, see tähendab jumalikku ja isalikku võimu ning kuulekust. Siin me läheme aga oma majast välja naabrite juurde, et õppida, kuidas me peaksime isekeskis koos elama, igaüks oma ligimesega. Sellepärast ei puuduta see käsk ei Jumalat ega ülemaid ning neilt ei võeta ära meelevolda tappa, kui nad seda peavad tegema. Sest Jumal on andnud kurjategijate karistamise õiguse vanemate asemel, kes pidid varasematel aegadel (nagu Moosesest lugeda [5Ms 21:18–20]) ise oma laste üle kohut pidama ja nad surma mõistma, ülematele. Niisiis on see, mis siin ära keelatakse, keelatud inimestele nende omavahelistes suhetes, ja mitte ülematele.

See käsk on piisavalt arusaadav ja seda on tihti käsitletud, sest seda kuuleb aasta-aastalt evangeeliumis, Matteuse 5[:21j], kus Kristus seda ise seletab ja kokku

võtab, nimelt et tappa ei tohi ei käe, südame, suu, märgi, liigutuse ega abiosutamise ja nõuandmisega. Järelikult on selle käsuga vihastamine keelatud kõigile, välja arvatud need (nagu öeldud), kes on Jumala asemikud, see tähendab vanematel ja ülematel. Sest Jumalal ja neil, kes on jumalikus seisuses, on sünnis vihastada, noomida ja karistada, ning seda just nende pärast, kes sellest ja teistest käskudest üle astuvad.

Selle käsu põhjus ja hädavajalikkus seisneb aga selles, et Jumal teab hästi, kui kuri on maailm ja kui palju õnnetust on siin elus. Sellepärast ta ongi seadnud selle ja teised käsud kurja ja hea vahel vahetegemiseks. Aga nii nagu iga käsu vastu on mitmesuguseid vastuväiteid, nii kehtib see ka siin, et me peame elama paljude inimeste keskel, kes teevad meile kurja, nii et meil oleks põhjust küll nende vastu vaenulik olla. Näiteks kui sinu naaber näeb, et sul on parem majapidamine, rohkem vara ja õnne Jumalalt kui temal, siis see pahandab teda, ta kadestab sind ja ei räägi sinust midagi head. Niisiis leiad sa endale palju vaenlasi, kes kadestavad sind kuradi ässitusel nii ihulike kui ka vaimsete hüvede pärast. Ja kui me seda märkame, siis raevub omakorda meie süda ja tilgub verd ning ihkab kättemaksu. Sellest tõuseb vastusõim ja kähmlus, millele järgneb viimaks suur viletsus ja mõrtsukatöö. Vahele tuleb aga Jumal kui sõbralik isa, sekkub tülisse ja lahutab vaenupooled, et ei juhtuks õnnetust ja et üksteist ei tapetaks. Kokku võttes tahab Jumal sellega inimesi kuritegude ja vägivalla eest kaitsta, varjata ja lepitada ning seada selle käsu ligimese ümber ringmüüriks, kindluseks ja pelgupaigaks, et keegi teisele ihuliselt kurja ja kahju ei teeks.

Nii on selle käsu mõtteks see, et kellelegi ei tehtaks mõne halva teo pärast kurja, isegi kui teine on selle igati ära teeninud; sest kui tapmine on keelatud, siis on keelatud ka põhjused, millest tapmine võiks lähtuda. Isegi kui inimesed ei tapa, sõimavad nad ja soovivad, et see, kes neid pahandab, kaugele ei jõuaks. Ja kuna see

on inimesele loomuomane ja on üldlevinud, et keegi ei taha teise läbi kannatada, kõrvaldab Jumal juured ja lätte, mis paneb inimese ligimese vastu kibestuma, ning harjutab meid sellega, et me hoiaksime selle käsu pidevalt silme ees nagu peegli, paneksime tähele Jumala tahet, jätaksime kogu ebaõigluse, mille all me kannatame, südamlikus usalduses ja tema nime appihüüdes tema hooleks ning laseksime oma vaenlastel raevutseda ja ärritada, et nad saaksid teha, milleks nad on suutelised. Nii et inimene õppigu oma viha vaigistama ning südames kannatlik ja leebe olema, iseäranis nende vastu, kes talle vihastamiseks põhjust annavad, see tähendab vaenlaste vastu.

Seega on selle käsu kokkuvõtteks (et lihtrahvale jääks selgelt meelde, mida tähendab „mitte tappa”) esiteks see, et kellelegi ei tohi ei käe ega teoga kurja teha, et ei tohi kasutada oma keelt selleks, et kurja tegema õhutada või ässitada, samuti ei tohi kasutada ega soovitada mingeid vahendeid või viise, millega saaks kellelegi kurja teha, ja viimaks, et süda ei tohi kunagi olla täis vaenu ega soovida kellelegi raevu või vihkamise pärast kurja. Niisiis olgu ihu ja hing kõigi suhtes süütu, eriti aga nende suhtes, kes sulle kurja haurvad või teevad, sest kurja tegemine neile, kes sulle head teevad ja soovivad, ei ole enam inimlik, vaid kuratlik.

Teiseks ei eksi selle käsu vastu mitte ainult see, kes kurja teeb, vaid ka see, kellel on võimalus oma ligimesele head teha, takistada, tagasi hoida, kaitsta ja päästa, et teda ihuliku kurja või kahju eest hoida, kuid kes seda ei tee. Kui sa saadad ihualasti inimese minema, kuigi saaksid talle riide selga anda, siis lased sina tal surnuks külmuda; kui sa näed kedagi nälga kannatamas ja ei anna talle süüa, siis lased sina tal nälga surra. Või kui Sa näed kedagi, kes on mõistetud surma või mõnes muus sarnases hädas, ja sa ei päästa teda, kuigi sa tead vahendeid ja võimalusi, siis tapad sina ta. Ja sind ei aita, kui sa tood ettekäändeks selle, et sul puudus selleks abi, nõu ja jõud; sest

sa keeldusid teda armastamast ja loobusid tegemast head, tänu millele ta oleks ellu jäänud.

Sellepärast nimetab Jumal kõiki, kes ihu ja elu hädades ning ohtudes abi ei paku ja nõu ei anna, õigusega mõrtsukaks ja langetab viimsel kohtupäeval nende üle kohutava kohtuotsuse, nagu Kristus on kuulutanud, öeldes: „Sest mul oli nälg, ja te ei andnud mulle süüa, mul oli janu, ja te ei andnud mulle juua, ma olin kodutu, ja te ei võtnud mind vastu, ma olin alasti, ja te ei riietanud mind, ma olin haige ja vangis, ja te ei tulnud mind vaatama.” [Mt 25:42j] See tähendab, et te oleksite lasknud mind ja minu omi nälja, janu ja külma kätte surra, metsloomadel tükkideks kiskuda, vanglas kõduneda ja õnnetuses hukkuda. Kelleks muuks saab niisuguseid inimesi nimetada kui mõrtsukateks ja verekoorteks? Sest isegi kui sa ei ole teoga midagi sellist teinud, lasid sa teisel ometi sedavõrd, kui see sinust oleneb, õnnetusse sattuda ja surra. See on niisama hea, kui keegi näeb teist sügavas vees ulpimas ja hädas olemas või tulle kukkumas ja saaks talle käe ulatada, ta välja tõmmata ja päästa, aga ei tee seda: kes ma siis kogu maailma silmis oleksin kui mitte mõrtsukas ja kurjategija?

Seepärast on Jumala viimseks eesmärgiks see, et me ei laseks ühelgi inimesel kurja kannatada, vaid näitaksime üles headust ja armastust, ja (nagu öeldud) see peab olema esmajoones suunatud nendele, kes on meie vaenlased. Sest see, et me oma sõpradele head teeme, on ju tavaline paganlik voorus, nagu ütleb Kristus, Matteuse 5[:46j].

Siin on meil jälle tegemist Jumala Sõnaga, millega Jumal tahab meid julgustada ja õhutada õigetele, õilsatele ja üllastele tegudele nagu leebus, kannatlikkus ja kokku võttes: armastus ja heateod meie vaenlaste vastu, ja tahab ikka ja jälle juhtida meie mõtted esimese käsu juurde, et tema on meie Jumal, see tähendab, et ta tahab meid aidata, toetada ja kaitsta, et summutada meis kättemaksuhimu. Seda tuleks

pidevalt meelde tuletada, siis oleksime alalõpmata heade tegudega ametis. Aga seda ei saa munkade kuuldes rääkida, sest see oleks vaimuliku seisuse kahjustamine, solvaks kartuuslaste vagadust ja tähendaks lausa heade tegude keelamist ja kloostrite laiaili-
saatmist. Sest sellisel juhul oleks tavaline kristlaseseiskus samaväärne, jah, isegi kaugelt väarikam ja kõik näeksid, kuidas mungad maailma oma võltsi ja silmakirjaliku vagadusenäilisusega narrivad ning eksitavad, kuna nad loobivad nii selle kui ka teised käsud tuulde ja peavad neid tarbetuks, just nagu polekski need käsud, vaid soovitusel, ja kiitlevad seejuures häbenematult oma silmakirjalikkusest ja tegudest ning kuulutavad oma eluviisi kõige täiuslikumaks, et saaks ilma risti ja kannatusteta head ning mõnusat põlve pidada. Sellepärast nad ongi kloostrisse pagenud, et nad ei peaks kannatusi taluma või kellelegi head tegema. Sina aga tea, et õiged, vagad ja jumalikud teod on sellised, mille üle Jumal koos kõigi inglitega rõõmu tunneb, kogu inimlik vagadus seevastu on aga lehkav ja ropp, ja pealegi ei pälvi see midagi muud kui üksnes viha ja hukatust.

Kuues käsk

Sa ei tohi abielu rikkuda.

Järgmised käsud on eelmiste põhjal juba lihtsasti mõistetavad, sest nad kõik jõuavad välja sinna, et tuleb hoiduda igasugusest ligimese kahjustamisest, ja on seejuures korrapäraselt üles ehitatud: esmalt käsitlevad nad omaenda isikut, ja seejärel liigutakse edasi ligimese juurde või talle tema ihu järel kõige kallima vara, see tähendab tema abikaasa juurde, kes on temaga üks liha ja veri, nii et inimesel ei ole ühtegi teist vara, millele saaks suuremat kahju teha. Seepärast ongi siin selge väljenduse leidnud see, et ligimest ei tohi tema abikaasa kaudu häbistada. Ja õieti käib

see abielurikkumise kohta sellepärast, et juudi rahval valitses selline kord ja käsk, et kõik olid kohustatud abielluma. Seetõttu soovitati noortel võimalikult ruttu abielluda, nii et neitsipõlvest ei peetud midagi, samuti oli keelatud hooraclu ja liiderlikkus (mitte nagu praegu). Ja sellepärast peetigi juutidel abielurikkumist üheks kõige levinumaks kõlvatuseks.

Aga kuna meil valitseb selline häbiväärne pahede ja liiderlikkuse segapuder ja supp, siis on see käsk seatud ühtaegu kogu kõlvatuse vastu, kuidas iganes seda ka ei nimetataks, ja ei keelata ära mitte ainult välised teod, vaid ka põhjused, ajendid ja vahendid, et süda, suu ja kogu ihu oleks vooruslik ja ei annaks ruumi, abi või nõu kõlvatusele, ja mitte ainult seda, vaid et see käsk hoiaks, kaitseks ja päästaks meid ohtudest ja hädast ning ühtlasi abistaks ja annaks nõu, kuidas ligimese au säilitada. Sest kui sa jätab tegemata selle, mida sa võiksid teha, või vaatad läbi sõrmede, otsekui ei puudutakski see sind, siis sa oled samavõrra süüdi nagu tegija. Niisiis lühidalt kokku võttes nõutakse siin, et inimene elaks ise vooruslikult ja aitaks seda teha ka ligimesel, nii et Jumal tahab selle käsu abil kaitsta ja hoida igäühe seaduslikku abikaasat, et keegi temasse ei puutuks.

Aga kuna see käsk peab silmas just abieluseisust ja annab põhjust sellest rääkida, siis pead sa õigesti mõistma ja tähele panema esiteks seda, kuidas Jumal seda seisust sedavõrd kõrgelt austab ja ülistab, et ta seda oma käsu läbi kinnitab ja hoiab. Ta kinnitas seda juba eespool neljandas käsus: „Sa pead oma isa ja ema austama.” Siin aga (nagu öeldud) hoiab ja kaitseb ta seda. Ja sellepärast ta tahab, et ka meie austaksime, hindaksime seda jumalikku õnnistatud seisust ning elaksime selles, sest ta on seadnud selle kõigist teistest ülemaks, ja ei ole loonud meest ja naist erinevaks (nagu näha) mitte liiderlikkuse pärast, vaid et need kaks hoiaksid kokku, oleksid viljakad, sünnitaksid lapsi, toidaksid ja kasvataksid neid Jumalale auks. Ja sellepärast

on Jumal seda seisust ka rikkalikumalt kui kõiki teisi õnnistanud ning on andnud ja kinkinud sellele kõik, mis maailmas on, et see seisus oleks kõigega hästi ja rikkalikult varustatud, nii et abielu puhul ei ole tegemist mingi nalja või kergemeelse uudishimuga, vaid see on tähtis, jumaliku tõsidusega asi. Sest Jumala jaoks on suurima kaaluga see, et inimesi, kes maailma teenivad ja Jumala tunnetusele aitavad, kasvatataks õndsaks eluks ja kõigiks voorusteks, et võidelda kurja ja kuradi vastu.

Seepärast olen ma alati õpetanud, et seda seisust ei tohi ära põlata ja alavääristada, nagu seda teeb pime maailm ja teevad meie võltsvaimulikud, vaid et Jumala sõnast vaadataks, millega see seisus on ehitud ja pühitsetud, see tähendab et ta ei ole mitte ainult kõigi teistega võrdväärsele kohale seatud, vaid on neist eespool ja ületab neid kõiki, olgu siis tegemist keisrite, vürstide, piiskoppide ja kellega tahes. Sest nii vaimulikud kui ka ilmalikud seisused peavad end alandama ja astuma kõik sellesse seisusesse, nagu me veel kuuleme. Seetõttu pole see mitte eriline, vaid kõige laiemalt levinud ja õilsam seisus, mis puudutab ja haarab kogu kristlaskonda ja õigupoolest kogu maailma.

Teiseks pead sa teadma ka seda, et tegemist pole mitte ainult ausa, vaid ka hädavajaliku seisusega, ning on tõsine Jumala käsk, et kõikide seisuste esindajad, mehed ja naised, kes selleks on loodud, abielluksid, seda küll mõningate (ehkki väga väheste) eranditega, kelle Jumal on välja valinud, kuna nad ei ole abieluseisuseks kõlblikud või on Jumal suure ja üleloomuliku armuanni läbi vabastatud, nii et nad on võimelised väljaspool abieluseisust vooruslikkusest kinni pidama. Sest kui loomus toimib nii, nagu ta on Jumala poolt meisse istutatud, siis pole väljaspool abielu võimalik vooruslik olla, sest liha ja veri jäävad lihaks ja vereks, ning loomupärane kaldumus ja tung on vastupandamatud ning talitsematud, nagu igaüks ise näeb ja tunneb. Niiviisi selleks, et oleks kergem kõlvatust mingis ulatuses vältida, seadiski

Jumal abieluseisuse, et igäühel oleks oma tagasihoidlik osa ja et talle sellest piisaks, ehkki sinna juurde, et ka süda oleks vooruslik, kuulub veel Jumala arm.

Sellest võid sa näha, kuidas meie paavstlik kogukond, preestrid, mungad ja nunnad sõdivad Jumala korra ja käsu vastu, põlastades ja halvustades abieluseisust, söandades töötada igavest kasinust ja eksitades lisaks sellele oma valelike sõnade ja teesklusega lihtinimesi. Sest mitte kelleski ei ole vähem kasinuse armastust ja rõõmu kui nendes, kes väldivad suurest vagadusest abieluseisust, hooravad aga ise kas avalikult ja häbenematult või teevad seda veel hullemini salaja, nii et sellest ei julge isegi rääkida, nagu kogemused kahjuks liiga sageli näitavad. Niisiis kokku võttes hoiduvad nad küll asjast endast, aga nende süda on täis kõlvatuid mõtteid ja kurjasid himusid, nii et seal valitseb pidev põlemine ja salajane kannatamine, millest on abielus võimalik pääseda. Sellepärast on selle käsu läbi hukka mõistetud ja kõrvale heidetud igasugused abieluvälise kasinuse töötused ning igale vaesele vangisolevale südametunnistusele, keda on nende kloostritöötused eksitanud, on lausa käsk antud kõlvatust seisusest abieluseisusesse astuda, arvestades seda, et isegi kui kloostrielu oleks jumalik, ei ole kasinusest kinnipidamine ikkagi nende võimuses, ja kui nad sellesse jäävad, siis on nad sunnitud aina rohkem ja sügavamalt pattu langema.

Seda räägin ma ainult sellepärast, et juhatada noori inimesi abieluseisusest rõõmu tundma ja teadma, et see on õnnistatud ning Jumalale meelepärane seisus. Sest sel kombel võiks jõuda uuesti sinnamaani, et abieluseisus tõuseks taas ausse ning väheneks räpane, liiderlik ja korratu eluviis, mis praegusel ajal kõikjal maailmas abielu ärapõlgamise tagajärjel avaliku hooramise ja muude häbiväärsete pahede näol laialt levib. Sellepärast on siin ka vanemad ja ülemad kohustatud noori silmas pidama, et neid kasvatataks distsipliinis ja austuses, ning et neil siis, kui nad on täiskasvanuks

saanud, lastaks Jumala ning auga abielluda, selleks jagab Jumal oma õnnistust ja armu, et sellest oleks lusti ja rõõmu.

Ja selle kõige kohta tuleb nüüd lõpetuseks öelda, et see käsk ei nõua mitte ainult seda, et igaüks elaks oma (enamasti abielu)seisuses tegude, sõnade ja mõtete poolest kasinalt, vaid et ta peaks ka talle Jumala poolt antud abikaasat armsaks ja kalliks. Sest seal, kus tuleb hoida abieluvoruslikkust, peavad mees ja naine koos elama ennekõike armastuses ning üksmeeles, pidades teist südamest kalliks ja olles talle täiesti truu. Sest see on põhiline asi, mis muudab armastuse ja naudingu voruslikkuseks, nii et kus seda järgitakse, seal peetakse iseenesest, ilma igasuguse sunnita kinni ka voruslikkusest. See on ka põhjuseks, miks püha Paulus nii innukalt abieluinimesi manitses, et nad teineteist armastaksid ja austaksid. [Ef 5:22.25; Kl 3:18j] Ja siin on sul nüüd jälle tegemist toredate, jah, isegi rohkearvuliste ja suurte heade tegudega, millega sa võid rõõmsasti kõigi, ilma Jumala sõna ja käsuta seatud vaimulike seisuste ees kiidelda.

Seitsmes käsk

Sina ei tohi varastada.

Sinu enda ja su seadusliku abikaasa järel on maine vara järgmine, mille kaitsmist Jumal tahab, ja ta on andnud käsu, et keegi ei võtaks oma ligimeselt ära ega vähendaks seda, mis talle kuulub. Sest varastamine ei tähenda midagi muud kui kellegi teise vara ebaõiglast omastamist, millega on lühidalt kokku võetud igasugune tulu, mis saavutatakse ligimesele kahju valmistamisega mis tahes tehingutes. Varastamise näol on tegemist väga laialt levinud ja üldise pahega, millest hoolitakse aga vähe ja ei panda tähele, et see on ületanud igasugused piirid, nii et kui

kõik, kes on vargad, kuigi nad ei taha, et neid niimoodi nimetataks, võllas üles poodaks, siis jääks maailm üsna pea täiesti tühjaks ning puudu tuleks nii timukatest kui ka võllastest. Sest varastamiseks ei saa ju (nagu öeldud) pidada ainult rahakirstude ja taskute tühjendamist, vaid seda on ka näppamine turuplatsil, mis tahes poes, lihuniku juures, veini- ja õllekeldris, töökojas, lühidalt öeldes: igal pool, kus äri aetakse ning kauba või töö eest raha võetakse ja antakse. Niisiis, et seda lihtrahvale veidi lihtsamalt seletada, ja et siiski näha oleks, kui jumalakartlikud me oleme: kui sulane või teenija ei teeni majapidamises ustavalt ja tekitab või laseb tekkida kahjul, mida ta oleks suutnud ära hoida, või jätab peremehe ja perenaise kiusamiseks ning pahandamiseks nende vara muul viisil laiskusest, lohakusest või pahatahtlikkusest hooletusse või kuidas iganes see ka tahtlikult ei toimuks (sest ma ei räägi sellest, mida tehakse kogemata ja tahtmatult), siis on sul võimalus aastas kolmkümmend, nelikümmend või veel rohkem kuldnat kokku varastada. Kui keegi oleks sellise summa salaja võtnud või varastanud, tuleks ta oksa tõmmata, sina aga võid siin veel oma õigust taga ajada ja hoobelda, ja mitte keegi ei julge sind vargaks nimetada.

Sedasama ütlen ma ka käsitöölise, tööliste ja päeviliste kohta, kes omavolitsevad, murdes pead, kuidas veel saaks pererahvast tüssata, oma töös on aga hoolimatud ja ebausaldatavad. Nad kõik on palju hullemad kui need, kes salaja varastavad, sest neid on võimalik luku taha ja vangi panna, või kui nad teolt tabatakse, siis karistatakse neid nii, et nad seda enam kunagi ei tee. Seesuguste eest aga ei saa keegi end kaitsta, keegi ei tohi nende peale kurjalt vaadata või neid mõnes varguses süüdistada, nii et kõik laseksid kümme korda parema meelega pigem oma rahakoti tühjendada; sest need, kes mind esmajoones petavad, on ju minu oma naabrid, head sõbrad, minu oma perekond, kellelt ma ootan ainult head.

Ja samamoodi jätkub see täie auruga turuplatsil ja igapäevases äris, kus üks tüssab teist avalikult vale kauba, mõõdu, kaalu ja müntidega, petab väleduse ja iseäraliku arvutamisega või kavalate trikkidega, pügab ka kauplemise juures ja koormab, rõhub ning vaevab teist meelevaldselt. Kes suudaks seda kõike üles lugeda või välja mõelda? Kokku võttes kujutab see endast kõige levinumat käsitööd ja suurimat tsunfti siin maa peal, ja kui nüüd maailma kõigis selle seisustes vaadata, siis ei ole see midagi muud kui suur ja avar laut täis suuri vargaid. Sellepärast kutsutaksegi neid tugitooliröövliteks¹⁷, maade- ja teeröövliteks, mitte rahalaeka röövliteks ega salavarasteks, kes varastavad sularaha, – nad istuvad tugitoolis ja neid kutsutakse junkruteks ja auväärseteks ning jumalakartlikeks kodanikeks ja nad röövivad ning varastavad hea näoga.

Jah, mis siin rääkida üksikutest pisivarastest, kui meil tuleks rünnata suuri ja mõjuvõimsaid ülemvargaid, kelle seltsis viibivad isandad ja maavalitsejad ja kes ei varasta päevast päeva mitte ainult ühte või kahte linna, vaid kogu Saksamaad. Ja kuhu paigutada veel kõigi varaste pea ja ülemkaitsja Rooma Püha Tool oma kaaskonnaga, kes on saanud endale varguse teel kogu maailma varad ja kelle omanduses on need tänase päevani? Lühidalt öeldes käivad asjad siin maailmas niimoodi, et kes oskab avalikult varastada ja röövida, see läheb enesekindlalt ja takistamatult edasi, teda ei karista mitte keegi, ja lisaks sellele tahab ta veel, et teda austataks. Samas peavad väikesed salavargad, kes on vaid korra eksinud, kandma häbi ja karistust, et neid teisi jumalakartlikuks ja auväärseks teha. Aga teadku need teised, et Jumala silmis on nad suurimad vargad ja et Jumal neid ka karistab, nii nagu nad seda väärivad ja on ära teeninud. Kuna nüüd see käsk on nii laiaulatuslik, siis tuleb seda lihtrahvale hästi seletada ja esitada, et neil ei lastaks nõnda vabalt ja enesekindlalt elada, vaid et neil

¹⁷ Liigkasuvõtja, Luther kasutab mõistet „Stuhlräuber“

oleks Jumala viha pidevalt silme ees ja meeles. Me ei pea ju seda kuulutama mitte kristlastele, vaid ennekõike ikka kelmidele ja lurjustele, kellele õigupoolest peaks jutlustama küll kohtunik, vangivalvur või timukas. Seepärast teadku igäiks, et ta pole Jumala ebasoosingu alla langemise ähvardusel kohustatud mitte ainult loobuma oma ligimesele kahju tegemisest, tema tulu äravõtmisest, igasugusest pettusest või kuritahtlikkusest kauplemises või mis tahes tehingus, vaid on kohustatud ka ustavalt tema vara hoidma, tema kasu otsima ja edendama, eriti veel siis, kui ta saab selle eest raha, palka ja peatoidust.

Kes selle teadlikult ära põlgab, võib küll edasi elada ja timuka käest pääseda, kuid ei pääse Jumala viha ja karistuse käest, ning kui ta veel kauaks oma kangekaelsusse ja upsakusse jääb, saab temast ikkagi hulkur ja kerjus, keda tabavad kõik hädad ja õnnetused. Praegu, kus sa peaksid oma isanda või emanda vara hoidma, lähed sa ning täidad sellega oma pugu ja magu, võtad palka vastu kui varas ja lased end austada nagu härrat. Neid on palju, kes on oma isandate ja emandate vastu tõrksad ja kes ei näita nende vastu üles ei armastust ega teenistusvalmidust, et neid kahju eest hoida. Aga pane tähele, mis sa sellega saavutad: kui sa oled endale vara kogunud ja istud oma kodus, mille omandamiseks on Jumal sinu õnnetuseks kaasa aidanud, pöördub kõik ja sind nuheldakse, nii et seal, kus sa petsid või tekitasid kahju ühe sendi eest, pead sa maksma kolmekümnekordselt. Ja samamoodi käib ka käsitöölise ja päeviliste käsi, kelle väljakannatamatust omavolist me oleme praegusel ajal sunnitud kuulma ja seda taluma, otsekui oleksid nad maaomanikud võõrastes valdustes ja kõik peaksid neile nii palju andma, kui nad tahavad. Lase nad aga nülivad rahulikult, kuni jaksavad, – Jumal ei unusta oma käsku ja tasub neile nii, nagu nad on ära teeninud, ja neid ei pooda mitte halja puu otsa, vaid kuivanud võllapuusse, nii et ükski asi, mida nad oma elu jooksul ette võtavad, ei edene ega õnnestu neil. Ja tõesti,

kui riigis oleks õige ja hästikorraldatud valitsuskord, siis oleks võimalik üsna pea see omavoli kõrvaldada ja ära hoida, nagu see kunagi roomlaste juures oli, kus selliseid inimesi otsekohe teistele hoiatuseks karistati.

Ja nii peaks käima ka kõigi nende käsi, kes teevad avalikust ja vabast turust nülгимispaiga ning röövlikoopa, kus päevast päeva vaeseid tüssatakse, uusi koormisi kehtestatakse ja hindu tõstetakse, kus igaüks kasutab turgu vastavalt oma äranägemisele ja on veel täis trotsi ning uhkust, nagu oleks tal täielik õigus oma vara nii kallilt müüa, kui ta iganes tahab, ning mitte keegi ei või selle kohta midagi öelda. Eks vaadake siis selliseid rahumeeli kõrvalt ja laskem neil nülгida, kiusata ja ahnitseda, kuid usaldagem Jumalat, kes teeb ju niikuinii seda, et õnnistab sind, kui sa oled kaua tööd rüganud ja vaeva näinud, nii et su vili maamullas, su õlu keldris ja su kariloomad laudas hukka lähevad. Jah, kui sa kedagi ühe kuldnaga petad ja alt vead, siis rikub ja sööb rooste ära kogu sinu rahahunniku, nii et sul ei ole sellest enam eales rõõmu.

Ja nii me näeme ja kogeme tõepoolest iga päev täide minemas seda, et varguse läbi ja ebaausalt omandatud vara ei edene. Kui palju on selliseid inimesi, kes siblivad ning rügavad päevad ja ööd, ei saa aga sendigi võrra rikkamaks? Ja isegi kui neil läheb korda midagi kokku saada, peavad nad taluma nii paljusid hädasid ja õnnetusi, et nad ei saa seda rõõmuga nautida ega oma lastele pärandada. Aga kuna keegi ei pööra sellele tähelepanu ja me elame edasi, otsekui see ei puudutakski meid, siis on Jumal sunnitud meid teistmoodi nuhtlema ja meile kombeid õpetama, nii et ta saadab meile ühe katsumuse teise järel või kutsub meile külla soldatite salga, kes tühjendavad meie rahakirstud ja -kotid ühe hetkega ja ei jäta järele enne, kui meil ei ole enam sentigi hinge taga, ja „tänutäheks” põletavad ja rüüstavad meie maju ning valdusi ja teotavad ning tapavad naisi ning lapsi. Kokku võttes: kui sa palju varastad, siis ole

valmis selleks, et sinult varastatakse niisama palju, ja kes röövib ning omandab vara vägisi ning ülekohtuselt, peab kannatama kellegi teise all, kes toimib temaga samamoodi. Ja kuna kõik röövivad ja varastavad üksteise tagant, siis valdab Jumal meisterlikult ühe varga teise läbi karistamise kunsti. Kust me muidu võtaksime piisaval hulgal võllaid ja nõõri?

Kes laseb end nüüd õpetada, see teadku, et see on Jumala käsk ja seda ei tohi naljaks pidada. Sest isegi kui sa meid vihkad, petad, varastad ja röövid, oleme meie sulle ikka vastutulelikud ja kannatame ära sinu kõrkuse ning andestame ja halastame sulle Meie Isa palve kohaselt. Sest jumalakartlikel on sellele vaatamata ikka kõike küllalt, ja sina teed sellega endale rohkem kahju kui kellelegi teisele. Aga hoia end selle eest, kui tulevad vaesed (keda on tänapäeval väga palju), kes peavad oma igapäevase sandikopikaga läbi ajama, ja sina käitud nii, nagu peaksid kõik sinu armust elama, nülid ja koorid neid kuni luuni välja ja saadad need, kellele sa peaksid andma ja kinkima, uhkelt ning üleolevalt minema. Nad lähevad siis haletsusväärsete ja kurbadena oma teed, ja kuna neil ei ole kellelegi kurta, kisendavad ja hüüavad nad taeva poole. Hoia end selle eest (ütlen ma veel kord) nagu kuradi enda eest. Sest selline õhkamine ja hüüdmine ei ole nali, vaid sel on selline kaal, mis osutub sulle ja kogu maailmale liiga raskeks kanda. See jõuab ju välja Temani, kes võtab vastu vaesed, õnnetud südamed ja ei jäta neid alasti. Kui sa aga sellest ei hooli ja vastu hakkad, siis vaata, mille sa oled endale kaela tõmmanud. Aga kui see kõik peaks sul õnnestuma ja hästi minema, siis sa võid Jumalat ja mind kogu maailma ees valetajaks nimetada.

Me oleme nüüd piisavalt manitsenud, hoiatanud ja keelanud: kes ei taha seda tähele panna ja uskuda, sel me laseme minna, kuni ta õpib omaenda kogemusest. Noortele inimestele tuleb aga aina meelde tuletada, et nad vaataksid ette ja ei järgiks

vana taltsutamatu rahvamassi, vaid hoiaksid Jumala käsku silme ees, et neile ei saaks osaks Jumala viha ja karistus. Ja meie võimuses ei ole rohkem kui seda öelda ja Jumala sõnaga karistada, avaliku omavoli taltsutamiseks aga on vaja valitsejaid ja ülemaid, kellel jätkuks silmi ja julgust korra loomiseks ning pidamiseks mis tahes tehingutes ja kauplemises, et vaeseid ei vaevataks ega rõhutada ja et nad ei koormaks end võõraste pattudega.

Ja nüüd on küllalt räägitud sellest, mida varastamine endast kujutab, et seda ei käsitletaksa kitsalt, vaid nii laiaulatuslikult, kui on meie suhted ligimestega, ja lühidalt kokku võttes nagu eelmiste käskude puhulgi on selle käsuga esiteks keelatud ligimesele (mis tahes mõeldaval viisil, kas omandi või vara äravõtmise, kahjustamise või ülekohtuse kinnipidamisega) kahju tekitada ja ülekohut teha, samuti ei tohi niisugust asja heaks kiita või sel sündida lasta, vaid sellele tuleb vastu seista ja seda ära hoida, teiselt poolt aga on meil kästud ligimese vara edendada, parandada ning kui vaja, siis teda aidata, omast jagada ja raha laenata nii sõpradele kui ka vaenlastele. Nii et kes iganes tahab ja püüab häid tegusid teha, see leiab siit ülirohkesti kõike, mis on Jumalale südamest vastuvõetav ja meelepärane, ja peale selle saab ta suure õnnistuse osaliseks, nii et see, mis me oma ligimese kasuks ja sõpruseks teeme, tasutakse meile rikkalikult, nagu õpetab ka kuningas Saalomon, Õpetussõnad 19[17]: „Kes halastab kehva peale, laenab ISSANDALE ja Tema tasub talle ta heateo.” Siin on sul rikas Issand, kellest sulle täiesti piisab ja kes ei lase sul millestki puudust tunda. Sellepärast võid sa rõõmsa südametunnistusega sada korda enam naudingut tunda, kui sa pettuse ja ülekohtuga kokku kraapida suudaksid. Kes aga seda õnnistust ei taha, selle jaoks on varuks rohkesti viha ja õnnetusi.

Kaheksas käsk

Sa ei tohi anda valetunnistust oma ligimese vastu.

Meie oma ihule, seaduslikule abikaasale ja maisele varale lisaks on meil veel üks varandus, nimelt au ja hea nimi, ilma milleta me ei saa hakkama. Sest oluline on see, et me ei elaks inimeste keskel avalikus häbis, kõigi poolt põlatuna. Seepärast tahab Jumal, et nii nagu ligimese raha ja vara, nii ei võetaks ära või ei kärbitaks ka tema head mainet, kuulsust ja õigust, et igaüks oleks oma naise, lapse, pere ja naabrite silmis auväärne. Selle käsu kõige lihtsam tähendus, nagu ütleb sõnastus (sa ei tohi anda valetunnistust), on seotud eeskätt avaliku kohtupidamisega, kus süüdistatakse ja rõhutakse vaest süütut meest valetunnistajate poolt, et teda ihu, vara või au poolest karistada.

Praegusel ajal tundub küll, et see meid eriti ei puuduta, kuid juutidel oli see väga laialt levinud nähtus. Sest rahvast valitseti erilisel täpse korra järgi, ja kus toimub seesugune valitsemine, seal ei pääse sellest patust mööda. Põhjus on siin järgmine: Seal, kus istuvad kohtunikud, linnapead, maavalitsejad või muud ülemad, pole mingit võimalust, et kõik ei toimuks selle maailma tavade kohaselt, et ükski inimene ei solvaks teist hea meelega, et ei silmakirjatsetaks ja ei räägitaks soosingu, raha, lootuse või sõpruse saavutamise nimel, seepärast peab vaene rõhutatud mees ülekohtu kannatama ja karistust kandma. Ja selle maailma üleüldine häda on, et kohtus istuvad harva ausad mehed. Sest kohtunik peaks ennekõike olema aus, ja mitte ainult aus, vaid ka tark, arukas ja sinna juurde ka veel vapper ning julge. Ja ka tunnistaja peab olema julge ja sealjuures eriti aus. Sest kes tahab kõigi asjade üle õigesti kohut mõista ja kohtuotsusega korda luua, pahandab sageli häid sõpru, sugulasi, naabreid, rikkaid ja vägevaid, kes võivad talle palju kasu tuua või kahju

teha. Seepärast tuleb tal olla täiesti pime ning sulgeda silmad ja kõrvad, vaadata ainult otse enda ette, kuulata ainult seda, mida talle teada antakse, ja langetama oma otsuse selle järgi.

Niisiis on see käsk antud eeskätt sellepärast, et igaüks seisaks oma ligimese õiguste eest ja ei laseks neid piirata või väänata, vaid edendaks neid ja seisaks alati nende eest, olgu ta siis kohtunik või tunnistaja ning olgu tegemist mis tahes küsimusega. Ja sellega on just meie isandatele juristidele seatud eesmärk, et nad oleksid tähelepanelikud ning käsitleksid iga juhtumit õiglaselt ja ausalt, laseksid sellel, mis on õige, jäädagi õigeks ja ei väänaks, ei varjaks ega vaikiks seda maha, hoolimata rahast, varast, aust või võimust. See on selle käsu üks osa ja kõige lihtsam tähendus, mis puudutab kõike, mis toimub kohtujärje ees.

See ulatub aga palju kaugemale, kui see üle kanda vaimulikule kohtule või vaimulikule valitsusele, kus toimub seesama, et kõik annavad oma ligimeste vastu valetunnistusi. Sest seal, kus leidub ausaid jutlustajaid ja kristlasi, on nende kohta maailma ees langetatud kohtuotsus, nii et neid kutsutakse ketseriteks, usutaganejateks ja koguni mässumeelseteks ning nurjatuteks kurikaelteks. Ja sinna juurde on Jumala Sõna sunnitud laskma end kõige häbiväärsemal ja pahatahtlikumal viisil taga kiusata, teotada, vales süüdistada, moonutada, väärsti kasutada ja tõlgendada, sest pimedal maailmal on kombeks tõde ja Jumala lapsi hukka mõista ning taga kiusata ja sellest hoolimata arvata, et tegemist pole patuga.

Kolmandaks, ja see puudutab meid kõiki, on selle käsuga ära keelatud kõik keelepatud, millega on võimalik ligimesele kahju teha või teda solvata. Sest valetunnistuse andmine ei ole midagi muud kui meie suu töö: seda aga, et me oma suuvärgiga ligimesele kahju teeme, tahab Jumal takistada, olgu siis tegemist valejutlustajate oma õpetuse ja laimuga, valekohtunike ja valetunnistajate

kohtuotsustega või väljaspool kohut muul viisil valetamise ja halvasti rääkimisega. Iseäranis kuulub siia vastik ja häbiväärne pahe: keelepeks või laim, millega kurat ratsutab meil seljas ja millest oleks palju rääkida. Sest see on laialt levinud ohtlik nuhtlus, et igaüks kuuleb oma ligimesest räägitavat pigem halba kui head. Ja vaatamata sellele, et me ise oleme nii tignedad ega või kannatada, kui keegi meie kohta tagaselja midagi halba räägib, ja igaüks sooviks hea meelega, et kogu maailm räägiks temast ainult head, ei suuda me kuulata seda, kui teistest hästi räägitakse.

Niisiis me peame selle pahe vältimiseks meelde jätma, et mitte kellelgi pole õigust oma ligimese üle avalikult kohut mõista ja teda karistada, isegi kui ta näeb teda pattu tegemas, välja arvatud siis, kui tal on ülesanne kohut mõista ja karistada; sest nende kahe: patu üle kohtumõistmise ja patu teadmise vahel on suur erinevus. Sa võid küll patust teadlik olla, kuid sa ei tohi selle üle kohut mõista. Ma võin küll kuulda ja näha, et minu ligimene teeb pattu, kuid mulle ei ole antud õigust sellest teistele rääkida. Kui ma aga vahele astun, kohut mõistan ja otsuse teen, siis langen ma veel suuremasse pattu, kui ligimese patt oligi. Nii et kui sa oled sellest teadlik, siis ära tee muud, kui muuda oma kõrvad hauaks ja mata nad kinni, kuni sulle antakse käsk olla kohtunik ja määrata ameti poolest karistusi.

Keelepeksjad aga on sellised inimesed, kes ei jää pelga teadmise juurde, vaid lähevad ja hakkavad kohut mõistma, ja kui nad midagi teise inimese kohta teavad, siis pasundavad nad sellest igasse ilmakaarde ja tunnevad ülimat rõõmu nagu sead, kes sõnnikus püherdavad ja kärsaga seal tuhnivad, et saavad kellegi teise räpasuse päevavalgele tuua. See on aga Jumala kui kohtuniku ametialasse tungimine, kohtumõistmine ja kõige karmim karistamine. Sest ükski kohtunik ei saa karmimat karistust määrata ja kaugemale minna kui öelda: See inimene on varas, mõrtsukas, reetur jne. Järelikult see, kes võtab endale julguse oma ligimese kohta midagi sellist

öelda, läheb niisama kaugemale kui keiser ja kõik ülemad. Sest ehkki sul pole mõõga kasutamise õigust, kasutad sa sellest hoolimata ligimese häbistamiseks ja kahjustamiseks oma mürgist keelt.

Sellepärast tahabki Jumal takistada teise inimese tagarääkimist, isegi kui inimene on süüdi ja teine seda teab, veel vähem aga siis, kui ta seda ei tea ja on ainult kuulnud sellest räägitavat. Kui sa aga küsid: „Miks ma ei peaks seda ütleva, kui see vastab tõele?” On vastus: „Miks sa ei kannu sellest siis ametisse seatud kohtunikele ette?” „Ei, ma ei saa seda avalikult tunnistada, sest mulle võidakse halvasti öelda ja mind minema saata.” Oh, armas inimene, näed siis nüüd? Kui sa ei julge vastavate ametiisikute ees seista ja vastust anda, siis pea suu kinni. Ja kui sa teadki midagi, siis hoiu see enda teada. Sest kui sa seda edasi räägid, isegi kui see vastab tõele, oled sa ikkagi valetaja, sest sa ei suuda seda tõendada, ja sa käitud nagu lurjus. Mitte kelleltki ei tohi tema au ja head kuulsust ära võtta, kui see pole talt just enne avalikult ära võetud. Niisiis tähendab valetunnistamine kõike seda, mida ei ole võimalik nagu kord ja kohus tõendada. Ja seepärast ei tohi seda, mis ei ole piisavate tõendite alusel avalik, keegi avalikuks teha ega tõe pähe esitada. Ühesõnaga: see, mis on salajas, tuleb salajaseks jätta või salaja karistada, nagu me sellest kuuleme. Seepärast, kui sa kohtad mõnd lobamokka, kes teise inimese kohta tühja juttu ajab ja teda laimab, siis ütle talle seda otse näkku, et ta häbist punastaks. Nõnda hoiab nii mõnigi oma suu kinni, kes muidu vaest inimest taga räägiks, nii et sel on raske terve nahaga pääseda. Sest au ja head nime on lihtne kaotada, kuid sugugi mitte nii lihtne tagasi saada.

Seega sa näed, et on täielikult keelatud ligimese kohta halvasti öelda, – erandiks on siin küll maised ülemad, jutlustajad, isad ja emad, et seda käsku ei käsitataks vääriti, nagu võiks kuri jääda karistamata. Nii nagu viienda käsu alt, mis keelab kedagi ihuliselt kahjustamast, on välja arvatud timukas, kes ei tee oma ameti

kohaselt ligimesele kunagi head, vaid ainult halba ja kurja, ei patusta aga Jumala käsu vastu, sest Jumal on selle ameti seadnud iseenda pärast, ta on oma tahte kohase karistamise usaldanud timuka kätte, nagu ta esimeses käsus ähvardab. Ja nii on ka siin: kuigi ükski inimene ei tohi teiste üle kohut mõista ega neid hukka mõista, patustavad need, kellele see kohustus on antud ja kes seda ei täida, sama palju kui see, kes seda teeb omal käel väljaspool ametit. Sest siin nõuab olukord halvast rääkimist, kaebuste esitamist, tunnistuste andmist, küsimist ja kostmist. Ja see ei käi sugugi teistmoodi kui arsti puhul, kes on sunnitud mõnikord oma ravialuse varjatud kohti vaatama ja puudutama. Samuti on ülemad, isad ja emad, aga ka vennad ja õed ning teised head sõbrad kohustatud, kui see vältimatuks ja tarvilikuks osutub, kurja karistama.

Õige toimimisviis oleks aga see, kui peetaks kinni sellest, mis seisab evangeeliumis, Mt 19[18:15], kus Kristus ütleb: „Aga kui su vend peaks patustama, siis mine, noomi teda nelja silma all.” Siin on sul tegemist suurepärase ja toreda õpetusega oma keele vaoshoidmise kohta, mis tuleks selle kohutava väärkasutuse vastu hästi meelde jätta. See võta nüüd endale juhtnööriks, et sa ei hakkaks kohe kusagil oma ligimest põhjama ja taga rääkima, vaid et sa manitseksid teda salaja, et ta end parandaks. Ja kui keegi teine sulle räägib, mida see ja see on korda saatnud, siis õpeta ka teda nii, et ta läheks ja karistaks ise seda inimest, kui ta on seda pealt näinud, – kui ta aga pole seda näinud, siis pidagu suu.

Ja seda võid sa õppida ka igapäevasest majapidamisest. Sest peremees toimib nii: kui ta näeb, et sulane ei tee, mida peaks, siis räägib ta sellest sulasega ise. Kui ta aga on nii rumal, et jätab sulase koju istuma ja läheb ise välja tänavale, et naabrile kaevata, siis on ta kindlasti sunnitud kuulma: „Narr, mis see meisse puutub, miks sa seda talle endale ei ütle?” Ennäe, see oleks õige vennalik käitumine, et pahandus

saaks kõrvaldatud ja su ligimesele jääks tema au. Nagu ka Kristus sealsamas ütleb: „Kui ta sind kuulab, siis sa oled oma venna tagasi võitnud.” [Mt 18:15] Siis sa oled hakkama saanud suure ja tähtsa teoga. Ega sa ometi ei arva, et venna tagasivõitmine on väike asi? Las kõik mungad ja pühad ordud astuvad kõigi oma tegudega esile, vaatame, kas nad saavad kiidelda, et nad on ühegi venna tagasi võitnud.

Edasi õpetab Kristus: „Kui ta sind aga ei kuula, siis võta enesega veel üks või kaks, sest kahe või kolme tunnistaja suu läbi on kindel iga asi” [Mt 18:16], nii et ikkagi suheldaks sellega, keda asi isiklikult puudutab, ja ei räägitaks tema teadmata teda taga. Kui aga see ei aita, siis kannu asi avalikkuse ette, olgu see siis ilmalik või vaimulik kohus. Sest seal sa ei seisa enam üksinda, vaid sinu kõrval on tunnistajad, kelle abil sa saad tõendada süüaluse süüd, millele kohtunik saab otsuse langetamisel ja karistuse määramisel toetuda. Nii on võimalik kurja korralikult ja õigesti takistada või parandada. Kui aga kellegi kohta iga nurga peal kuuldusi levitatakse ja poris tuhnitakse, siis ei paranda see kedagi, ja kui siis selle kohta tuleb aru anda ja tõendeid tuua, ei taheta seda teha. Seepärast on need lobamokad õigusega ära teeninud, et nende lõbu teistele hoiatuseks ära rikutaks. Kui sa teeksid seda oma ligimese parandamiseks ja armastusest tõe vastu, siis sa ei hiiliks salaja ringi ega pelgaks päevavalgust.

See kõik kehtib salajaste pattude kohta. Seal aga, kus on tegemist täiesti avaliku patuga, nii et nii kohtunik kui ka kõik teised teavad seda väga hästi, võid sa teda pattu tegemata vältida ja lasta tal minna kui inimesel, kes on end ise häbistanud, ja lisaks sellele tohid sa tema vastu ka avalikult tunnistust anda. Sest sel puhul, mis on päevselge, ei saa tegemist olla ei tagarääkimise ega valetunnistamise või kohtumõistmisega. Nii nagu me praegusel ajal paavsti koos tema õpetusega hukka mõistame, millest on raamatutes avalikult kirjutatud ja mida on kõikjal maailmas

kuulutatud. Sest kui on tegemist avaliku patuga, peab sellele järgnema ka avalik karistus, et igäüks oskaks end selle vastu kaitsta.

Selline on niisiis selle käsu kokkuvõte ja üldine tähendus, et ükski ei tohi keelega oma ligimesele, olgu sõbrale või vaenlasele, kahju teha ega temast halba rääkida, vastaku see siis tõe või mitte, kui see ei sünni korralduse kohaselt ja ligimese parandamiseks, vaid me peame oma keelt kasutama ja seda rakendama igäühel kõige parema rääkimiseks, tema pattude ja eksimuste kinnikatmiseks, vabandamiseks ning oma auga ilustamiseks ja ehtimiseks. Selle peamiseks põhjenduseks olgu see, millele Kristus evangeeliumis osutab ja millega ta kõik ligimesele suunatud käsud kokku võtab: „Kõike siis, mida te iganes tahate, et inimesed teile teeksid, nõnda tehke ka teie nendele!” [Mt 7:12]

Seda õpetab ka meie oma ihu loomus, nagu ütleb püha Paulus, 1Kr 12[:22j]: „Need ihuliikmed, mis tunduvad olevat nõrgemad, on tingimata vajalikud, ja neid, mis meile ihus tunduvad olevat autumad, ümbritseme erilise auga, ning meie näotud liikmed on saanud rohkem nägusust.” Nägu, silmi, nina ja suud kui iseenesest kõige auväärsemaid kehaosi, mis meil on, ei kata keegi kinni, sest seda pole vaja. Aga kõige armetumaid, mille pärast me piinlikkust tunneme, kaetakse ülimalt püüdlikkusega, – seal peavad käed ja silmad koos kogu kehaga aitama neid katta ja varjata. Samamoodi me peame kõik isekeskis varjama ka seda, mis meie ligimese juures on ebaausat ja armetut, ning hoolitsema kõigega, mis meie võimuses on, tema au edenemise eest ja sellele kaasa aitama, ning teisest küljest seisma vastu sellele, mis võib tema au kahjustada. Ja eriti suur ja õilis voorus on see, kui keegi tõlgendab kõike, mida ta oma ligimese kohta kuuleb (ja mis pole just ilmselgelt halb), heatahtlikult ja seletab seda kõige paremal viisil või suudab teda õigustada mürgise keelte vastu, kes püüavad innukalt ligimese juures midagi laitmiseväärset leida ja seda kõige pahatahtlikumal

toonil tõlgendada ning väänata, nagu praegusel ajal juhtub Jumala Sõna ja selle kuulutajatega. Seepärast on sellesse käsku koondatud ülisuur hulk häid tegusid, mis on Jumalale igati meelepärased ja mis toovad endaga kaasa ülirohkeid hüvesid ja õnnistust, kui ainult pime maailm ja valepühakud need ära tunneksid. Sest inimese juures ja inimeses ülepea ei ole midagi, mis suudaks vaimulikes ja ilmalikes küsimustes rohkem head ja ühtlasi kahju teha kui keel, ehkki ta on kehaosadest kõige väiksem ja nõrgem.

Üheksas ja kümnes käsk

Sa ei tohi himustada oma ligimese koda.

Sa ei tohi himustada tema naist, sulast, teenijat,

kariloomi ega midagi, mis tema oma on.

Need kaks käsku on antud ennekõike just juutidele, kuigi osaliselt puudutavad nad ka meid. Sest juudid ei tõlgenda neid kõlvatuse või varguse kohta käivatena, sest need on eespool piisavalt selgesti ära keelatud, ka arvavad nad, et kui nad väliselt teevad või ei tee teatud tegusid, siis nad on kõik käsud täitnud. Sellepärast lisas Jumal juurde need kaks käsku, et patuks peetaks ja oleks keelatud ka oma ligimese naise või vara himustamine ja selle mingil viisil enesele taotlemine, ja seda eriti veel sellepärast, et juudi seaduste kohaselt ei olnud sulased ja teenijad sugugi mitte vabad nagu praegusel ajal, et nad teeniksid palga eest nii kaua, kui tahavad, vaid nad olid nii ihu kui ka kõige muu poolest, mis neil oli, nagu kariloomad ja mis tahes vara, peremehe omand. Lisaks sellele oli igapäev meelevald oma naise üle, nii et ta võis naise lahutuskirjaga avalikult enda juurest ära saata ja uue naise võtta. Seetõttu nad

elasid isekeskis pidevas ohus, et kui keegi tahtis endale kellegi teise naist, otsis ta mingisuguse põhjuse nii oma naise ärasaatmiseks kui ka teise mehe naise äravõtmiseks, et see täie õigusega endale saada. See ei olnud nende keskel ei patt ega ka häbiasi, nii nagu see on praegusel ajal teenijaskonnaga, kui peremees laseb oma sulase või teenija lahti või lööb nad kellelki teiselt mingil viisil üle.

Sellepärast (ütlen ma) on seda käsku tõlgendatud niimoodi, mis on ka õige, – ehkki selle ulatus on veelgi laiem ja kõrgem, – et keegi ei mõtleks ega kavatses endale võtta teise omandit nagu naine, teenijaskond, majapidamine, põllud, heinamaad ja kariloomad, isegi kui see toimub näiliselt viisakalt, kuid kahjustab ometi ligimest. Nimelt on eespool seitsmenda käsuga ära keelatud pahategu, kus keegi haarab enda kätte võõrast vara või võtab ligimeselt midagi ära, millele tal ei ole mingit õigust. Siin aga on ära keelatud ka ligimeselt millegi välja petmine, isegi kui seda on võimalik maailma silmis ausalt teha, nii et keegi ei julge sind süüdistada ega sulle ette heita, nagu oleksid sa midagi ülekohtuselt endale võtnud. Sest meie loomus on selline, et keegi ei taha teisele sama palju lubada kui iseendale ja kõik kahmivad endale nii palju, kui ta iganes suudavad, vaadaku teised ise, kuidas saavad. Ja sealjuures me tahame veel ausad olla, oskame end toredasti ehtida ja oma kelmust varjata, otsime ja leiutame nii kärkeid vigureid ja nobedaid võtteid (mida praegusel ajal iga päev järjest osavamalt välja mõeldakse), nagu oleks tegemist õigete asjadega, ja julgeme südilt enda eest seista, kangekaelsed olla ja pole nõus, et seda nimetataks pettuseks, ja mitte nutikuseks või ettevaatlikkuseks. Kusjuures siin aitavad kaasa ka juristid ja õigusemõistjad, kes käänavad ja väänavad õigust, nagu see kasulik on, pressivad sõnu välja ja kasutavad neid ettekäändena, hoolimata õiglusest ja ligimese

vajadusest. Ühesõnaga: seda, kes on neis küsimustes kõige osavam ja kavalam, aitab seadus kõige rohkem, nagu nad ise ütlevad: „Seadused aitavad tähelepanelikke“.¹⁸

Seepärast ei ole see viimane käsk seatud mitte maailma silmis kurjadele, vaid just kõige õiglasematele inimestele, kes tahavad olla kiidetud ja ausaks ning avameelseks peetud, kuna nad pole ühegi eelmise käsu vastu eksinud, nagu üritasid olla just nimelt juudid ja veel paljud tähtsad ülikud, isandad ja maavalitsejad. Sest ülejäänud, lihtrahvas, kes ei vaeva end küsimusega, kas nad on saanud oma vara ausal teel ja õiglaselt, kuulub palju alamale – seitsmenda käsu alla.

Niisuguseid asju juhtub aga kõige sagedamini äriasjades, mis on viidud kohtu ette, et ligimeselt midagi kätte saada või ära võtta. Nagu siis (võtame näiteks), kui tülitsetakse ja kaubeldakse suure pärandi, kinnisvara või muu sellise pärast, kasutatakse ära ning võetakse abiks kõik, millel on õiguse näilisustki, puhutakse see suureks ning ilustatakse seda, et õigust enda poole kallutada, ja jäetakse vara endale selle nimel, et kellelgi teisel ei olnud selle kohta pretensioone ega kaebusi. Või siis ihkab keegi mõnd lossi, linna, krahvkonda või midagi muud suurt ning annab sõprade kaudu ja kuidas iganes saab nii palju altkäemaksu, et see võetaksegi teiselt ära ja antakse temale, kinnitatakse seda veel kirja ja pitsatiga, nagu oleks see vürsti nimel ja ausalt omandatud.

Ja sama toimub ka tavapärasel kauplemlisel, kus üritatakse teiselt midagi kavalusega käest ära võtta, nii et teine jääb pika ninaga, või kui nähakse enda jaoks eeliseid ja kasu, kiirustatakse teist tagant ja käiakse talle peale, nii et teisel pole võimalik kas häda sunnil või võlgade pärast kaupa enesele jätta või kahjumita müüa, nii et ta saab selle eest ainult pool hinda või veel vähem. Kusjuures ka seda ei tohi pidada ülekohtuselt äravõtmiseks või võõrandamiseks, vaid ausaks ostuks. Selle kohta

¹⁸ „*Vigilantibus jura subveniunt*”

öeldakse ju: „Kes ees, see mees” ja „oma särk on ihule lähemal”, vaadaku igäüks ise, kuidas saab. Jah, kes oleks nii tark, et kujutaks ette, mida kõike on võimalik sel kenal ettekäändel koguda, mida maailm ei pea ülekohtuks ega taha näha, et sellega tehakse kahju ligimesele, kes on sunnitud lahti ütleva sellest, millest ta ei saa endale kahju tegemata loobuda, kusjuures samas ei leidu kedagi, kes tahaks, et temale midagi sellist tehtaks. Millest võib järeldada, et sellised ettekäanded ja riukad on väärad.

Ja nii olid lood juba iidsetel aegadel ka naistega: siis tunti selliseid vigureid, et kui mehele hakkas meeldima teine, siis korraldas ta ise või teiste abil (välja mõeldi mitmesuguseid vahendeid ja teid) asja nii, et ta ei olnud enam naisega rahul või hakkas naine mehe vastu tõrkuma ja käitus nii, et temast tuli lahti öelda ja tal minna lasta. Loomulikult oli see üsna levinud Seaduse ajal, nagu me loeme ka evangeeliumist kuningas Heroodese kohta, et ta abiellus veel oma venna eluajal tema naisega, kuigi ta tahtis ju auväärne ja õiglane mees olla, nagu tunnistab ka püha Markus. Aga ma loodan, et selliseid näiteid meie keskel ei kohta, sest Uues Testamendis [Mt 5:31j; 19:3–9, Mk 10:2–12, Lk 16:18, 1Kr 7:10j] on abielulistel keelatud lahutada, või olgu siis ainult juhul, kui keegi võtab kavalusega ära teise mehe rikka pruudi. Küll aga ei ole haruldane see, et meelitatakse ja peibutatakse või petetakse muidu ilusate sõnadega teiselt ära tema sulane või teenijatüdruk.

Olgu sellega nüüd, kuidas on, kuid me peame teadma, et Jumal ei taha, et sa niimoodi oma ligimeselt midagi talle kuuluvat ära võtad, nii et teine tunneb sellest puudust ja sina saad oma saamahimu rahuldada, isegi kui sul läheb korda see maailma silmis ausalt endale pidada. Sest see on varjatud ning reeturlik pettus ja, nagu öeldakse, eesriidetagune mäng, et keegi seda tähele ei paneks. Aga isegi kui sa elad edasi, otsekui polekski sa kellelegi ülekohtu teinud, solvad sa ikkagi oma ligimest. Ja kui siin ka ei ole tegu varastamise või väljapetmisega, on see ikkagi ligimese vara

himustamine, see tähendab sa soovid seda endale, meelitad selle talt vastu tahtmist välja ja ei lase tal nautida seda, mis Jumal talle on kinkinud. Ja hoolimata sellest, et nii kohtunik kui ka kõik teised on sunnitud selle sulle jätma, ei tee seda ometi Jumal, sest ta näeb petise südant ja maailma riukaid läbi, mis, kui neile kas või sõrmelaiuseltki ruumi jätta, võtavad terve küünra lisaks, nii et sellele järgneb avalik ülekohus ja vägivald.

Niisiis jäägu see käsk tema üldisesse tähendusse, et eeskätt on see meile antud selleks, et me ei sooviks oma ligimesele halba ega aitaks sellele kaasa või annaks selleks põhjust, vaid laseksime kõigel, mis tema omanduses on, tema kätte jääda; ja lisaks sellele edendaksime ja hoiaksime seda, mis on talle kasulik või tarvilik, nagu me tahame, et meile tehtaks. Seega on see käsk suunatud eelkõige kadeduse ja kohutava saamahimu vastu, et Jumal saaks kõrvaldada selle põhjused ja juured, millest saab alguse kõik, millega me oma ligimesele kahju teeme. Sellepärast on Jumal selge sõnaga öelnud: „Sa ei tohi himustada jne.” Sest tema esmaseks sooviks on ju, et süda oleks puhas, ehkki niikaua, kui me siin elame, me nii kaugele ei jõua. Nii et see käsk jääb nagu kõik teisedki käsuks, mis meid lakkamatult süüdistab ja näitab, kui õiged me Jumala ees oleme.

Nii et nüüd on meil siin Kümme käsku, kokkuvõtte jumalikust õpetusest, mida me peame tegema, et kogu meie elu oleks Jumalale meelepärane ning õige allikas ja kanal, milles ja millest peab lähtuma ning alguse saama kõik, mis tahab olla hea tegu, nii et väljaspool Kümme käsku ei saa ükski tegu ega asi olla hea või Jumalale meelepärane, olgu see siis maailma silmis nii suurepärane ja tore kui tahes. Vaatame aga, mida kiiduväärset on meie suurtel pühakutel oma vaimulike ordude ning suurte ja tähtsate tegude kohta öelda, mis nad on välja mõelnud ja ette võtnud, kõrvale jättes käsud, nagu oleksid need liiga tähtsusetud või juba ammu täidetud. Kusjuures mina

arvan, et meil peaksid käed-jalad tööd täis olema, et neist kinni pidada: vaenlaste vastu leebust, kannatlikkust ja armastust üles näidata, vooruslik olla, head teha ja nii edasi, mida iganes see endaga kaasa toob. Kuigi maailma silmis ei ole neil tegudel mingit väärtust ega sära, sest need ei ole erakordsed ja üles puhutud, teatud kindlate aegade, paikade, kommete ja käitumisega seotud, vaid on tavalised ja igapäevased, nagu neid naabrile võib teha, mistõttu neid ei austata. Nood teised aga köidavad pilku, mõjuvad suure toreduse, kulutuste ja luksuslike ehitistega ning iluga nii, et kõik peab särama ja hiilgama. Seal suitsutatakse lõhnaõhkeid, lauldakse ja kõlistatakse kellukesi ning süüdatakse küünlaid ja lambikesi, nii et pole võimalik kuulda või näha midagi muud. Sest kui mõni preester seisab seal kuldses missarüüs või mõni ilmik põlvitab terve päeva kirikus, siis nimetatakse seda suurepäraseks teoks, mida ei jõuta küllalt ära kiita. Aga kui vaene tüdruk valvab väikest last ja teeb kohusetundlikult seda, mis tal kästakse, siis ei ole see midagi väärt. Mida muud peaksid mungad ja nunnad oma kloostritest otsima?

Aga vaata, kas see pole mitte kohutav jultumus nende nurjatute pühameeste poolt, kes sõandavad välja mõelda üllama ja parema elu ning eluviisi kui see, mida Kümme käsku õpetab, kinnitades, nagu öeldud, et see lihtne eluviis on mõeldud tavalistele inimestele, nende oma aga pühameestele ja täiuslikele inimestele, ja nad armetud pimedad ei näe, et ükski inimene ei suuda ainustki neist Kümnest käsust niimoodi täita, nagu seda peab täitma, vaid ilmtingimata tuleb appi võtta nii usutunnistus kui ka Meie Isa palve (nagu me peagi kuuleme), et nende abil sinnapoole püüda, seda paluda ja pidevalt vastu võtta. Seepärast on nende kiitlemine niisama palju väärt, kui mina kiitleksin ja ütleksin: „Mul ei ole küll krossigi, kuid kümme kuldnat¹⁹ julgen ma välja panna küll.”

¹⁹ s.o. 21 krossi

Seda ma räägin ja rõhutan sellepärast, et me vabaneksime neist hirmsatest väärkasutustest, mis on meis nii sügavalt juurdunud ja igale inimesele ikka veel nii omased, ning et me harjuksime, mis tahes ühiskondlikust seisusest siin maa peal me ka poleks, silmas pidama ainult seda ja hoolitsema ainult selle eest. Sest ealeski ei suudeta välja mõelda õpetust või eluviisi, mis oleksid võrdväärised Kümne käsuga, sest need on nii ülevad, et inimjõul ei küüni nendeni mitte keegi, ja kes nendeni jõuab, see on taevalik, inglisarnane inimene, kes ületab kaugelt kogu maailma vagaduse. Võta ainult need ette ja katsu end hästi läbi, pane kogu oma jõud ja vägi sellesse, siis on sul ilmtingimata nii palju tegemist, et sa ei otsi ega väärtusta enam ühtegi muud tegu või vagadust. Ja sellest peaks nüüd esimese osa kohta nii õpetuse kui ka manitsemise poolest piisama. Sellele vaatamata peame me lõpetuseks kordama seda teksti, mida me ka eespool esimese käsu puhul käsitlesime, et me õpiksime, mida Jumal on valmis tegema, selleks et inimesed õpiksid Kümme käsku õigesti pidama ja täitma.

„Sest mina, ISSAND, sinu Jumal, olen Püha vihaga Jumal, kes vanemate süüi nuhtleb laste kätte kolmanda ja neljanda põlveni neile, kes mind vihkavad, aga kes heldust osutab tuhandeile neile, kes mind armastavad ja mu käske peavad!” [2Ms 20:5j]

See täiendus on, vaatamata sellele, et ta on, nagu eespool kuulnud, lisatud ennekõike esimesele käsule, kirja pandud ikkagi kõigi käskude pärast, mis kõik viitavad sellele ja peavad olema sellele suunatud.

Sellepärast ma ütlesingi, et seda tuleb rääkida ja õpetada ka noortele inimestele, et nad selle ära õpiksid ja meelde jätaksid, et mõista, mis sunnib meid neid Kümme käsku pidama. Ja nad peavad seda käsitama kui osa, mis on lisatud eraldi igale käsule, et see hõlmaks kõiki. Nagu eespool öeldud, on neis sõnades kokku

võetud nii vihane ähvardus kui ka sõbralik tõotus, et meid hirmutada ja hoiatada ning sealjuures meelitada ja õhutada tema sõna jumaliku tõsidusega vastu võtma ja kõrgelt hindama, sest Jumal on selgelt välja öelnud, kui väga see talle korda läheb ja kui rangelt ta selle üle valvet kavatseb pidada. Nimelt, et ta karistab jubedalt ja hirmsasti kõiki, kes tema käske põlgavad ja neist üle astuvad, seevastu neile, kes neid kõrgelt hindavad ning hea meelega nendele vastavalt toimivad ja elavad, tahab ta rikkalikult tasuda, neid õnnistada ja lasta neile kõike head osaks saada. Sellega nõuab ta meilt, et see kõik lähtuks südamest, mis kardab ja peab silmas üksnes Jumalat ning loobub selle kartuse pärast kõigest, mis on tema tahte vastu, et mitte teda pahandada, ning teisest küljest ka usaldab üksnes teda ja teeb tema meeleheaks kõik, mida ta tahab, sest ta kõneleb meiega nii sõbralikult nagu isa ning pakub meile armu ja kõiki hüvesid.

See on ju ka esimese ja peamise käsu mõte ning õige tõlgendus, millest lähtuvad ja saavad alguse kõik teised, nii et sõnad “Sul ei tohi olla teisi jumalaid” ei pea lihtsalt öeldes silmas midagi muud kui nõuet: „Sa pead mind kartma, armastama ja usaldama nagu oma ainust õiget Jumalat.” Sest kui süda on niimoodi Jumala suhtes meelestatud, siis on ta täitnud selle ja kõik teised käsud. Seevastu see, kes kardab ja armastab taevas ning maa peal midagi muud, ei pea kinni ei sellest ega ka ühestki teisest käsust. Seega on kogu Pühakiri igal pool kuulutanud ja õpetanud seda käsku, suunates kogu tähelepanu kahele asjale – Jumala kartmisele ja Jumala usaldamisele. Seda eriti just prohvet Taaveti puhul kõikjal Psalmides, kus ta ütleb: „ISSANDAL on heameel neist, kes teda kardavad, kes ootavad tema heldust” [Ps 147:11], just nagu ühe värsireaga oleks ära seletatud kogu käsk ja öeldud ei rohkem ega vähem kui: „Issandal on hea meel neist, kellel ei ole teisi jumalaid.”

Nii peab esimene käsk heledalt paistma ja jagama oma sära kõigile teistele. Ja seepärast pead sa ka laskma sel kõiki käske läbida nagu pärja kinnitus või vits, mis ühendab alguse ja lõpu ning hoiab kõike koos, et sa seda endale pidevalt kordaksid ja ära ei unustaks. Nagu näiteks teise käsu puhul, et Jumalat kardetaks ja tema nime ei kasutataks kurjasti vandumiseks, valetamiseks, petmiseks ja teiste ahvatlemiseks või kelmuseks, vaid et seda kasutataks õigesti ja hästi appi hüüdmiseks, palvetamiseks, kiitmiseks ja tänamiseks armastuses ning usalduses, mis saavad alguse esimesest käsust. Samamoodi peavad selline kartus, armastus ja usaldus meid õhutama ja sundima, et me ei põlgaks tema Sõna ära, vaid õpiksime ja kuulaksime seda hea meelega, peaksime seda pühaks ja austaksime seda.

Ja nii tuleb esimesest käsust lähtudes käsitada ka järgmisi, ligimest puudutavaid käske, et austataks isa ja ema, isandaid ning kõiki ülemaid, allutaks neile ja oldaks kuulekad, mitte nende eneste pärast, vaid Jumala pärast. Sest sa võid isa ja ema austada või karta või neile meelehead teha või tegemata jätta, aga pane tähele, mida Jumal sinust tahab ja mida ta sinult päris kindlasti nõuab. Kui sa seda ei tee, siis on sul vihane kohtumõistja, vastasel juhul aga armuline Isa. Ka ei tohi sa oma ligimest piinata, kahjustada või tema kallal vägivalda rakendada või teda mingil viisil solvata, puudutagu see siis tema ihu, abikaasat, varandust, au või õigusi, nagu need üksteise järel käskudes seisavad, isegi kui sul oleks selleks võimalus ja põhjus ning ükski inimene sind selle eest ei karistaks, vaid sa pead tegema kõigile head, pead kõiki aitama ja julgustama, kuidas ja kus iganes saad, ning seda üksnes Jumala armastusest ja talle meeleheaks, kindlas lootuses, et ta tasub sulle kõik rikkalikult. Nõnda näed sa, kuidas esimene käsk on see peamine ja allikas, mis läbib kõiki teisi ning kuhu kõik teised koonduvad ja millest nad sõltuvad, nii et algus ja lõpp on tihedasti põimunud ning omavahel seotud.

Seda (ütlen ma) tuleb noortele inimestele ilmtingimata õpetada, meelde tuletada ja neid manitseda, et nad ei kasvaks üles mitte ainult hoopide ja sunniga nagu kariloomad, vaid jumalakartuses ja austuses. Sest kus selle peale mõeldakse ja südamesse võetakse, et siin pole tegemist mitte inimeste korraldusega, vaid kõrge Majesteedi käskudega, kes valvab suure tõsidusega nende täitmise üle, vihastab ja karistab neid, kes käsud ära põlgavad, seevastu neile, kes käske peavad, ülirohkest tasub; seal sunnitakse ja õhutatakse end ise hea meelega Jumala tahet täitma. Seetõttu ei ole ilmaaegne Vanas Testamendis antud käsk, et Kümme käsku tuleb kirjutada kõigile seintele ja majanurkadele, isegi riietele, mitte et nad seal oleksid lihtsalt kirjas või vaatamiseks välja pandud, nagu juutidel, vaid et need oleksid pidevalt silme ees ja alati meeles, et me tegeleksime nendega kõigi oma tööde ja talituste juures ning et igaüks võtaks seda igapäevase harjutusena mis tahes juhtumite, äriasjade ja kauplemise puhul, otsekui oleksid käsud kirjas kõikjal, kuhu ta vaatab, või pigem, kuhu ta iganes läheb või kus ta viibib. Sel juhul oleks meil piisavalt põhjust nii kodus omaette kui ka naabrite suhtes Kümme käsku täita, nii et mitte kellelgi pole vaja neid otsides kaugele joosta.

Sellest saab veel kord selgeks, kui kõrgele kohale tuleb Kümme käsku tõsta ja kui palju ülemaks kiita kõigist seisustest, käskudest ja tegudest, mida õpetatakse ja sooritatakse. Siin me võime enesekindlalt öelda: Astugu ette kõik targad ja vagad, – kas nad on võimelised ühtegi tegu ette näitama, mis oleks nagu need käsud, mida Jumal suure tõsidusega nõuab ning mida ta oma ülima viha ja karistuse ähvardusel täita käsib, millele ta aga lisab ka suurejoonelise tõotuse, et ta tahab meid üle külvata kõigi hüvede ja õnnistusega. Seepärast tulebki Kümme käsku kui Jumala poolt kingitud ülimat aaret kõigist teistest õpetustest kallimaks ja väärtuslikumaks pidada.

Teine osa

USUTUNNISTUSEST

Siiamaani me oleme kuulnud kristliku õpetuse esimest osa ning vaadelnud sealjuures kõike, mis Jumal tahab, et me teeksime või tegemata jätaksime. Sellele järgneb nüüd asjakohaselt Usutunnistus, mis näitab meile kõike, mida me peame Jumalalt ootama ja vastu võtma, ning mis lühidalt öeldes õpetab meid teda läbi ja lõhki tundma. See teenib eesmärki, et me suudaksime teha seda, mida me Kümne käsu kohaselt peame tegema. Käsud on ju, nagu eespool öeldud, nii kõrgele seatud, et inimese jõud on liiga väike ja nõrk, et neist kinni pidada. Seepärast on see osa niisama hädavajalik nagu eelminegi, et me saaksime teada, kuidas nii kaugele jõuda, kust ja mille abil selleks jõudu ammutada. Sest kui me suudaksime omaenda jõust Kümnest käsust niimoodi kinni pidada, nagu neist peab kinni pidama, siis ei oleks meil muud midagi vaja – ei usutunnistust ega Meie Isa palvet. Veel enne kui asume usutunnistuse kasulikkust ja vajalikkust seletama, on lihtrahvale kõigepealt vaja, et ta õpiks usutunnistust ennast mõistma ja sellest aru saama.

Esiteks, siiani jagati usutunnistus kaheteistkümneks artiklikuks, kui aga peaks kõiki selle osi, mis Pühakirjas seisavad ja usu juurde kuuluvad, ükshaaval käsitlema, tuleks artikleid palju rohkem, samuti ei saaks neid väheste sõnade abil selgelt esitada. Aga et usutunnistus oleks lihtsamast lihtsamini mõistetav, nagu see laste õpetamisel peab olema, võtame selle lühidalt kokku kolme põhiartiklisse vastavalt Jumala

kolmele isikule, millele on suunatud kõik, mida me usume, nii et esimene artikkel Jumal Isast seletab loomist, teine, Pojast, lunastust ja kolmas, Pühast Vaimust, pühitsust. Niisiis oleks usutunnistus kõige lühemal kujul kokku võetud järgmiste sõnadega: „Mina usun Jumal Isasse, kes on mind loonud, ma usun Jumal Pojasse, kes on mind lunastanud, ma usun Pühasse Vaimusse, kes mind pühitseb.” Üks Jumal ja üks usk, aga kolm isikut – sellepärast ka kolm artiklit või tunnistust. Vaatame nüüd lühidalt need sõnad üle.

Esimene artikkel

Mina usun Jumalasse, kõigeväelisse Isasse, taeva ja maa

Loojasse

Siin on kõige lühemalt väljendatud ja kujutatud Jumal Isa loomust, taht, tegevust ja tööd. Kuna Kümme käsku õpetab, et meil ei tohi olla rohkem jumalaid kui üks, siis tahaks nüüd küsida: „Kes see Jumal selline on, mida ta teeb, kuidas on võimalik teda ülistada või kujutada ja kirjeldada, et me ta ära tunneksime?” Seda õpetavadki see ja järgmised artiklid. See tähendab, et usutunnistus ei ole midagi muud kui kristlase vastus ja tunnistus esimese käsu kohta. Nii et kui sa küsiksid väikeselt lapselt: „Mu armas, milline Jumal sul on, mida sa tema kohta tead?” võiks ta öelda: „Ta on minu Jumal: ennekõike Isa, kes on loonud taeva ja maa. Peale tema ei pea ma mitte kedagi Jumalaks, sest pole kedagi teist, kes oleks võinud luua taeva ja maa.”

Õpetatud ja mõnevõrra asja tundvate inimeste jaoks võib kõiki kolme artiklit laiemalt seletada ja need nii mitmeks osaks jagada, kui palju leidub selleks sõnu. Praegu aga piisab noorte õpilaste jaoks viitamisest kõige hädavajalikumale, ja nimelt,

nagu öeldud, et see artikkel puudutab loomist, et rõhutatakse sõnu: „taeva ja maa looja”. Mis on sellega öelda tahetud või mida sa pead silmas sõnadega: „Mina usun Jumalasse, kõigeväelisse Isasse, Loojasse” jne.? Vastus: Ma pean silmas ja usun, et ma olen Jumala loodu, see tähendab, et ta on mulle andnud ihu, hinge ja elu, väikesed ja suured ihuliikmed, kõik meeled, mõistuse, aru ja nii edasi, toidu ja joogi, riided, elatise, naise ja lapsed, perekonna, majapidamise jne. ja hoiab neid lakkamatult. Lisaks sellele kasutab ta kogu loodut elu vajaduste täitmiseks, nagu päike, kuu ja tähed taevas, päev ja öö, õhk, tuli, vesi, maa ja kõik, mida see kannab või esile toob, linnud, kalad, loomad, teravili ja kõiksugu taimed, samuti hea valitsus, rahu ja kindlus, mis on pigem ihulikud ja ajalikud hüved. Nii et sellest artiklist tuleb õppida, et mitte keegi meist ei ole ei oma elu ega ka kõike muud, mis me praegu üles lugesime ja iganes üles võime lugeda, iseenesest saanud ega suuda seda ise alal hoida, kui väike ja tähtsusetu see ka poleks, sest see kõik on kokku võetud mõistesse „Looja”.

Peale selle me tunnistame veel, et Jumal Isa ei ole meile andnud mitte ainult kõike seda, mis meil on ja mida me silmaga näeme, vaid et ta ka kaitseb ja varjab meid iga päev kõige kurja ja ebaõnne eest, pöörab meist ära kõik ohud ja õnnetused, ning seda kõike puhtalt armastusest ja heldusest, ilma et me oleksime seda ära teeninud, nagu sõbralik isa, kes kannab meie eest hoolt, et meid ei vaevaks mingid mured. Edasine kuulub aga selle artikli teise kahe osa juurde, kus öeldakse: “kõigeväelisse Isasse”.

Sellest järeldub ja sellega kaasneb nüüd iseenesest, et kuna Jumal annab meile iga päev kõik, mis meil on, ja lisaks veel selle, mis on taevas ja maa peal, hoiab seda alal ja säilitab, siis on meie kohus teda selle eest lakkamatult armastada, kiita ja tänada ehk lühidalt: teenida teda kõigiti, nagu ta Kümne käsu läbi on nõudnud ja

käskinud. Asja lähemalt vaadates oleks siin veel paljutki öelda: kui vähe on neid, kes seda artiklit usuvad. Sest me kõik läheme sellest mööda, kuuleme ja kordame küll, kuid ei näe ega mõtle sellele, milleks need sõnad meid kohustavad. Kui me seda südamest usuksime, siis me toimiksime ka sellele vastavalt ega läheks uhkelt edasi, end tähtsaks pidades ja kelkides, otsekui oleksid elu, rikkus, võim ja au meil iseendast olemas, nii et meid peaks kartma ja teenima, nagu hukkaläinud pöörane maailm seda teeb, kes on uppunud oma pimedusse, kes kuritarvitab kõiki Jumala hüvesid ja ande oma kõrkuseks, saamahimuks, lõbuks ja naudinguks ning ei vaata isegi Jumala poole, et teda tänada või Issandaks ja Loojaks tunnistada. Sellepärast peaks see artikkel meid kõiki alandama ja hirmutama, kui me seda usume, sest me teeme päevast päeva silmade, kõrvade, käte, ihu ja hinge, raha ja vara ning kõigega, mis meil on, pattu, eriti need, kes Jumala sõna vastu võitlevad. Kristlastel on aga vaatamata kõigele see eelis, et nad tunnistavad oma kohustust Jumalat selle eest teenida ja talle kuulekas olla.

Seepärast me peame iga päev seda artiklit harjutama, selle pähe õppima ja kõige puhul, mis meile silma alla satub ja mis meile head osaks saab, ning kui me pääseme hädast või ohust, meelde tuletama, mida kõike annab ja teeb meile Jumal, et me tunneksime ja näeksime selles tema isalikku südant ja ülevoolavat armastust meie vastu. Sellest peaks süda soojenema ja süttima, et olla tänulik ning kasutada kõiki neid hüvesid Jumala auks ja kiituseks. See ongi lühidalt selle artikli mõte, mis tuleks lihtrahval ilmtingimata kõige esmalt ära õppida: nii see, mis me Jumalalt saame ja vastu võtame, kui ka see, mis me talle selle eest võlgneme. See on kõige märkimisväärsem tunnetus ja veelgi suurem varandus, sest sellest me näeme, kuidas Jumal on end koos kõige looduga meile andnud ja kuidas ta meid selles elus kõige rikkalikumalt varustab, rääkimata sellest, et ta on meid ka muidu oma Poja ja Püha

Vaimu läbi sõnulseletamatute igaveste hüvedega üle külvanud, nagu me kohe kuuleme.

Teine artikkel

Ja Jeesusesse Kristusesse, tema ainsasse Pojasse, meie ISSANDASSE, kes on saanud Pühast Vaimust, ilmale toodud neitsi Maarjast, kannatanud Pontius Pilatuse all, risti löödud, surnud ja maha maetud, alla läinud surmavalda, kolmandal päeval jälle üles tõusnud surnuist, üles läinud taeva, istub Jumala, kõigeväelise Isa paremal käel, sealt tema tuleb kohut mõistma elavate ja surnute üle.

Siin me õpime tundma Jumala teist isikut, et me näeksime, mida me lisaks eespool nimetatud hüvedele veel Jumalalt oleme saanud, see tähendab, kuidas ta on end täielikult ära andnud ja pole midagi endale hoidnud, mida ta poleks meile andnud. See artikkel on küll väga rikkalik ja laiaulatuslik, kuid et seda lühidalt ja lastepäraselt käsitleda, võtame ette ühe fraasi ja paneme sellesse kokku kogu artikli, et, nagu öeldud, õppida sellest, kuidas meid on lunastatud, ja see peaks põhinema sõnadel: „Jeesusesse Kristusesse, meie ISSANDASSE.”

Kui nüüd küsitakse: “Mida sa selles artiklis Jeesusest Kristusest usud?”, siis vasta lühidalt: „Mina usun, et Jeesusest Kristusest, tõelisest Jumala Pojast, on saanud minu ISSAND.” Mida tähendab aga „Issandaks saamine”? See tähendab seda, et ta on mind lunastanud patust, kuradist, surmast ja kõigest õnnetusest. Enne seda ei olnud mul ühtki isandat ega kuningat, vaid ma olin kuradi käes vangis, surmale määratud, kinni patu ja pimeduse köidikutes.

Sest kui meid loodi ja kui me olime Jumalalt, Isalt saanud kõiksugu hüvesid, tuli kurat ning saatis meid sõnakuulmatusse, pattu, surma ja kõiksugu õnnetustesse, nii et me sattusime Jumala viha ja ebasoosingu alla ja olime mõistetud igavesse hukatusse, nagu me olime selle endale kaela tõmmanud ja ära teeninud. Ei olnud mingit nõu, abi ega lohutust, kuni ainus ja igavene Jumala Poeg halastas oma põhjatust heldusest meie häda ja viletsuse peale ning tuli taevast alla, et meid aidata. Sellega on nüüd kõik türannid ja vangivalvurid minema aetud ning nende asemele on astunud Jeesus Kristus, elu, õiguse, kõigi hüvede ja õndsuse isand. Ta on meid vaeseid ja hukkaläinud inimesi põrgu suust välja kiskunud, kätte saanud, vabastanud, Isa soosingu ning armu juurde tagasi juhtinud ja meid tema omandina oma varju ja kaitse alla võtnud, et meid oma õiguse, tarkuse, väe, elu ja õndsusega valitseda.

See olgu nüüd selle artikli kokkuvõte, et mõiste „ISSAND” tähendab lihtsalt öeldes sama mis Lunastaja, s.o. see, kes on meid kuradi juurest Jumala juurde, surmast elusse, patust õiguse juurde toonud ja kes meid selles hoiab. Neil osadel aga, mis selles artiklis üksteisele järgnevad, ei ole mingit muud rolli, kui et nad seletavad ja kirjeldavad seda lunastust, kuidas ja mille läbi see on toimunud, see tähendab mida see tema jaoks tähendas ning mida ta selleks kasutas ja millega riskis, et meid tagasi saada ja oma valitsuse alla tuua, ja nimelt, et ta sai inimeseks, on saanud Pühast Vaimust ja sündinud neitsist ilma patuta, et olla isand patu üle; kannatanud, surnud ja maha maetud, et pakkuda hüvitust ja tasuda selle eest, mis mina võlgu olin, mitte hõbeda või kulla, vaid omaenda kalli verega. Ja seda kõike selleks, et saada minu ISSANDAKS, sest ta ei teinud midagi enda jaoks ega vajanudki seda. Seejärel tõusis ta jälle surnuist üles, sõi ja neelas ära surma [Js 25:8] ning läks lõpuks üles taevasse ja valitseb Isa paremal käel, nii et kurat ja kõik võimud peavad talle alluma ning tema jalge ees olema, kuni ta lahutab ja eraldab meid viimsel päeval lõplikult kurjast

maailmast, kuradist, surmast, patust jne. Aga kõigi nende üksikute osade eraldi seletamine ei sobi lühikesse lastejutlusse, vaid kuulub täiskasvanute jutlustesse, et terve aasta jooksul, eriti neil aegadel, mis on selleks ette nähtud, iga artiklit pikemalt käsitleda: sündimist, kannatamist, ülestõusmist, Kristuse taevaminekut jne. Samuti põhineb selle artikli õigel mõistmisel kogu evangeelium, mida me kuulutame, sest sellest sõltub kogu meie lunastus ja õndsus, ning see on nii rikkalik ja laiaulatuslik, et meil jätkub siin alati küllaldaselt õppimist.

Kolmas artikkel

Mina usun Pühasse Vaimusse, üht püha kristlikku kirikut, pühade osadust, pattude andeksandmist, ihu ülestõusmist ja igavest elu, aamen.

Seda artiklit ei oska ma millegi muuga paremini seostada kui, nagu öeldud, pühitsusega, et seeläbi kirjeldatakse ja kujutatakse Püha Vaimu tema ametis, nimelt et ta pühitseb. Seepärast me peame tuginema sõnadele: „Pühasse Vaimusse”, kuna see on nii lühidalt kokku võetud, et me ei leia teist sellesarnast. Pühakirjas kohtab ju mitmesuguseid vaime nagu inimvaim, taevased vaimud ja kuri vaim, aga ainult Jumala Vaimu nimetatakse Pühaks Vaimuks, see tähendab vaimuks, kes on meid pühitsenud ja pühitseb ka edasi. Sest nii nagu Isa nimetatakse Loojaks ja Poega Lunastajaks, nii tuleb ka Püha Vaimu tema tegevusest lähtuvalt nimetada pühitsejaks või pühaks tegijaks. Aga kuidas selline pühitsemine toimub? Vastus: Nii nagu Poeg saavutab valitsuse, millega ta meid endale võidab, oma sünni, suremise ja ülestõusmise jne. läbi, nii toimetab ka Püha Vaim pühitsemist järgmiste asjade läbi: pühade osaduse ehk kristliku kiriku, pattude andeksandmise, ihu ülestõusmise ja

igavese elu läbi, see tähendab ta toob meid kõigepealt oma pühasse osaduskonda ja asetab meid kiriku rüppe, mille läbi ta kuulutab meile oma sõna ja juhhib meid Kristuse juurde.

Sest ei sina ega mina ei saaks iialgi Kristusest midagi teada ega temasse uskuda, kui Püha Vaim seda evangeeliumi kuulutuse läbi meile ei pakuks ja südamesse ei annaks. See töö on tehtud ja täide viidud, sest Kristus on selle aarde meile oma kannatuse, surma ja ülestõusmise jne. läbi kätte toonud ja võitnud. Aga kui see jääks varjule, nii et keegi ei teaks sellest, siis oleks see kõik ilmaaegu ja asjatu. Selleks aga, et see aare ei jääski maha maetuks, vaid et seda kasutataks ja et sellest osa saadaks, on Jumal lasknud Sõnal välja minna ja seda kuulutada, mille läbi antakse meile Püha Vaim, kes teeb selle aarde ja lunastuse meie omaks. Seepärast ei tähenda pühitsemine midagi muud kui Issanda Kristuse juurde toomist, et me saaksime neid hüvesid vastu võtta, mida me ise ei suuda saavutada.

Niisiis õpi nüüd seda artiklit korralikult mõistma, et kui küsitakse: Mida sa pead silmas sõnadega: „Mina usun Pühasse Vaimusse?“, võiksid sa vastata: „Mina usun, et Püha Vaim pühitseb mind, nagu ta nimi ütleb.” Aga kuidas ta seda teeb või milliseid abinõusid ja vahendeid ta selleks kasutab? Vastus: „kristliku kiriku, pattude andeksandmise, ihu ülestõusmise ja igavese elu läbi”. Sest esiteks on tal maailmas selline eriline osaduskond, mis kujutab endast ema, kes sünnitab ja kannab iga kristlast Jumala sõna läbi, mida ta ilmutab ja õpetab ning mille läbi ta valgustab ja sütitab südameid, et need seda mõistaksid, vastu võtaksid, sellest kinni haaraksid ja sellele kindlaks jääksid.

Kus ta aga seda kuulutada ja südames äratada ei lase, et see saaks mõistetavaks, seal on asi hukka läinud, nagu see juhtus paavstluse ajal, kus usk oli täielikult ära unustatud, ja mitte keegi ei tunnistanud Kristust Issandaks ega Püha

Vaimu pühitsejaks. See tähendab, et mitte keegi ei uskunud, et Kristus on meie Issand, kes on andnud meile sellise aarde ilma meie oma tegude ja teeneteta ning on muutnud meid Isale meelepäraseks. Milles oli siis viga? Selles, et seal ei olnud Püha Vaimu, kes oleks lasknud seda ilmutada ja kuulutada, vaid olid inimesed ja kuri vaim, kes õpetasid meile õndsaks saamist ja armu leidmist meie oma tegude läbi. Sellepärast see ei olnudki kristlik kirik, sest kus ei kuulutata Kristust, seal ei ole ka Püha Vaimu, kes moodustab, kutsub ja kogub kokku kristliku kiriku, väljaspool mida ei ole kellelgi võimalik Issanda Kristuse juurde tulla. Sellest piisab nüüd selle artikli kokkuvõtteks täiesti. Aga kuna need artikli osad, mis me siin üles lugesime, ei ole lihtrahvale hästi arusaadavad, siis vaatleme neid lühidalt.

Püha kristlikku kirikut nimetatakse Usutunnistuses „*communio sanctorum*”, „pühade osaduseks”, sest kokkuvõttes tähendavad mõlemad ühte ja sedasama. Ent varasematel aegadel ei olnud seal aga ühte neist, ja see on ka halvasti ja ebaselgelt saksa keelde tõlgitud „pühade osadus”²⁰. Kui tahta seda täpselt edasi anda, siis tuleks seda saksa keeles hoopis teisiti öelda, sest sõna „*ecclesia*” tähendab saksa keeles tegelikult „kokkukogunemist”. Meie aga oleme harjunud sõnaga „kirik”²¹, mille all lihtrahvas ei mõista mitte kokkukogunenud rahvahulka, vaid pühitsetud maja või ehitist, ehkki maja võib kirikuks nimetada ainult sellepärast, et sinna kogunevad inimesed. Meie, kes me koguneme, teeme ja võtame endale selleks teatud paiga ning anname majale sinna kogunenud rahvahulga järgi nime. Järelikult ei tähenda sõna „kirik” õieti mitte midagi muud kui „üldist kogunemist” ja ei pärine mitte saksa, vaid kreeka keelest (nagu ka mõiste „*ecclesia*”), sest kreeklased nimetavad seda oma keeles „*kyria*”, sarnaselt sellele, nagu seda ladina keeles nimetatakse „*curia*”. Seepärast tuleks seda õiges saksa ja meie emakeeles nimetada „kristlikuks

²⁰ ein Gemeinschaft der Heiligen

koguduseks või koguks” või veel kõige paremini ja selgemini „pühaks kristlaskonnaks”.

Samuti ei tuleks usutunnistusse lisatud sõna „*communio*” tõlkida mitte „osaduseks”, vaid „koguduseks”. Ja see ei kujuta endast midagi muud kui seletust või tõlgendust, millega on tahetud edasi anda seda, mida kristlik kirik tähendab. Selle muutsid meie inimesed, kes ei osanud ei ladina ega saksa keelt, „pühade osaduseks”, kuigi saksa keeles niimoodi ei öelda. Õiges saksa keeles tuleks seda nimetada „pühade koguduseks”²², mis kujutab endast kogudust, kus on ainult pühad, või veel arusaadavamalt „pühaks koguduseks”. Seda kõike ma räägin selleks, et neist sõnadest paremini aru saadaks, sest need on harjumuses nii sügavalt juurdunud, et neist on raske loobuda, ja kui mõnda sõna muuta, siis peetakse seda lausa ketserluseks.

Selle lisandi mõte ja põhisisu on aga järgmine: Mina usun, et maa peal on olemas ainult pühadest koosnev püha kogukond ja kogudus ühe pea, Kristuse all kokku kutsutud Püha Vaimu läbi, ühes usus, meeles ja mõistmises, erinevate annetega, aga ometi üksmeelne armastuses, ilma lahkusu ja lõhenemisteta. Ka mina olen osa sellest ja selle liige, osaline ning kaasosanik kõigis hüvedes, mis on tema omanduses; seeläbi Püha Vaimu poolt siia toodud ja osaliseks tehtud, et ma olen kuulnud Jumala sõna ja kuulen ka edaspidi, mis on kogudusse sissepääsemise alguseks. Sest enne kui me siia jõudsime, olime täienisti kuradi omad ega teadnud midagi Jumalast ja Kristusest. Niisiis jääb Püha Vaim kuni viimse päevani püha koguduse ehk kristlaskonna juurde, kelle läbi ta meid juhib enda juurde ning keda ta kasutab Sõna levitamiseks ja õpetamiseks. Selle kaudu ta pühitseb meid ja rohkendab meie hulka, et see päev-päevalt kasvaks ning saaks tugevamaks usus ja selle viljades, mida Püha Vaim esile toob.

²¹ Kirche

Edasi me usume, et kristlaskonnas on meil pattude andeksandmine, mis toimub pühade sakramentide ja absoluksiooni läbi, samuti lohutussõnade läbi kõikjal evangeeliumis. Seepärast kuulub siia juurde kõik, mida sakramentide kohta tuleb kuulutada, ja kokkuvõttes kogu evangeelium ning kõik kristlaskonna ametid, mida peab samuti pidevalt täitma. Sest vaatamata sellele, et Jumala arm saavutatakse Kristuse läbi ning pühitsemine toimub Püha Vaimu läbi Jumala Sõna kaudu kristliku kiriku ühtsuses, ei ole oma liha pärast, mida me ikka veel endaga kaasas kanname, ometi mitte kunagi ilma patuta. Sellepärast on kõik kristlaskonnas korraldatud nii, et seal toimub päevast päeva pattude andeksandmine sõna ja märkide läbi, et meie südametunnistus leiaks lohutust ja kinnitust, nii kaua kui me siin elame. Seega on Püha Vaimu töö, et kuigi me elame patus, ei tee see meile ometi mingit kahju, sest me kuulume kristlaskonda, kus valitseb pattude andeksandmine – nii see, et Jumal meile andeks annab, kui ka see, et me üksteisele andeks anname, üksteist toetame ja aitame. Väljaspool kristlaskonda aga, kus pole evangeeliumi, ei ole andeksandmist, nii nagu seal ei saa olla ka mingit pühitsust. Seega on kõik need, kes ei otsi pühitsust evangeeliumi ja pattude andeksandmise läbi, vaid tahavad selle omaenda tegudega ära teenida, end ise kristlaskonnast välja heitnud ja eraldanud.

Samal ajal aga, kui pühitsus on alguse saanud ja päev-päevalt kasvab, ootame me oma liha surmamist ja selle kõige oma rüvedusega mahamatmist, et see tuleks taas aulisena nähtavale ning tõuseks surnuist üles täielikuks ja täiuslikuks pühaduseks uues igaveses elus. Praegu aga jääme pooleldi puhtaks ja pühaks, et Püha Vaim võiks meis pidevalt Sõna läbi tegev olla ja igapäevast pattude andeksandmist jagada, kuni selle eluni, kus ei ole enam andeksandmist, vaid kus on täiesti puhtad ja pühad inimesed, täis jumalakartust ja õigust, vabastatud patust, surmast ja kõigist hädadest

²² ein Gemeine der Heiligen

uues surematus ning kirkastatud ihus. Ennäe, see kõik peab olema Püha Vaimu töö ja amet, et ta paneb maa peal alguse pühadusele ning kasvatab seda kahe asja – kristliku kiriku ja pattude andeksandmise läbi. Kui me aga sureme, teeb ta selle silmapilk täielikuks ning hoiab meid selles kahe viimase läbi igavesti. See aga, et siin seisab kirjas „liha ülestõusmine”²³, ei ole samuti hea saksa keel, sest kui me kuuleme sõna „liha”, siis mõtleme me kohe lihakarnile. Õiges saksa keeles me ütlesime aga nii: „ihu või keha ülestõusmine”²⁴. Samas ei oleks sellel suurt tähtsust, kui me ainult sõnu õigesti mõistame.

See on nüüd see artikkel, mis peab alatiseks kehtima jääma. Sest loomine on möödunud ja ka lunastus on täide viidud, Püha Vaim aga teeb oma tööd lakkamata kuni viimsepäevani. Selle tarvis on ta maa peale seadnud koguduse, kelle läbi ta seda kõike kõneleb ja teeb. Ta ei ole veel oma kristlaskonda täielikult kokku saanud ja kogu pattude andeksandmist välja jaganud. Seepärast me usumeegi temasse, kes ta tõmbab meid iga päev Sõna läbi ja annab meile usku, kasvatab ja tugevdab seda sellesama Sõna ja pattude andeksandmise läbi, et ta võiks meid siis viimaks, kui see kõik on täide viidud ning meie sellele kindlaks jääme, maailmale ja kõigele õnnetusele sureme, täielikult ja igavesti pühaks muuta. Praegu me aga ootame seda usus Sõna läbi.

Ennäe, siin on üpris nappide, kuid paljutähenduslike sõnadega ülimalt peenelt kujutatud kogu jumaliku loomust, tahet ja tegevust, millel põhineb kogu meie tarkus, mis ületab kõik inimese tarkuse, aru ja mõistuse. Sest ehkki terve maailm on pingsalt sinnapoole püüelnud, et teada saada, mis see Jumal on, mis on tal plaanis ja mida ta teeb, ei ole üheski suunas midagi saavutatud. Siin aga on see sul kõige rikkalikumal kujul silme ees. Sest kõigis neis kolmes artiklis on ta ise ilmutanud ja avanud oma

²³ *Auferstehung des Fleisches*

isaliku südame sügavuse ning sõnul väljendamatu armastuse. Ta on meid loonud ju selleks, et meid lunastada ja pühitseda, ning lisaks sellele, et ta on meile kinkinud ja meie kätte usaldanud kõik, mis on taevas ja maa peal, on ta meile andnud ka oma Poja ja Püha Vaimu, kelle kaudu meid enda juurde tuua. Me ei jõuaks iialgi, nagu eespool seletatud, selleni, et me tunneksime ilma ISSANDA Kristuse vahendusega ära Isa heatahtlikkuse ja armu, sest ta on isaliku südame peegel, kellest väljaspool me näeme ainult vihast ja hirmsat kohtumõistjat. Aga ka Kristusest ei teaks me mitte midagi, kui see ei oleks meile Püha Vaimu läbi ilmutatud.

Sellepärast lahutavad ja eristavad need usutunnistuse artiklid meid kristlasi kõigist teistest inimestest maa peal. Sest isegi kui need, kes ei kuulu kristlaskonda, olgu need siis paganad, türklased, juudid või valekristlased ja silmakirjateenrid, usuvad ja kummardavad ainult ühte tõelist Jumalat, ei tea nad ikka, kuidas ta on nende suhtes meelestatud, nad ei oska temalt oodata ei armastust ega midagi head ning sellepärast nad jäävadki igavese viha ja hukkamõistu alla, kuna neil ei ole ISSANDAT Kristust ja lisaks sellele ei valgusta ka Püha Vaim neid ühegi oma anni läbi ega halasta nende peale.

Sellest sa näed, et usutunnistus on hoopis teistsugune õpetus kui Kümme käsku, sest see õpetab küll, mida me peame tegema, usutunnistus aga ütleb meile, mida Jumal meile teeb ja annab. Kümme käsku on juba iseenesest kõigi inimeste südamesse kirjutatud [Rm 2:15], usku ei suuda aga mingi inimlik tarkus haarata – seda on võimalik ainult Püha Vaimu käest õppida. Sellepärast ei tee Kümne käsu õpetus veel kellestki kristlast; sest Jumala viha ja ebasoosing jäävad meie üle ikka kehtima, kuna me ei suuda sellest, mida Jumal meilt nõuab, kinni pidada. Usutunnistus aga toob meile ainult armu, teeb meid vagaks ja Jumalale

²⁴ Auferstehung des Leibs oder Leichnams

meelepäraseks. Sest selle tunnetuse läbi saab meis alguse rõõm ja armastus kõigi Jumala käskude vastu, kuna siin me näeme, kuidas Jumal annab end kõigega, mis tal on ja mis tema võimuses seisab, meile abiks ning toeks Kümne käsu täitmisel: Isa pakub kogu loodut, Poeg kõiki oma tegusid, Püha Vaim kõiki oma ande. Ja sellest peaks nüüd usutunnistuse kohta piisama, et lihtinimestele ilma neid liigselt koormamata teatud aluspõhi anda, nii et kui nad mõistavad usutunnistuse põhisisu, proovivad nad hiljem omal käel edasi õppida ja sellega kõike, mida nad Pühakirjast loevad, seostada ning pidevalt sügavama mõistmise poole areneda ja kasvada, sest meil tuleb ju iga päev, niikaua kui me siin elame, seda kuulutada ja õppida.

Kolmas osa

MEIE ISA PALVE

Nüüd me oleme kuulnud, mida peab tegema ja uskuma ning millel põhineb kõige parem ja õnnistusttoovam elu, ja sellele järgneb kolmas osa: kuidas peab palvetama. Sest kuna meiega on asjalood nii, et ükski inimene ei suuda Kümnest käsust täiuslikult kinni pidada, isegi mitte siis, kui ta on hakanud uskuma, ja kuna kurat koos maailma ja meie oma lihaga takistab meid sealjuures kõigest jõust, pole miski vajalikum kui see, et me Jumalale pidevalt peale käiksime, teda appi hüüaksime ja paluksime, et ta annaks, hoiaks ja kasvataks meis usku ning Kümne käsu täitmist ja kõrvaldaks kõik, mis meil tee peal ees seisab ja meid siin takistab. Et me aga

teaksime, mida ja kuidas me peame palvetama, selleks andis meie Issand Kristus meile ise juhtnöörid ja sõnad, nagu me kohe näeme.

Aga veel enne, kui me hakkame Meie Isa palvet osade kaupa seletama, tuleb meil ilmtingimata inimesi manitseda ja üles kutsuda palvetama, nagu seda tegid ka Kristus ja apostlid. Ja esiteks tuleb teada seda, kuidas me Jumala käsu põhjal oleme kohustatud palvetama. Sest teises käsus: „Sa ei tohi Jumala nime ilmaasjata suhu võtta”, me kuulsime, et seal nõutakse meilt püha nime ülistamist, selle kõiges hädas appihüüdmist või selle poole palvetamist. Sest appihüüdmine ei tähenda midagi muud kui palvetamist. Nii et meilt nõutakse seda niisama karmilt ja tõsiselt nagu kõigi teiste käskude täitmist, et meil ei tohi olla ühtegi teist Jumalat, et me ei tohi tappa, varastada jne., et keegi ei arvaks, et see teeb sama välja, kas ma palvetan või ei palveta, nagu arvavad rumalad inimesed, kes elavad sõgeduses ja mõtlevad: „Milleks ma pean palvetama, kes teab, kas Jumal üldse märkab minu palveid või tahab neid kuulata? Kui mina ei palveta, siis teeb seda keegi teine, ja nii nad harjuvad ära, et nad ei palveta kunagi, ja toovad ettekäändeks, et me mõistame hukka võltsid ja silmakirjalikud palved, just nagu me õpetaksime, et ei tohi või ei ole vaja palvetada.

See aga vastab küll tõele, et need palved, mida siiani on kirikutes palvete pähe jorutatud ja tuutatud, pole tõesti mingid palved. Sest selline väline asi, kui seda õigesti tehakse, võib küll olla väikestele lastele, õpilastele ja lihtrahvale õpetuseks ning seda võib nimetada laulmiseks või lugemiseks, aga mitte tegelikult palvetamiseks. Palve tähendab, nagu teine käsk õpetab, „Jumala appihüüdmist kõiges hädas”. Seda ta meilt ootab ja see ei saa olla meie enda meelevaldas, vaid kui me tahame kristlased olla, siis me oleme kohustatud ja peame palvetama, nii nagu me oleme kohustatud ning peame ka isale, emale ja ülematele kuulekad olema. Sest appihüüdmise ja palumise läbi austatakse ning kasutatakse Jumala nime otstarbekalt.

Selle pead sa endale nüüd kõigepealt meelde jätma, et panna vaikima ja tõrjuda endast mõtteid, mis takistavad palvetamast ja sellest eemale peletavad. Sest nii nagu pole mingit kaalu sellel, kui poeg ütleb isale: „Mis tähtsust on minu sõnakuulelikkusel? Ma lähen ja teen, mida ma suudan, see on ju täiesti ükskõik”, vaid käsus seisab, et sa oled kohustatud ja pead seda tegema; nii ei ole ka siin tegemine või tegemata jätmine meie otsustada, vaid me oleme kohustatud ja peame palvetama.

Sellest peaksid sa nüüd järeldama ja arvama, et kuna meilt nii tungivalt palvetamist nõutakse, ei tohi mitte keegi mitte mingil juhul palvetamist põlata, vaid peab seda väga tähtsaks pidama. Ja võta endale alati eeskujuks teised käsud. Laps ei või mingil juhul kuulekust isa ja ema vastu tähtsusetuks pidada, vaid ta peab alati mõtlema: „See on kuulekuse tegu, ja mida ma teen, seda ma ei tee mitte millegi muu kui kuulekuse ja Jumala käskude täitmise pärast, milles ma võin abi ja tuge leida, ja ma ei pea seda tähtsaks mitte oma väärilisuse pärast, vaid käsu pärast.” Ja nii ka siin – seda, mida ja mille eest me palume, me peame vaatama nii, et Jumala nõuab seda ja meie teeme seda kuulekusest tema vastu, ning mõtlema: „Minu poolest poleks see midagi väärt, aga see omandab kaalu sellepärast, et Jumal on seda käskinud.” Järelkult peab iga inimene alati Jumala ette astuma kuulekuses selle käsu vastu, mida iganes ta siis ka ei paluks.

Seepärast me palume ja manitseme kõiki väga, et inimesed võtaksid seda südamesse ja ei peaks oma palveid tähtsusetuks. Sest siiamani on seda kuradi nimel niimoodi tegema õpetatud, et ükski inimene ei ole sellest hoolinud ja on arvanud, et piisab sellest, et tegu on tehtud, kas Jumal siis võtab seda kuulda või mitte. See tähendab palvete huupi hea õnne peale pomisemist – ja sellepärast on need tühja läinud palved. Sest me laseme end oma mõtete läbi eksitada ja palvetamisest eemale peletada: „Ma ei ole piisavalt vaga ja vääriline; kui ma oleksin niisama jumalakartlik

ja vaga nagu püha Peetrus või Paulus, siis ma palvetaksin küll.” Aga heitke endast sellised mõtted, sest just seesama käsk, mis käib püha Pauluse kohta, käib ka minu kohta, ja teine käsk on kehtestatud niisama palju minu pärast kui püha Pauluse pärast, nii et ta ei saa kiidelda parema või pühama käsu üle. Järelikult pead sa ütleva nii: „Minu palve, mida ma palvetan, on niisama hinnaline, püha ja Jumalale meelepärane nagu püha Pauluse ja kõige vagamate inimeste palve. Ja põhjus on siin: ma olen hea meelega nõus tunnistama, et Paulus on oma isiku poolest vagam, kuid käsu poolest mitte, sest Jumal ei vaata palvete peale mitte isiku poolest, vaid oma Sõna ja kuulekuse poolest. Ja ka minu palve toetub samale käsule, millele toetuvad kõigi pühakute palved, pealegi palvetan ka mina just sellesama asja pärast, mille pärast nemad alati paluvad või on palvetanud.”

See on esimene ja kõige olulisem punkt, et kõik meie palved peavad põhinema ja toetuma Jumalale kuuletumisele, vaatamata meie isikule, olgu me siis patused või jumalakartlikud, väärilised või vääritud. Ja me peame teadma, et kui me ei palu, siis Jumalale ei jää see kahe silma vahele, vaid ta vihastab ja karistab meid, nii nagu ta karistab iga teist sõnakuulmatust, sest ta ei luba meie palvetel asjatud olla ja lasta neid tuulde loopida. Sest kui ta ei kavatseks sind kuulda võtta, siis ta ei käsiks sul palvetada ja ei oleks kehtestanud selle kohta nii ranget käsku.

Teiseks peab meid järjest rohkem ärgitama ja õhutama see, et Jumal on lisanud oma käsule ka tõotuse ja kinnitanud, et meie palveid võetakse kindlasti kuulda, nagu ta Psalmis 50[:15] ütleb: „Ja hüüa mind appi ahastuse päeval, siis ma päästan sinu” ja Kristus, Matteuse 7[:7j]: „Paluge, ja teile antakse, sest iga paluja saab.” See peaks kindlasti äratama ja süütama meie südant, et me palvetaksime rõõmu ja armastusega, kuna Kristus tunnistab omaenda sõnadega, et meie palved on talle südamest meelepärased ja et neid võetakse kindlasti kuulda ja täidetakse, et me oma

palveid tähtsusetuks ei peaks ja tuulde ei loobiks ja ebakindluses ei palvetaks. Sa võid teatada ja öelda: „Siin ma tulen, armas Isa, ja ma ei palu mitte omal algatusel või omaenda väärilisuse põhjal, vaid sinu käsu ja tõotuse peale, mis ei saa eksida ega mind petta.” Kes aga seda tõotust ei usu, see teadku, et ta vihastab sellega Jumalat, sest ta on teda ülimal määral häbistanud ja vales süüdistanud.

Peale sellele peaks meid ahvatlema ja tõmbama ka see, et lisaks käsule ja tõotusele tuleb Jumal meile vastu, annab ise meile eeskuju ja sõnad ning paneb need meile suhu, kuidas ja mida me peaksime palvetama, et me näeksime, kuidas ta südamest meie häda kuulda võtab, ja et me ei kahtleks, kas see palve on talle meelepärane ja kas seda võetakse kindlasti kuulda. Sellel on suur eelis kõigi teiste palvete ees, mida me võiksime ise välja mõelda, sest siis näriks südametunnistust pidev kahtlus, mis küsiks: „Ma küll palvetasin, kuid kes teab, kuidas see talle meeldib või kas ma valisin õige viisi?” Seega ei leidu maa peal ühtki suursugusemat palvet, kuna selle kohta kehtib eriline tunnistus, et Jumal võtab seda südamest hea meelega kuulda, nii et sellest me ei tohiks kogu maailma vara eestki loobuda.

Ja see on meile ette kirjutatud ka sellepärast, et me näeksime ja mõtleksime tungivale vajadusele, mis nõuab ja sunnib meid lakkamatult palvetama. Sest kes tahab paluda, see peab tooma, esitama ja nimetama midagi, mida ta soovib, – kui ta seda ei tee, siis ei saa seda palveks nimetada. Sellepärast me olemegi õigusega hukka mõistnud munkade ja preestrite palved, kes halavad ja kisendavad meeletult ööd kui päevad, aga ükski neist ei mõtle karvavõrdki palumise peale. Ja kui koguda kokku kõik kirikud koos vaimulikega, siis oleksid nad sunnitud tunnistama, et nad ei ole südamest kunagi isegi piisakest veini palunud. Sest ükski neist ei ole kunagi kavatsenud kuulekusest Jumala vastu ja usust tõotusesse palvetada ega ka selleks vajadust näinud, – nad pole mõelnud (kui nad sellega ka väga hästi hakkama on

saanud) kaugemale kui selleni, et teha häid tegusid, millega Jumalale tasuda, nii et nad mitte ei võta temalt, vaid tahavad talle ainult anda.

Aga seal, kus toimub õige palvetamine, peab olema tõsine meel, et tuntakse oma viletsust ja vajadust, mis rõhub meid ning paneb meid hüüdma ja kisendama. Siis toimub palvetamine juba iseenesest nõnda, nagu ta peab toimuma, nii et enam pole vaja õpetamist, kuidas valmistuda ja pühendumust saavutada. Seda ahastust aga, mida me nii enda kui ka teiste pärast tunneme, leiad sa Meie Isa palvest piisavalt; sellepärast on siin taotluseks ka see, et me seda meeles peaksime, sellele mõtleksime ja südamesse võtaksime, et me ei väsiks palvetamast. Sest neid asju, millest meil kõigil puudus on, leidub piisavalt, viga on aga selles, et me ei tunne ega näe seda. Sellepärast Jumal tahabki, et sa kaebaksid ning väljendaksid oma häda ja muret, mitte sel põhjusel, et ta seda ei teaks, vaid et sinu süda süttiks ning et sa paluksid järjest kindlamini ja enam ning avaksid ainult oma kuuehõlmad, et võtta kõike rohkesti vastu.

Seepärast me peaksime maast madalast harjutama iga päev palvetama: igaüks oma häda ja viletsuse pärast, kus ta tunneb midagi, mis puudutab teda ja ka teisi inimesi, kelle keskel ta elab, nagu näiteks Jumala sõna kuulutajaid, ülemaid, naabreid, perekonda, ja me peaksime alati (nagu öeldud) Jumala ees tema käsku ja töotust kilbile tõstma ning teadma, et Jumal ei taha, et neid tähtsusetuks peetakse. Seda ma räägin sellepärast, et ma tahaksin väga, et palvetamise komme leviks taas inimeste keskel, et inimesed õpiksid õigesti palvetama ja ei elaks oma elu mõistmatult ja osavõtmatult, mistõttu nad minetavad päevast päeva oskuse palvetada, mis on muidugi kuradi soov, kes aitab sellele kõigest väest kaasa, sest ta teab väga hästi, millist piina ja kahju valmistab talle see, kui õigesti palvetatakse.

Sest me peame teadma, et kogu meie vari ja kaitse seisab ainult palves. Sest me oleme ju kuradi, tema väe ja käsilaste ees, kes meie vastu võitlevad, liiga nõrgad, nii et nad võivad meid lihtsalt jalge alla tallata. Seepärast tuleb meil mõelda ja relvade järele haarata, millega kristlane peab olema varustatud, et kuradile vastu panna. Sest mis sa arvad, kas praeguseks oleks hakkama saanud nii suurte asjadega, nagu on meie vaenlaste nõu, kavatsuste, tapmiste ja rahunemise tõrjumine või pehmenemine, mille läbi kurat kavatses meid koos evangeeliumiga maha suruda, kui mõnede jumalakartlike inimeste palved poleks nagu raudne müür meie poolel vahele astunud? Muidu oleks ju neile hoopis teistsugune pilt avanenud, kuidas kurat oleks uputanud kogu Saksamaa tema enda veres. Praegu võidakse aga selle üle enesekindlalt naerda ja irvitada, aga meie tahame ikkagi nii nende irvitajate kui ka kuradi vastu seista üksnes inimese palvega, jätkates seda hoolega ja väsimatult. Sest kui jumalakartlik kristlane palub: „Armas Isa, sündigu sinu tahtmine!”, siis kostab ülevalt: „Jah, armas laps, see on kindel ja sünnib kindlasti, kuradi ja kogu maailma kiuste.”

See olgu nüüd manitsuseks, et me õpiksime kõigepealt palvetamist tähtsaks ja kalliks pidama ning oskaksime õigesti vahet teha lobisemisel ja millegi palumisel. Sest me ei heida ju kõrvale palvetamist, vaid mõistame hukka tarbetu halamise ja pomisemise, nii nagu ka Kristus mõistis hukka ning keelas ära liigse lobisemise. Ja nüüd me käsitleme lühidalt ja selgelt Meie Isa palvet. Selles on üksteise järel seitsmesse artiklisse või palvesse kokku võetud kogu häda ja viletsus, mis meid pidevalt vaevab ning vähimigi osa sellest on nii suur, et see peaks meid eluajaks paluma panema.

Esimene palve:

Pühitsetud olgu Sinu nimi.

See sõnastus on pisut segane ja ei ole eriti heas saksa keeles, sest me ütleksime seda oma emakeeles nii: „Taevane Isa, aita, et üksnes Sinu nimi oleks püha.” Mida palutakse sellega, et tema nimi oleks püha? Kas see pole mitte algusest peale püha? Vastus: Jah, see on oma olemuse poolest alati püha, aga meie kasutuses ta seda ei ole. Jumala nimi anti meile siis, kui meist said kristlased ja meid ristiti, selleks et meid kutsutaks Jumala lasteks ja et meil oleksid sakramendid, mille kaudu ta meid endaga ühendab, nii et kõik, mis kuulub Jumalale, tuleb meile kasuks. Ja nüüd on meil suur mure, mille eest me peame eeskätt hoolt kandma, et see nimi oleks au sees, et seda peetaks pühaks ja kõrgeks nagu kõige hinnalisemat aaret ja pühadust, mis meil on, ja et me paluksime jumalakartlike lastena selle eest, et tema nimi, mis on taevas ilma selletagi püha, oleks ka maa peal, meie keskel ja kõikjal maailmas püha ning selleks ka jääks.

Kuidas see saab meie keskel pühaks? Kõige selgem vastus, mida on võimalik anda: kui meie õpetus ja meie elu on jumalakartlik ja kristlik. Sest kui me nimetame Jumalat selles palves meie Isaks, siis me oleme kohustatud igal pool käituma ja esinema nagu jumalakartlikud lapsed, et talle ei saaks meie pärast osaks mitte häbi, vaid au ja kiitus. Me võime tema nime teotada kas sõnade või tegudega. Sest kõik, mis me siin maa peal teeme, peab olema kas sõna või tegu, rääkimine või tegemine. Esiteks siis, kui Jumala nimel kuulutatakse, õpetatakse ja räägitakse, mis on väär ning eksitav, nii et tema nimi peab ilustama ja õigustama valet. See on kõige suurem Jumala nime teotamine ja häbistamine, samuti ka see, kui püha nime kasutatakse jultunult vandumise, kirumise, nõidumise jne. kattevarjuks. Teiseks, avaliku halva eluviisi ja tegudega, kui need, keda kutsutakse kristlasteks ja Jumala rahvaks, on abielurikkujad, joodikud, ahnepätsud, kadekopsud ja laimujuttude levitajad: siis peab

Jumala nimi meie pärast korduvalt teotamist ja pilkamist taluma. Sest nii nagu maise isa jaoks on teotav ja häbistav see, kui tal on halvad ja ülekatte läinud laps, kes hakkab talle vastu nii sõnade kui ka tegudega, nii et ta peab tema pärast põlgust ja pilkeid taluma, nii häbistab ka Jumalat see, kui meie, keda kutsutakse tema nimega ja kes me oleme saanud temalt kõiksugu hüvesid, õpetame, räägime ja elame nõnda, nagu ei ole kohane jumalakartlikele ja taevastele lastele, nii et ta peab meie kohta kuulma, et me ei peaks olema mitte Jumala, vaid kuradi lapsed.

Seega sa näed, et me palume just selles osas seda, mida Jumal nõuab teises käsus, ja nimelt, et tema nime ei kasutataks kurjasti vandumiseks, kirumiseks, valetamiseks, petmiseks jne., vaid et seda kasutataks otstarbekalt Jumalale kiituseks ja auks. Sest kes kasutab Jumala nime mingiks kõlvatuseks, see teotab ja rüvetab seda püha nime, nii nagu varasematel aegadel peeti kirikut rüvetatuks siis, kui seal oli toime pandud mõrv või mõni muu kuritegu või kui rüvetati monstrantsi või reliikviat, mis oli küll iseenesest püha, kuid muutus kasutamisel ebapühaks. Niisiis on see osa lihtne ja selge, kui ainult keelekasutus on mõistetav, et „pühitsema” tähendab sedasama mis meie keeles „kiitmine, ülistamine ja austamine” nii sõnade kui tegudega. Näed nüüd, kui hädavajalikud on sellised palved. Sest kui me näeme, kuidas see maailm on täis lahkusulisi ja valeõpetajaid, kes kõik kasutavad püha nime oma kuratliku õpetuse katteks ja õigustuseks, siis me peaksime täiesti õigustatult lakkamata kisendama ja hüüdma nende kõigi vastu, kes valeõpetust kuulutavad ja usuvad ning meie evangeeliumi ja puhast õpetust ründavad, taga kiusavad ja maha suruda tahavad nagu piiskopid, türannid, usufanaatikud²⁵ jne. Aga ka meie enda pärast – meil on Jumala Sõna, aga me ei ole selle eest tänulikud ja ei ela selle järgi, nii nagu peaksime. Kui sa seda nüüd südamest palud, siis sa võid olla kindel, et see on

²⁵ Schwärmer

Jumalale meelepärane, sest miski ei ole talle rohkem meelega kui kuulda, et tema au ja kiitus on ülendatud kõigi asjade üle ja et tema Sõna õpetatakse puhtalt ning peetakse kalliks ja väärtuslikuks.

Teine palve:

Sinu riik tulgu.

Nii nagu me esimeses osas palusime, mis puudutab Jumala au ja nime, et Jumal takistaks maailmal ilustada sellega oma valesid ja kurjust, vaid et seda peetaks kõrgeks ja pühaks nii õpetuses kui ka elus, ja et Jumalat kiidetaks ja ülistataks meis, nii me palume siin, et ka tema riik tuleks. Aga nagu Jumala nimi on iseenesestki püha, ja meie palume ikkagi, et ta meie keskel püha oleks, nii tuleb ka tema riik ilma meie palumisetagi iseenesest. Aga me palume sellest hoolimata siiski, et ta tuleks meie juurde, see tähendab, oleks meie keskel ja meie juures, nii et ka meie võiksime olla osa neist, kelle seas pühitsetakse tema nime ja kus teostub tema riik.

Mida tähendab aga Jumala riik? Vastus: Ei midagi rohkemat kui see, mida me kuulsime eespool Usutunnistuse juures, et Jumal on saatnud oma Poja Kristuse, meie ISSANDA, maailma, et ta lunastaks ja vabastaks meid kuradi meelevallast ning tooks meid enda juurde ja valitseks õiguse, elu ja õndsuse kuningana patu, surma ja halva südametunnistuse üle. Ja selleks on ta andnud ka oma Püha Vaimu, kes toob selle meile tema püha Sõna läbi ning valgustab ja kinnitab meid usus oma väe läbi. Sellepärast me palume siin esmalt, et see kõik läheks meie keskel täide ja et tema nime ülistataks püha Jumala sõna ja kristliku elu läbi nii, et meie, kes me oleme selle vastu võtnud, jääksime selle juurde ja kasvaksime päev-päevalt, ja et see leiaks heakskiitu ja poolehoidu ka ülejäänud inimeste seas ning leviks võimsalt kõikjal

maailmas, et paljud jõuaksid armuriiki, saaksid osa lunastusest, mille juurde juhib Püha Vaim, ja et me jääksime kõik koos igavesti ühte kuningriiki, mis on just praegu alguse saanu .

Sest „Jumalariigi tulek meie juurde” toimub kahel viisil: esiteks siin ajas Sõna ja usu läbi ja teiseks igavikus Kristuse taastuleku läbi. Ja me palume mõlemat, et see tuleks nende juurde, kes selles veel pole, ja ka meie juurde, kes me oleme selle kätte saanud, igapäevase kasvamise läbi, ja seejärel igaveses elus. Ja see pole midagi muud kui öelda: „Armas Isa, me palume, anna meile esmalt oma Sõna, et maailmas kuulutataks evangeeliumi õigesti, ja teiseks, et see ka usu läbi vastu võetaks, oleks meis tegev ja elaks meis, nii et Sinu riik võiks Sõna ja Püha Vaimu väe läbi meie keskel levida ning et alistataks kuradi riik, et tal poleks mingit õigust ega meelevalda meie üle, kuni ta lõpuks täielikult hävitatakse ning patule, surmale ja põrgule lõpp tehakse, et me võiksimme igavesti täiuslikus õiguses ja õndsuses elada.”

Selle põhjal sa mõistad, et me ei palu siin mitte väikest armuandi või ajalikku, kaduvat vara, vaid igavest, ülikülluslikku varandust ja kõike, mis kuulub Jumalale endale, mis on liiga suur selleks, et inimese süda julgeks selle soovimisele mõelda, kui Jumal ise ei oleks käskinud meil seda paluda. Aga kuna ta on Jumal, tahab ta ka seda au, et ta annab palju rohkem ja rikkalikumalt, kui keegi suudab mõista, nagu igavene kadumatu allikas, mis annab endast seda rohkem, mida rohkem ta välja voolab ja üle ajab, ning ta ei soovi meilt midagi ülevamat, kui et me paluksime temalt palju ja suuri asju, ning on vihane, kui me ei palu ja ei nõua seda kindlas lootuses. Sest nii nagu kõige rikkam ja võimsam keiser laseks vaesel kerjusel paluda, mida ta iganes soovib, ja oleks valmis tegema talle suurt keiserlikku kingitust, peaks aga kerjust, kui see narr ei paluks temalt midagi muud kui kausitait suppi, täie õigusega kelmiks ja kurikaelaks, kes teotab ja pilkab keiserliku majesteedi käsku ning ei ole

väärt tema palge ette ilmuma, nii valmistab Jumalale ka suurt häbi ja teotust, kui meie, kellele ta pakub ja töötab nii palju sõnul seletamatuid hüvesid, selle kõik ära põlgame ja ei söanda seda vastu võtta ning julgeme vaevu tükikest leibagi paluda. See kõik on meie kohutava uskmatuses süü, mis ei oota Jumalalt isegi nii palju head, et ta võiks meie kõhtu täita, rääkimata sellest, et me julgeksime Jumalalt ilma kahtlemata selliseid igavesi hüvesid oodata. Seepärast me peaksime end selle vastu kindlustama ja laskma sellel olla meie esimene palve, siis on meil kindlasti rikkalikult ka kõike muud, nagu õpetab Kristus: „Aga otsige esmalt Jumala riiki ja Tema õigust, siis kõik need asjad antakse teile pealekauba!” [Mt 6:33, Lk 12:31] Sest kuidas ta laseks meil maises elus puudust tunda ja näguripäevi näha, kui ta samas töötab meile igavesi ja kadumatuid hüvesid?

Kolmas palve:

Sinu tahtmine sündigu nagu taevas, nõnda ka maa peal

Seni me oleme palunud, et Jumala nimi oleks meie poolt austatud ja et tema riik teostuks meie keskel, millesse mõlemasse on haaratud kõik see, mis puudutab Jumala au ja meie õndsust, et me saaksime endale Jumala koos kõigi tema hüvedega. Aga siin on suur probleem, nimelt kas me suudame neist kinni hoida ja ei lase neid endal käest kiskuda. Sest nii nagu hea riigikorralduse juurde ei pea kuuluma mitte ainult need, kes ehitavad ja hästi valitsevad, vaid ka need, kes kaitsevad, valvavad ja kindlalt korda peavad, nii ka siin. Isegi kui me oleme palunud kõige olulisemate asjade eest nagu evangeelium, usk ja Püha Vaim, et see meie üle valitseks ja meid kuradi meelevallast lunastaks, peame samamoodi paluma ka selle eest, et ta laseks

oma tahtel sündida. Sest kui me jääme selle juurde kindlaks, siis hakkavad sündima üpris kummalised asjad ning me oleme sunnitud sellepärast nende poolt, kes julgevad kahele eelmisele osale takistusi teha ja vastu seista, hulgalisi rünnakuid ja hoope taluma.

Sest mitte keegi ei usu, mis määral kurat sellele kõigele vastu seisab ja paneb, sest ta ei või ju kannatada, et keegi õigesti õpetab või usub, ja talle valmistab uskumatuid piinu, kui paljastatakse tema valed ja hirmuteod, mida austatakse jumaliku nime kõige kaunimas säras, nii et need jäävad hoopis suurimasse häbisse, ning kihutatakse meie südamest välja ja lüüakse sellega tema riigi alusmüüridesse suur mõra. Sellepärast ta määratseb ja raevutsebki kõigest jõust ning väest nagu vihane vaenlane, ja seob enda külge kõik talle alluva, milleks ta võtab appi maailma ja meie oma liha. Sest ka meie liha on ju iseenesest nõder ja kaldub kurjale isegi siis, kui me oleme Jumala Sõna vastu võtnud ja usume. Maailm aga on halb ja kuri. Ta ässitab, kihutab ja õhutab takka, et meid takistada, tagasi tõrjuda, langusele viia ja jälle kuradi meelevalda tõugata. See kõik on tema tahe, eesmärk ja mõte, mille poole ta püüab päevad ja ööd, ning ta ei puhka hetkekski. Ta võtab selle tarvis kasutusele kõik kunstid, kavalused, vahendid ja meetodid, mida ta iganes oskab välja mõelda.

Seepärast me peame, kui me tahame olla kristlased, kindlasti valmis olema ja mõtlema sellele, et meie vaenlaseks on kurat koos kõigi oma inglitega ja maailmaga, ja et kõik nad põhjustavad meile igasugu õnnetusi ja südamevalu. Sest seal, kus kuulutatakse, võetakse vastu või usutakse Jumala Sõna ja see kannab vilja, seal peab olema ka armas püha rist. Ja ärge keegi lootku, et ta saab rahus elada, vaid ta peab ohvriks tooma kõik, mis tal siin maa peal on: vara, au, majapidamise, naise ja lapsed, ihu ja elu. See aga valmistab meie ihule ja vanale Aadamale suurt piina, sest see tähendab, et me peame jääma kindlaks ja olema kannatlik, kui meid rünnatakse, ning

loobuma kõigest, mis meilt ära võetakse. Sellepärast on meil siin vaja, nagu kõigis muuski lakkamatult paluda: „Armas Isa, sündigu Sinu tahtmine, mitte kuradi ja meie vaenlaste ega ka millegi muu tahtmine, mis tahab Sinu püha Sõna taga kiusata ja maha vaikida või Sinu riigile takistuseks olla, ning anna meile seda, et me näitaksime kõiges, mida meil sellepärast kannatada tuleb, üles kannatlikkust ja saaksime sellest võitu, et meie armetu liha nõrkusest või laiskusest ei vanguks ega langeks.”

Ennäe, niimoodi on siis neis kolmes palves kõige lihtsamal viisil väljendatud vajadused, mis puudutavad Jumalat, kuid seda kõike ikkagi meie enese pärast, sest see, mida me palume, kehtib ainult meie kohta, ja nimelt nii, nagu öeldud, et see, mis sünnib muidu väljaspool meid niikuinii, sünniks ka meis. Sest nii nagu Jumala nimi peab olema pühitsetud ja tema riik peab tulema ka ilma meie palumiseta, nii peab sündima ja täide minema ka tema tahtmine, isegi kui kurat koos kõigi oma käsilastega lärmab, vihastab ja raevutseb selle vastu ning üritab evangeeliumi täielikult hävitada. Aga meie enda pärast me peame paluma, et Jumala tahe võiks ka meie keskel takistamatult täide minna, hoolimata vaenlaste raevutsemisest, et nad ei saaks meie vastu midagi teha ja et me jääksime vägivallale ning tagakiusamisele vastu seistes kindlaks ja tunneksime Jumala tahte üle head meelt.

Selline palve peab nüüd olema meie kaitsja ja hoidja, mis tõrjub tagasi ning võidab ära kõik, mis kurat, piiskopid, türannid ja ketserid meie evangeeliumi vastu ette võivad võtta. Vihastagu nad pealegi ning proovigu rakendada oma ülimaid võimeid, pidagu plaani ja otsustagu, kuidas meid maha suruda ja ära hävitada, et nende tahe ja nõu võiks täide minna ning kehtima jääda: selle ühe ja ainsa palvega on kristlane või paar kristlast meie kaitsemüüriks, mille vastu nad jooksevad küll tormi, kuid millest nad ei saa võitu. Meil aga on lohutus ja kindlus, et kuradi ja kõigi meie vaenlaste tahe ning kavatsused on määratud ebaõnnestuma ja tühja minema, kui tahes

uhkeks, kindlaks ja vägevaks nad end ka ei peaks. Sest kui nende tahet ei murtaks ja sellele piiri ei pandaks, ei saaks Jumala riik maa peal valitseda ega tema nimi pühitsetud olla.

Neljäs palve:

Meie igapäevast leiba anna meile tänapäev

Siin me mõtleme kasinale leivakorvile, meie ihu ja maise elu vajadustele, ja kuigi see on lühike ja lihtne lause, on sellel väga suur kandepind. Sest kui sa nimetad ja palud „igapäevast leiba”, siis palud sa kõike, mis kuulub igapäevase leiva olemasolu ja selle söömise juurde, ja pead silmas ka kõike seda, mis on sellele takistuseks. Seega tuleb sul oma mõtet tublisti avardada ja laiendada, mitte ainult küpsetusahju või jahuvaka, vaid suurte põldude ning kogu maa suunas, mis kannab ja pakub meile igapäevast leiba ning muud elatist. Sest kui Jumal ei laseks viljal kasvada, ei õnnistaks ega hoiaks seda põllul, siis ei oleks meil ealeski ahjust leiba võtta ega lauale panna.

Nii et kui lühidalt kokku võtta, tahab see palve endasse haarata kõik, mis kuulub tervikuna meie elu juurde siin maailmas, sest ainult sellepärast on meil vaja igapäevast leiba. Meie elu ei seisne ju ainult selles, et meie ihul oleks toitu ja katet ja et oleksid täidetud muud tema vajadused, vaid ka selles, et me elaksime rahu ja üksmeeles nende inimestega, kellega me igapäevastes töödes, talitustes ja mis tahes muul puhul kokku puutume – ühesõnaga kõiges, mis puudutab nii koduseid suhteid ja elukorraldust kui ka suhteid naabritega ehk ühiskondlikku elukorraldust. Sest kui need kaks on häiritud, nii et nad ei toimi nõnda, nagu nad peaksid toimima, siis on häiritud

ka elu põhivajadused, nii et see ei saa kauaks kestma jääda. Kõige olulisem on aga paluda maiste valitsejate ja valitsuse eest, mille läbi Jumal säilitab meie igapäevast leiba ja üldist heaolu kõige suuremal määral. Sest isegi kui Jumal kingiks meile kõiki hüvesid ülikülluslikult, ei saaks me ometi ühtegi neist enesele pidada või neid kindlalt ja rõõmsalt kasutada, kui ta ei annaks meile püsivat ja rahumeelset valitsust. Sest sealt, kus on lahkkelid, vaen ja sõda, on igapäevane leib juba ära võetud või seda on vähemalt piiratud.

Seepärast võiks iga jumalakartliku maavalitseja vapil kujutada lõvi või ruudipärja²⁶ asemel pigem leiba või vermida see kujutis mündile, et nii neile endale kui ka alamatele meelde tuletada, et meil on nende ameti läbi kaitse ja rahu ning et meil pole võimalik ilma nendeta meie armast leiba ei süüa ega endale pidada. Seepärast on nad väärt kogu austust, mida meil tuleb osutada nii, nagu me kohustatud oleme ja suudame, kuna nende läbi on meil võimalus seda kõike, mis meil on, rahu ja vaikus nautida, sest vastasel juhul ei jääks meie kätte punast krossigi. Lisaks sellele me peame ka nende eest paluma, et Jumal jagaks meile nende läbi järjest rohkem õnnistust ja hüvesid.

Sellega on lühidalt näidatud ja kujutatud, milline ulatus on sellel palvel kõikisugu olukordades maa peal. Ja sellest võiks nüüd teha pika palve ja lugeda sõnaohtralt üles kõik need asjad, mis siia kuuluvad, nagu näiteks, kui me palume, et Jumal annaks meile süüa ja juua, riideid, maja ja maad, terve ihu ja lisaks sellele laseks põllul teraviljal ja saagil kasvada ning hästi edeneda ja aitaks ka koduse majapidamise juures, annaks meile jumalakartliku naise, lapsed ja sulased ning hoiaks neid jumalakartuses, laseks edeneda ja õnnestuda meie tööl, käsitööl või millel tahes, mis meil tuleb teha, kingiks meile usaldusväärsed naabrid ja head sõbrad jne., samuti,

²⁶ Rautenkranz

et ta annaks keisrile, kuningale ja kõigile seisustele ning esmajoones meie maavalitsejale, kõigile nõunikele, ülematele ja ametimeestele tarkust, tugevust ja õnne hästi valitseda ning türklased ja kõik vaenlased ära võita; alamatele ja lihtrahvale aga kuulekust, rahu ja üksmeelt üheskoos elamiseks, ja teisest küljest, et ta hoiaks meid igasuguse kahju eest nii ihu kui ka elatise poolest nagu torm, rahe, tulekahju, üleujutus, mürk, katk, kariloomade suremine, sõda ja verevalamine, elukallidus, kiskjad loomad, kurjad inimesed jne. Oleks väga hea, kui saaks lihtrahvale selgeks teha, et nii seda kui ka muud sellesarnast peab meile andma Jumal ning et meil tuleb seda temalt paluda.

Ennekõike on see palve määratud aga meie ülima vaenlase – kuradi vastu. Sest tema eesmärk ja soov on võtta meilt ära või teha takistusi kõigele sellele, mis me Jumalalt oleme saanud. Ja talle ei ole veel küllalt sellest, et ta teeb takistusi ja häirib vaimulikku valitsust sellega, et eksitab hingi oma valedega ja haarab nad oma võimusesse, vaid ta seisab ka selle eest ja püüab teha kõik, et ükski valitsus ja auväärne ning rahumeelne ühiskonnakorraldus siin maa peal püsima ei jääks; ta põhjustab hulgaliselt vaenu, tapmist, rahutusi ja sõda, samuti tormi, rahet, et viljasaaki ja kariloomi hävitada, õhku mürgitada jne. Ühesõnaga: teda teeb kadedaks isegi see, kui keegi saab Jumalalt tükikese leiba ja seda rahu sööb, ja kui see oleks tema teha ja kui meie palve Jumala poole seda ei takistaks, poleks meil kindlasti õlekõrtki põllul ja sentigi majas ja meie elu ei kestaks isegi silmapilgu jagu, seda eriti nende puhul, kellel on Jumala sõna ja kes tahaksid hea meelega kristlased olla.

Ennää, niimoodi tahab Jumal meile näidata, kuidas ta võtab kuulda kogu meie ahastust ja kannab nii ustavalt hoolt ka meie maise peatoiduse eest, ning hoolimata sellest, et ta kingib ja hoiab seda rikkalikult kõigile, ka jumalatutele ja kurjategijatele, tahab ta ikkagi, et me selle eest paluksime ja mõistaksime, et me võtame seda kõike

tema käest vastu ja kogeme selles tema isalikku heldust meie suhtes. Sest kui ta oma käe ära tõmbab, siis ei edene ega jää viimaks ükski asi püsima, nagu me päevast päeva küllaga näha ja tunda saame. Kui palju häda ja viletsust on praegusel ajal maailmas valerahaga, aga ka igapäevaste koormiste ja liigkasuvõtmistega tavapärases äris, kauplemises ja töös nendepärast, kes rõhuvad meelevaldselt vaeseid inimesi ja võtavad neilt ära nende igapäevase leiva! Me peame seda kõike taluma, kuid nemad vaadaku ette, et nad ei jääks ilma sellest ühisest palvest ja hoiaksid end selle eest, et see Meie Isa palve osa end nende vastu ei pööraks.

Viies palve:

Ja anna meile andeks meie võlad, nagu meiegi andeks anname
oma võlglastele

See osa puudutab meie viletsat ja armetut elu, kus me, olgugi et meil on Jumala Sõna ja me usume ja täidame tema tahet ja kuuletume talle ning elame Jumala andidest ja õnnistusest, ei pääse ometi patust, nii et me komistame ikka veel päevast päeva ja ei pea mõõtu, kuna me elame siin maailmas inimeste keskel, kes teevad meile palju kurja ja annavad põhjust kärsitusele, vihale, kättemaksule jne., pealegi seisab meie selja taga kurat, kes ründab meid igalt poolt ja võitleb (nagu öeldud) kõigi eespool nimetatud palve osade vastu, nii et selles pidevas võitluses ei ole võimalik alati kindlaks jääda. Seepärast on siin veelgi suurem vajadus palumise ja appihüüdmise järele: „Armas Isa, anna meile andeks meie võlad.” Mitte et ta ei annaks meile palumatagi meie patte andeks, sest ta kinkis ju meile evangeeliumi, milles seisab kirjas ainult andeksandmine, veel enne, kui me seda palusime või eales

selle peale mõtlesime; paluda tuleb aga sellepärast, et me tunneksime selle andeksandmise ära ja võtaksime ta vastu. Sest liha, milles me päevast päeva elame, on sellise loomusega, et ta ei usalda ega usu Jumalat ning on pidevalt haaratud kurjadest himudest ja kavatsustest, nii et me teeme päevast päeva sõnade ja tegude, nende tegemise ja tegemata jätmisega pattu, millest südametunnistus muutub rahutuks, sest tal on hirm Jumala viha ja ebasoosingu ees, ja nii jääbki ta ilma evangeeliumi lohutusest ja kindlast lootusest: seepärast on tingimata vaja, et me südametunnistuse kinnitamiseks ikka ja jälle tuleksime ning lohutust leiaksime.

Jumala eesmärgiks on aga sealjuures meie uhkuse murdmine ja meie alandlikkuses hoidmine. Sest ta on jätnud eesõiguse panna inimene, kes peaks oma vagadusega kelkima ja teised inimesed ära põlgama, iseennast lähemalt vaatama ja seda palvet meelde tuletama, kus ta leiab, et ta on sama vähe jumalakartlik nagu teisedki ja et kõik peavad Jumala ees pea langetama ja rõõmsad olema, kui neile andeksandmist pakutakse, ja ärgu keegi arvaku, et ta jõuab oma siinse elu ajal nii kaugele, et ta ei vaja enam andeksandmist. Ühesõnaga: kui Jumal ei annaks meile lakkamatult andeks, siis me oleksime kadunud.

Niisiis on selle palve mõte, et Jumal ei taha meie pattude peale vaadata ja meile ette heita seda, mis me oleme päevast päeva ära teeninud, vaid tahab meie vastu armu üles näidata ja meile andestada, nagu ta on töotanud, ning anda meile sellega rõõmsa ja kindlameelse südametunnistuse tema ees seista ja paluda. Sest kui süda ei ole Jumala ees õige ja ei suuda selleks kindlust leida, siis ei julge ta ealeski paluda. Sellist kindlust ja rõõmsat südant ei leia aga mitte keegi, kes ei tea, et talle on patud andeks antud.

Kusjuures siia on lisatud veel üks vajalik ja siiski lohutav täiendus: „nagu meiegi andeks anname oma võlglastele”. Jumal on seda töotanud selleks, et me

võiksime olla kindel, et meile on kõik andeks antud ja kingitud, kuid tingimusel, et ka meie oma ligimesele andeks anname. Sest nii nagu meie võlgname iga päev Jumalale väga palju ja ta annab meile sellest hoolimata kõik armust andeks, nii peame ka meie alati andeks andma oma ligimesele, kes meile kahju, kurja ja ülekohut teeb, kellel on meie suhtes kurjad kavatsused jne. Sest kui sina andeks ei anna, siis ära mõtle ka, et Jumal sulle andeks annab. Kui sa aga andeks annad, siis on sul lohutus ja kindlus, et sulle on taevas andeks antud, mitte sinu andeksandmise pärast, – sest Jumal teeb seda täiesti niisama, ainult armust, kuna ta on seda töötanud, nagu õpetab evangeelium, – vaid sellepärast, et seada see meile kinnituse ja kindluse tunnusmärgiks töötuse kõrval, mis on kooskõlas palvega, Luuka 6[:37]: „Andke andeks, ja teile antakse andeks.” Sellepärast kordab seda ka Kristus üsna pea pärast Meie Isa palvet ja ütleb, Matteuse 6[:14]: „Sest kui te annate inimestele andeks nende eksimused, siis annab ka teie taevane Isa teile andeks” jne.

Seepärast ongi sellele palvele lisatud niisugune märk, et me tuletaksime paludes seda töötust meelde ja mõtleksime: „Armas Isa, ma tulen ja palun sellepärast, et Sa annaksid mulle andeks, mitte et ma suudaksin selle eest oma tegudega hüvitust pakkuda või selle ära teenida, vaid sellepärast, et Sina ise oled seda töötanud ja lisanud sellele pitseri, et ma võiksin olla niisama kindel, nagu ma oleksin Sinu enda suu läbi pattudest lahti mõistetud.” Nii palju kui ristimise ja armulauasakramendi välised märgid suudavad saavutada, niisama palju suudab ka see märk meie südametunnistust julgustada ja rõõmustada. Ja see on meile antud ennekoike just sellepärast, et me saaksime seda iga hetk kasutada ja rakendada, sest ta on midagi sellist, mis on meil pidevalt käepärast.

Kuues palve:

Ja ära saada meid kiusatusse

Me oleme nüüd piisavalt kuulnud, millist tööd ja vaeva me peame nägema, et see kõik, mida me palume, jääks alles ja püsima, mis aga ometi ei õnnestu ilma eksimise ja komistamiseta. Samuti, vaatamata sellele, et me saame patud andeks ja hea südametunnistuse ning oleme pattudest täielikult lahti mõistetud, on elus ometi nii, et kes täna seisab, see homme langeb. Seepärast me peame korduvalt paluma, isegi kui me oleme jumalakartlikud ja seisame Jumala ees hea südametunnistusega, et ta ei laseks meil tagasi langeda ning ahvatlusele või kiusatusele järele anda. Kiusatust või *Bekörunge* (nagu meie saksid seda ammu ajast on nimetanud) on aga kolme sorti: liha, maailma ja kuradi kiusatused. Sest me elame lihas ja kanname endaga kaasas vana Aadamat, kes toimib ja meelitab meid iga päev kõlvatusele, laiskusele, aplusele ja joomarlusele, ahnusele ja tüssamisele, ligimese petmisele ja eksitamisele, ühesõnaga igasugu kurjadele himudele, mis on meie loomuse küljes kinni ja millele meid õhutavad teiste inimeste seltskond, eeskuju, kuulmine ja nägemine, mis tihti haavavad ning sütitavad isegi süütuid südameid. Pealegi on maailm see, mis meid sõnade ja tegudega solvab ning ajab meid vihale ja muudab kärsituks, ühesõnaga, seal pole muud kui vihkamine ja kadedus, vaenulikkus, vägivald ja ülekohus, truudusetus, kättemaks, needmine, tülitsemine, tagarääkimine, kõrkus ja uhkustamine, koos liigse ehtimise, au, kuulsuse ning võimuga, sest keegi ei taha olla kõige tähtsusetum, vaid istuda kõrgel ja olla kõigile nähtav. Ja sellele lisandub kurat, kes ässitab ja õhutab meid igal pool, eriti aga tegeleb ta sellega, mis puudutab südametunnistust ja vaimulikke asju, näiteks, et me peaksime tühiseks nii Jumala sõna kui ka tegusid ja põlgaksime need ära, selleks et meid usust, lootusest ja armastusest eemale kiskuda

ning ajada meid ebausjuurde, võltskindlusse ja paadumusse, või teise võimalusena: meeleheitele, Jumala salgamisele ja teotamisele ning teistele üleslugematutele, kohutavatele tegudele. Need on need püüinised ja võrgud, tõelised põlevad nooled [Ef 6:16], mis ülimalt mürgisena ei lenda südamesse mitte liha ja vere poolt, vaid kuradi enda poolt.

Ja need on tõepoolest suured ja kaalukad ohud ning kiusatused, mida iga kristlane peab kandma, isegi kui nad esineksid üksikult, mis sunnib meid iga hetk Jumalat appi hüüdma ja paluma, kuni me seda hirmsat elu siin elame, kus meid igast küljest rünnatakse, kütitakse ja taga aetakse, et Jumal ei laseks meil ükskõikseks muutuda ja ära väsida ning uuesti pattu, häbisse ja uskmatusse langeda. Sest teisiti ei ole võimalik ka kõige väiksemast kiusatusest jagu saada.

Kusjuures see „ära saada meid kiusatusse” ei tähenda mitte kiusatuse äravõtmist või tühjaks tegemist, vaid Jumal annab meile jõudu ja jaksu kiusatusele vastu seista. Sest kiusatusest ja ahvatlusest ei pääse mitte keegi, kuni me elame lihas ja kurat meie ümber hiilib, ja midagi pole parata, me peame kiusatusi taluma ja neis lausa elama. Aga me palume, et me neisse ei vajuks ja ära ei upuks. Seega on kiusatuse tundmine ja sellele järeleandmine või jaa-ütlemine täiesti erinevad asjad. Tundma me peame neid kõik, ehkki mitte ühtemoodi, vaid mõni rohkem ja rängemaid: näiteks noored inimesed tunnevad esmajoones lihalikke kiusatusi, seejärel, kes on täis kasvanud ja saab vanaks, tunneb maailma kiusatusi, neid aga, kes tegelevad vaimsete asjadega, see tähendab meelekindlaid kristlasi kiusab kurat. Kusjuures selline kiusatuse tundmine iseenesest ei saa veel kellelegi kahju teha, kuna see toimub meie tahte vastaselt ja me oleksime parema meelega sellest vabad. Sest kui me kiusatusi ei tunneks, siis ei saaks neid ka kiusatuseks nimetada. Kiusatusele

järeleandmine tähendab aga seda, et me anname ohjad käest, ei pane kiusatusele vastu ja ei palu selle pärast.

Seetõttu peame me kristlased olema relvastatud ja iga päev valmis selleks, et meid lakkamatult rünnatakse, nii et mitte keegi ei tohiks elada nii enesekindlalt ja tähelepanematult, nagu oleks kurat meist kaugel, vaid me peame olema alati löögivalmis, et teda tagasi tõrjuda. Sest isegi kui ma olen vooruslik, kannatlik, sõbralik ja mul on kindel usk, saadab kurat selsamal hetkel mu südamesse sellise noole, et ma suudan vaevu jalule jääda. Sest ta on ju selline vaenlane, kes ei loobu ega väsi kunagi, nii et kui üks kiusatus lõpeb, kerkivad alati järjest uued. Seepärast ei leidu siin teist nõu ega lohutust, kui rutata siia, et Meie Isa palvest kinni haarata ja Jumalaga südamest rääkida: „Armas Isa, sina käsid mul palvetada, ära lase mul kiusatuse läbi tagasi langeda”, siis sa näed, et kiusatus peab järele andma ja end lõpuks võidetuks tunnistama. Seevastu, kui sa proovid end oma mõtete ja nõuga aidata, teed sa asja ainult hullemaks ja annad kuradile rohkem võimalusi. Sest tal on ju mao pea, mis võib pugeda igale poole, kus ta augu leiab, ja seejärel mahub sinna takistamatult ka kogu keha, palve aga suudab talle vastu seista ja teda tagasi tõrjuda.

Viimane palve:

Vaid päästa meid ära kurjast. Aamen.

Kreeka keeles kõlab see osa järgmiselt: „Päästa või hoia meid kurja või pahatahtliku eest”, ja paistab, nagu räägiks see kuradist, nagu tahaks see kõik kokku panna, nii et kogu palve tervikuna on suunatud selle meie peavaenlase vastu. Sest tema on see, kes astub vastu kõigele sellele, mida me palume: Jumala nimele ehk

aule, Jumala riigile ja tahtele, igapäevasele leivale, rõõmsale heale südametunnistusele jne. Seepärast me võtamegi selle lõpetuseks kokku ja ütleme: „Armas Isa, aita ometi, et me saaksime kogu sellest hädast ja viletsusest vabaks.” Siia on aga samavõrra haaratud ka kõik kuri, mis võib meile kuradi riigis osaks saada: vaesus, häbi, surm ja lühidalt öeldes: kogu kohutav viletsus ja südamevalu, mida maa peal leidub väga palju. Sest kurat ei ole mitte ainult valetaja, vaid ka mõrtsukas [Jh 8:44], kes piidleb lakkamatult ka meie elu ja lahutab oma meelt sellega, kui tal on võimalik meid õnnetusse tõugata ja meile ihu poolest kahju teha. Sellest see tulebki, et ta murrab mõnel kaela või võtab aru, teised uputab vette ja viib paljud sinnamaale, et nad tapavad end, või paljude muude hirmsate juhtumiteni. Seega me ei pea siin maa peal tegema midagi muud kui lakkamatult paluma meie peavaenlase vastu, sest kui Jumal meid ei hoiaks, siis ei suudaks me isegi silmapilguks tema ees kindlad olla.

Siin sa näed, kuidas Jumal tahab, et me paluksime ka kõige eest, mis meid ihu poolest proovile paneb, et me ei otsiks ega ootaks abi kusagilt mujalt kui tema juurest. Kusjuures selle seadis ta aga viimaseks palveks. Sest kui me tahame olla hoitud ja vaba kõigest kurjast, peab meis enne tema nimi pühitsetud olema, tema riik meie juures valitsema ja tema tahe sündima. Ja alles seejärel hoiab ta meid patu ja häbi eest ja ühtlasi kõige eest, mis teeb meile haiget ja kahju.

Nii on Jumal meile lühidalt näidanud kõiki hädasid, mis meid iganes vaevata võivad, et meil ei oleks mingit vabandust palumisest loobumiseks. Ja oluline on see, et me õpiksime selle peale „AAMEN” ütleva, see tähendab mitte kahtlema, et seda palvet on kindlasti kuulnud ja et see läheb täide. Sest see ei ole midagi muud kui kahtlusest vaba usu sõna, mis ei palu mitte hea õnne peale, vaid teab, et Jumal ei valeta, sest ta on töötanud seda anda. Seal, kus ei ole sellist usku, ei toimu ka õiget palumist. Seepärast on ohtlik sõgedus, kui inimesed paluvad nii, et nad ei julge selle

peale südamest „jah” öelda ning kindel olla, et Jumal võtab neid kuulda, vaid jäävad kahtlema, öeldes: „Kuidas ma saaksin nii julge olla ja kiidelda, et Jumal minu palveid kuuleb? Ma olen ju vaene patune” jne. See tuleneb sellest, et nad ei vaata mitte Jumala töötuse, vaid omaenda tegude ja väärilisuse peale, millega nad põlgavad aga ära Jumala ja süüdistavad teda valetamises. Ja sellepärast nad ei saagi midagi, nagu ütleb püha Jaakobus, [Jk 1:6j]: „Aga ta palugu usus, ilma kahtlemata, sest kahtleja sarnaneb tuule tõstetud ja sinna-tänna loobitud merelainega. Selline inimene ärgu ometi arvaku, et ta midagi saab Issanda käest.” Ennäe, nii palju on Jumala jaoks kaalul selles, et me võiksime kindel olla, et me ei palu ilmaasjata, ja ei peaks oma palveid mingil viisil tähtsusetuks.

Neljas osa

RISTIMISEST

Me oleme nüüd lõpetanud üldise kristliku õpetuse kolm põhipeatükki. Neile lisaks tuleb rääkida veel meie kahest sakramendist, mis on Kristuse poolt sisse seatud, ja mille kohta tuleks igale kristlasele vähemalt üldsõnaliselt ja lühidalt õpetust jagada, sest ilma nendeta ei saa olla kristlane, olgugi et tänase päevani ei ole nende kohta midagi õpetatud. Esmalt me võtame ette ristimise, mille läbi meid kõigepealt kristlaskonda vastu võetakse. Ja et seda õigesti mõista, käsitlegem seda korra kohaselt ja jäägem ainult selle juurde, mida peab ilmtingimata teadma, sest selle, kuidas

ristimist ketserite ja lahkusuliste vastu säilitada ning kaitsta, jätame õpetlaste ülesandeks.

Kõigepealt peab hästi tundma sõnu, millel põhineb ristimine ja millest lähtub kõik, mis ristimise kohta on öelda, nimelt kus Issand Kristus ütleb Matteuse evangeeliumi viimases peatükis:

„Minge siis tehke minu jüngriteks kõik rahvad, neid ristides Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimesse.” [Mt 28:19]

Samuti Markuse evangeeliumi viimases peatükis:

„Kes on hakanud uskuma ja on ristitud, see pääseb, aga kes ei uskunud, mõistetakse hukka.” [Mk 16:16]

Esiteks tuleb sul neis sõnades tähele panna seda, et siin on kirjas Jumala käsk ja seadmine, mille juures ei tohi kahelda, et ristimine on jumalik asi, ja mitte inimeste väljamõeldis või leiutis. Sest niisama hästi kui ma võin öelda, et Kümme käsku, Usutunnistus ja Meie Isa palve ei ole välja mõeldud inimese poolt, vaid on Jumala enda poolt ilmutatud ja kingitud, nii võin ma ka kiidelda sellest, et ristimine ei ole inimlik korraldus, vaid Jumala enda poolt seatud, ja lisaks sellele on Jumal täie tõsidusega ja rangelt käskinud, et me peame end ristida laskma, või muidu meid ei päästeta, – seda selleks, et me ei mõtleks, et ristimine on niisama tähtsusetu asi nagu uue punase kuue selgatõmbamine. Sest on ülimalt tähtis, et ristimist peetaks suureks, auliseks ja ülevaks. Just selle üle me vaidleme ja tülitseme kõige rohkem, kuna maailm on praegusel ajal täis lahkusulisi, kes karjuvad, et ristimine on väline asi, ja välisest asjast ei ole midagi kasu. Aga olgu see pealegi nii väline asi kui tahes, on olemas Jumala Sõna ja käsk, mis seavad, kehtestavad ja kinnitavad ristimise. See aga,

mis on Jumala seadmine ja käsk, ei saa olla kasutu, vaid peab olema väga kallihinnaline, isegi kui see on välimuselt tähtsusetum kui õlekõrs. Kui siiani oli võimalik tähtsaks pidada seda, et paavst jagas oma kirjade ja bulladega patukustutust ja kinnitas altareid ning kirikuid, seda ainult kirja ja pitsati pärast, siis peab ristimist pidama palju ülevamaks ja hinnalisemaks, sest seda on käskinud Jumal ise, pealegi toimub see tema nimel, sest sõnad kõlavad ju nii: „Minge siis, ristides neid”, mitte „oma”, vaid „Jumala nimesse”.

Sest Jumala nimesse ristimine ei tähenda ristimist inimese poolt, vaid Jumala enda poolt; seepärast on see, kuigi see toimub inimese käe läbi, tegelikult ikkagi Jumala enda tegu, millest võib igäüks ise järelda, et see on palju ülevam kui mis tahes inimese või pühaku on sooritatud tegu. Sest milline tegu võib olla suurem kui Jumala tegu? Siin on aga kuradil palju tegemist, et meid näilisusega pimestada ja Jumala teo juurest meie enda tegude juurde juhtida. Sest see, kui kartuslane teeb suuri ja tähtsaid tegusid, paistab palju rohkem silma, ja kõik peavad palju olulisemaks seda, mis me ise teeme ja ära teenime. Pühakiri aga õpetab: Isegi kui kõigi munkade teod ühte patta panna – hiilaku need siis kui tahes kallihinnalisena –, ei oleks nad sellest hoolimata niigi väärtuslikud ja head kui õlekõrs, mille Jumal üles korjab. Mispärast? Sellepärast, et tegija isik on väärtuslikum ja parem; siin ei tule mitte isikut tema tegude, vaid tegusid isiku järgi hinnata – sellest peab nende suursugusus lähtuma. Siin sekkub aga meie meeletu mõistus, ja kuna see kõik ei sära nii nagu teod, mida meie teeme, ei peeta seda mikski.

Siit õpi nüüd õigesti mõistma ja vastama küsimusele, mis on ristimine, ja nimelt, et see ei ole lihtsalt vesi, vaid vesi, mis on haaratud Jumala sõnasse ja käsku ja seeläbi pühitsetud, nii et see pole midagi muud kui Jumala vesi; mitte et see oleks iseenesest väärtuslikum kui mis tahes muu vesi, vaid sellepärast, et sellele on lisatud

Jumala sõna ja käsk. Seetõttu on ilmne kuritegu ja kuradipoolne pilkamine, et meie uued vaimud²⁷ ristimist teotavad, sellest Jumala sõna ja seatud korra kõrvale jätavad, ei näe selles midagi muud kui vett, mida kaevust ammutatakse, ja põlastavad sellepärast: „Kuidas saab kamalutäis vett hinge aidata?” Jah, mu armas, kes ei teaks, kui me need asjad teineteisest lahutame, et vesi on vesi? Aga kuidas sa julged Jumala seatud korda sekkuda ja sellest kõige parema aarde välja kiskuda, millega Jumal on ristimisvee sidunud ja ühendanud ning millest ta ei taha seda lahutada? Sest asja tuumaks ristimisvees on Jumala sõna ja käsk ning Jumala nimi, mis on suurem ja hinnalisem varandus kui taevas ja maa.

Niisiis selles ongi erinevus ristimisvee ja mis tahes muu vee vahel, mitte loomuomaduste poolest, vaid selle poolest, et siin lisandub veele midagi väärtuslikumat. Jumal ise paneb sellesse oma au, ta seob sellega oma jõu ja väe. Ja sellepärast ei ole see enam harilik, vaid jumalik, taevane, püha ja õndsakstegev vesi või kuidas iganes me seda ka ei ülistaks, ja seda kõike Sõna tõttu, mis kujutab endast taevast püha Sõna, mida keegi ei suuda küllaldaselt ülistada, sest temas on kõik ja ta suudab kõike, mis on Jumala päralt. Sellest tuleneb ka ristimise olemus, et seda nimetatakse sakramendiks, nagu õpetas ka püha Augustinus: „*Accedat verbum ad elementum et fit sacramentum*”²⁸, see tähendab: „Kui elemendile või asja harilikule loomusele lisandub sõna, siis saab sellest sakrament”, see tähendab püha ja jumalik asi ning märk.

Sellepärast me õpetame alati, et sakramendis ja kõigis välistes asjades, mis on Jumala poolt kehtestatud ja seatud, ei tohi vaadata nende lihtsat väliskuju, nagu vaadatakse pähkli koort, vaid nii nagu oleks sellesse kätketud Jumala sõna. Samamoodi me ütleme ju ka isaks ja emaks olemise ning maiste ülemate kohta: kui

²⁷ s.t. usufanaatikud, eelkõige anabaptistid, kes eitasid lasteristimist.

neid vaadata, nende nina, silmi, nahka ja juukseid, liha ja luid, siis näevad nad välja samasugused nagu türklased ja paganad, ja nii mõnigi võib tulla ja öelda: „Miks peaksin ma neist rohkem pidama kui teistest?” Aga kuna sellega kaasneb käsk: „Sa pead isa ja ema austama”, siis ma näen teistsugust inimest, kes on ehitud ja riietatud Jumala majesteetsuse ning kirkusega. Käsk, ütlen ma, on nagu kuldne kett, mida inimene kaelas kannab, lausa kroon tema peas, mis näitab mulle, kuidas ja miks tuleb seda liha ja verd austada. Ja niisamuti ja veel enam pead sa ka ristimist austama ning auliseks pidama Sõna pärast, mida Jumal ise on sõnade ja tegudega austanud ja lisaks sellele imedega taevast kinnitanud. Ega sa ei arva ju, et see oli nali, kui Kristuse ristimisel avanes taevast, Püha Vaim laskus sealt nähtaval kujul alla ning kõik oli täis jumalikku kirkust ja majesteetsust. Seetõttu ma manitsen sind veel kord, et sa ei laseks mitte mingi hinna eest neid kahte – Sõna ja vett – teineteisest lahutada ja eraldada, sest kui eraldada Sõna, siis on tegemist samasuguse veega nagu see, millega teenijatüdruk süüa keedab, ja seda võib täie õigusega nimetada vettekastmiseks, mida toimetab saunamees²⁹. Aga kui see jääb nii, nagu Jumal selle on seadnud, siis kujutab see endast sakramenti ja seda nimetatakse Kristuse ristimiseks. See on püha sakramendi olemuse ja väärtuse esimene osa.

Teiseks, kuna me nüüd teame, mis ristimine on ja kuidas seda tuleb käsitada, siis tuleb meil õppida ka seda, mis pärast ja mis eesmärgil on ristimine seatud, see tähendab mis on ristimise kasu, mida ta annab ja mida täide viib. Ja ka seda ei ole meil võimalik paremini teada saada mujalt kui Kristuse sõnadest, millele me eespool viitasime, ja nimelt: „Kes on hakanud uskuma ja on ristitud, see pääseb.” [Mk 16:16] Seega käsita seda kõige lihtsamal viisil nii, et ristimise vägi, tegu, kasu, vili ja eesmärk seisneb selles, et ta teeb õndsaks. Sest mitte kedagi ei ristita ju sellepärast, et

²⁸ *Tractate 80*

temast saaks maavalitseja, vaid sellepärast, et ta „pääseks”. Seda me teame aga hästi, et pääsemine ei tähenda midagi muud kui patust, surmast ja kuradist lunastatuna Kristuse riiki asumist ja igavesti temaga koos elamist. Siin sa näed veel kord, kui kalliks ja väärtuslikuks tuleb ristimist pidada, sest me saame selles endale sõnuleletamatu aarde. Mis näitab selgelt, et see ei saa lihtsalt harilik vesi olla. Sest harilik vesi ei suudaks midagi niisugust teha, Sõna aga suudab ja see, et selles (nagu eespool öeldud) peitub Jumala nimi. Kus aga on Jumala nimi, seal peab olema ka elu ja õndsus, nii et seda võib tõepoolest jumalikuks, õndsakstegevaks, viljakaks ja armurikkaks veeks nimetada, sest Sõna läbi saab ta väe, et olla „uuestisünni pesemine”, nagu Paulus seda, Titusele 3[:5], nimetab.

Sellele, et meie kõiketeadjad, need uued vaimud, väidavad, et ainult usk üksi teeb õndsaks, teod ja välised asjad aga ei aita sellele kuidagi kaasa, vastame nii, et loomulikult teeb seda meis ainult usk, nagu me veel hiljem kuuleme. Aga seda need pimedate teejuhid ei näe, et usul peab olema midagi, mida ta usub, see tähendab, millest ta kinni hoiab ning mille najal ta püsib ja millele ta toetub. Niimoodi hoiab usk kinni veest ja usub, et ainult ristimises on õndsus ja elu, ja seda mitte vee enda pärast, nagu korduvalt öeldud, vaid sellepärast, et vesi on ühendatud Jumala sõna ja korraldusega ning sellega on seotud Jumala nimi. Kui ma seda usun, siis ei usu ma midagi muud kui Jumalat, kes on sellesse pannud ja istutanud oma Sõna ning kes pakub meile seda välist asja, milles meil on võimalik sellisest varandusest kinni haarata.

Nemad aga on nii meeletud, et nad lahutavad teineteisest usu ja asja, millest usk kinni hoiab ja millega ta on seotud, sellest hoolimata, et see on väline asi. Jah, see peabki olema väline, et seda oleks võimalik meeltega tajuda ja mõista ning seeläbi

²⁹ Badertaufe

südamesse võtta, nii nagu kogu evangeelium kujutab endast välist suulist kuulutust. Ühesõnaga: seda, mida Jumal meis teeb ja korda saadab, tahab ta korda saata välise korra järgi. Kus iganes ta kõneleb või pigem kus suunas iganes ja kelle läbi tahes ta kõneleb, sinna peab vaatama usk ja hoidma sellest kinni. Siin on meil nüüd sõnad: „Kes on hakanud uskuma ja on ristitud, see pääseb.” Mille muu kohta need aga on öeldud kui ristimise kohta, see tähendab vee kohta, mis on kaasatud Jumala korraldusse? Seepärast järeldeb sellest, et kes heidab kõrvale ristimise, see heidab kõrvale Jumala sõna, usu ja Kristuse, kes meid sinna juhib ja meid ristimisega seob.

Kolmandaks, kuna meil on ristimisest suur kasu ja vägi, siis vaadake edasi, kes on need, kes selle kätte saavad, mida ristimine pakub, ja millist kasu see endaga kaasa toob. See on taas kõige paremini ja selgemini väljendatud sõnades: „Kes on hakanud uskuma ja on ristitud, see pääseb”, see tähendab, ainult usk teeb vääriliseks õndsakstegevat jumalikku vett kasulikult vastu võtma. Kuna aga seda kõike esitatakse ja tõotatakse siin sõnades seoses veega ja koos veega, siis ei ole võimalik seda teisiti vastu võtta kui südamest uskudes. Ilma usuta pole sellest kõigest mingit kasu, sellele vaatamata, et iseenesest on tegemist jumaliku üliküllusliku aardega. Seepärast suudavad sõnad: „kes on hakanud uskuma” üksi nii palju, et nad jätavad välja ja heidavad kõrvale kõik teod, mida me sooritame tagamõttega nende läbi õndsaks saada ja õndsus ära teenida. Sest kindel on, et sellest, mis ei tule usust, ei ole mingit abi ja see ei anna midagi.

Kui nad aga ütlevad, nagu neil kombeks: „Kui sa ütled, et tegudel pole õndsuse juures mingit kaalu, siis ristimine ise on ju ka tegu, kuhu jääb siis usk?” On vastus: „Jah, meie teod ei aita loomulikult mitte kuidagi õndsusele kaasa, aga ristimine ei ole ju meie, vaid Jumala tegu (sa pead, nagu öeldud, Kristuse ristimise ja saunamehe vettekastmise teineteisest võimalikult lahus hoidma), Jumala teod aga on

õndsakstegevad ja õndsuseks vajalikud ning ei jäta usku välja, vaid hoopis nõuavad usku, sest neid ei ole võimalik ilma usuta haarata. Sest sellega, et sa endale vett lased kallata, ei ole sa veel õndsust vastu võtnud või kätte saanud, nii et sellest oleks sulle kasu. Sul on sellest kasu alles siis, kui sa lased end ristida sellises meeles, et see on Jumala käsk ja korraldus ning toimub lisaks sellele Jumala nimel, et sa võiksid veest töötatud õndsuse kätte saada. Aga seda ei saa teha ei käsi ega keha, vaid seda peab uskuma süda. Nii on sulle selgesti näha, et see pole mitte meie poolt sooritatud tegu, vaid varandus, mille Jumal meile kingib ja millest usk kinni haarab, nii nagu Issand Kristus ristil ei ole mitte tegu, vaid varandus, mis on pandud Sõnasse ja meile antud ning usu läbi vastu võetud. Seetõttu teevad nad meie vastu kisendades meile ülekohtu, nagu me kuulutaksime midagi usu vastast, kuigi me rõhutame ainuüksi seda, et usk on ristimise juures hädavajalik, nii et ilma selleta ei ole võimalik midagi vastu võtta ega millestki osa saada.

Niisiis on meil kolm asja, mida peab selle sakramendi kohta teadma, eeskätt aga seda, et see on Jumala korraldus, mida tuleb au sees pidada ja millest üksi juba piisaks, olgugi et siin on tegemist täiesti välise asjaga, nagu ka käsu puhul: „Sa pead oma isa ja ema austama”, mis on suunatud küll üksnes maisele lihale ja verele, ei pea aga silmas mitte liha ja verd, vaid Jumala käsku, mis on neisse pandud ja mille pärast liha nimetatakse isaks ja emaks. Ja nii ka siin: isegi kui meil poleks midagi rohkemat kui sõnad: „Minge siis ja ristige”, oleksime ikkagi sunnitud seda Jumala korraldusena võtma ja täitma. Ja siin pole meil tegemist ainult käsu ja korraldusega, vaid ka töötusega. Seepärast on see veel palju aulisem kui kõik muu, mida Jumal on käskinud ja nõudnud, ehk lühidalt öeldes: see on täis sellist lohutust ja armu, et taevas ja maa ei suuda seda aduda. Ja siia juurde kuulub ka oskus seda uskuda, sest mitte aare ise ei

ole see, millest me puudust tunneme, vaid meil on puudu oskusest seda mõista ja sellest kinni hoida.

Seega jätkub igal kristlasel, mis puutub ristimisse, eluks ajaks õppimist ja harjutamist, sest ta peab püüdma kindlalt uskuma jääda seda, mida ristimine töötab ja endaga kaasa toob: kuradi ja surma äravõitmise, pattude andeksandmise, Jumala armu, kogu Kristuse ja Püha Vaimu tema andidega. Ühesõnaga: see on nii ülükülluslik, et kui mõistmatu loomus selle peale mõtleb, siis ta lihtsalt peab kahtlema, kas see saab tõsi olla. Sest mõtle ise, kui leiduks selline arst, kes oskaks teha nii, et inimesed ei surekski ära, või kui ka sureksid, siis elaksid seejärel igavesti edasi. Kuidas küll maailm kuldaks selle arsti rahaga üle, nii et keegi peale rikaste ei pääseks tema jutule! Siin tuuakse aga ristimises selline aare ja ravim, mis neelab ära surma ning hoiab kõiki inimesi elus, igale inimesele tasuta ukse taha. Niisiis tuleb ristimist vaadata ja ära kasutada niimoodi, et kui meie patt või südametunnistus meid koormab, siis me julgustaksime ja lohutaksime end seeläbi ning ütleksime: „Ma olen kõigest hoolimata ristitud; kui ma aga olen ristitud, siis on mulle antud tõotus, et ma saan õndsaks ja mul on igavene elu nii ihu kui hinge poolest.” Seepärast toimub ristimises korruga nii see, et ihu valatakse veega üle, sest see ei suuda haarata midagi enam kui vett, ja lisaks sellele loetakse Sõna, et ka hing võiks seda haarata. Ja kuna nii vesi kui ka Sõna on mõlemad ristimine, peavad ka nii ihu kui hing õndsaks saama ja igavesti elama – hing Sõna läbi, mida ta usub, ihu aga sellepärast, et ta on hingega ühendatud ja haarab ristimist nii, nagu ta oskab. Seetõttu ei leidu ei meie ihus ega hinges suuremat aaret, sest ainult selle läbi me saame pühaks ja õndsaks, milleni me muidu ei jõuaks mingi elu ega teo läbi siin maa peal.

Ja sellega on ristimise olemuse, kasu ja tarvitamise kohta piisavalt öeldud, nii palju kui siinkohal vaja. Seejuures tekib aga küsimus laste ristimise kohta, millega

kurat oma lahkusuliste läbi maailma eksitab, et kas lapsed ka usuvad ja kas nende ristimine on õige. Selle kohta me ütleme lühidalt nii: Lihtne inimene heitku see küsimus kõrvale ja jätku see õpetlaste hooleks. Kui sa aga tahad sellele vastata, siis vasta nii: See, et laste ristimine on Kristusele meelt mööda, ilmneb piisavalt selgesti tema tegudest, ja nimelt, et Jumal on paljusid neist, kes nii on ristitud, pühitsenud ja neile Püha Vaimu andnud, ja ka tänapäeval on arvukalt inimesi, kelle puhul on tunda, et neil on Püha Vaim nii nende õpetuse kui ka elu pärast, nagu Jumal on oma armust meile andnud ka seda, et me oskame Pühakirja seletada ja Kristust ära tunda, mida me ei saaks ilma Püha Vaimuta teha. Kui Jumal ei tunnistaks laste ristimist, siis ei annaks ta ühelegi neist Püha Vaimu, isegi mitte osakeist sellest, ühesõnaga, siis peaks olema nii, et väga pikka aega, kuni tänase päevani, pole ükski inimene maa peal olnud kristlane. Kuna aga Jumal kinnitab ristimist Püha Vaimu jagamise läbi, mida on mõnede isade puhul nagu püha Bernard, Gerson, Jan Hus jt. selgesti tunda, ja kuna püha kristlik kirik ei hävi enne maailma lõppu, siis me peame tunnistama, et see on Jumalale meelepärane. Jumal ei saa ju iseendale vastu olla või valele ja kurjale kaasa aidata ja selleks oma armu ja Vaimu jagada. See on lihtsa ja harimatu inimese jaoks kõige parem ning kindlam tõendus, sest keegi ei saa meilt usuartiklit: „Mina usun üht püha kristlikku kirikut, pühade osadust” jne. ära võtta või ümber lükata.

Lisaks sellele me ütleme veel, et meie jaoks ei ole kõige olulisem, kas see, keda ristitakse, usub või ei usu, sest ristimine ei muutu sellepärast valeks, vaid kõik sõltub Jumala sõnast ja käsust. See kõlab võib-olla natuke liiga järsult, aga toetub täielikult sellele, mida ma ütlesin, et ristimine ei tähenda midagi muud kui vett ja Jumala sõna üksteise kõrval ja üheskoos, see tähendab, kui veele lisandub Sõna, siis on ristimine õige, ka sel juhul, kui sellele ei lisandu usk, sest see ei ole mitte usk, mis teeb ristimisest ristimise, vaid usk võtab ristimise vastu. Ristimine aga ei muutu

sellest veel vaeleks, kui seda õigesti vastu ei võeta või õigesti ei kasutata, sest see ei sõltu (nagu öeldud) meie usust, vaid Sõnast. Isegi kui täna tuleks mõni kavalust täis ja kurjade kavatsustega juut ja kui me ristiksime ta tõemeeli, siis me peame kõigele vaatamata ütleva, et see ristimine on õige. Sest seal lisandub veele Jumala sõna, ehkki juut ei võta seda vastu nii, nagu peaks, nagu ka need, kes väärilise armulauale lähevad, saavad tõelisest sakramendist osa ka siis, kui nad ei usu.

Nõnda näed sa, et lahkusuliste vastuväited ei kõlba mitte kuhugi. Sest nagu öeldud, kui lapsed ka ei usuks, mis küll nii ei ole (nagu äsja tõestatud) oleks ristimine ikkagi õige ja mitte keegi ei tohi neid uuesti ristida, nagu ka armulauasakramenti ei kahjusta see, kui keegi sinna kurjade kavatsustega läheb, ja ei tohi kellelgi sakramendi väärkasutamise pärast lubada samal tunnil veel kord armulauale tulla, nagu poleks ta enne sakramenti tõeliselt vastu võtnud. Sest see tähendaks sakramendi kõige hirmsamat teotamist ja rüvetamist. Kuidas me küll jõuame sellisele järeldusele, et Jumala sõna ning korraldus on selle pärast valed ja kehtetud, et meie kasutame neid valesti? Seetõttu ütlen ma: kui sa varem ei uskunud, siis usu vähemalt nüüd ja ütle nii: „Ristimine oli küll õige, kuid ma ei võtnud seda paraku õigesti vastu.” Ka mina ise ja kõik teised, kes end ristida lasevad, peame Jumala ees ütleva: „Ma tulen siia nii oma kui ka teiste usust, aga ikkagi ma ei saa toetuda sellele, et ma usun ja et paljud inimesed minu eest paluvad, vaid ma toetun sellele, et see on Sinu sõna ja käsk,” nii nagu ma ei lähe ka armulauale mitte omaenda usu peale, vaid Kristuse sõna peale. Kas ma olen tugev või nõrk – selle jätan ma Jumala otsustada, aga ma tean, et tema käsib mul sinna minna, süüa ja juua jne. ning kingib mulle oma ihu ja vere, mis ei saa mind petta või alt vedada. Ja nii me teeme ka laste ristimise puhul: me toome lapse siia selle mõtte ja lootusega, et ta usub, ja palume, et Jumal annaks talle usku, aga me ei risti teda selle peale, vaid ainult selle peale, et Jumal on seda käskinud. Mispärast

nii? Sellepärast, et me teame, et Jumal ei valeta. Mina, minu ligimene ja lühidalt öeldes kõik inimesed võivad eksida ja petta, kuid Jumala sõna ei saa eksida.

Seepärast on nende inimeste näol, kes selliseid järeldusi tehes arvavad, et kus pole õiget usku, seal ei saa olla ka õiget ristimist, tegemist jultunud ja rumalate hingedega. See on sama, kui ma teeksin järelduse: kui ma ei usu, siis pole Kristusel mingit tähendust, või: kui ma ei ole kuulekas, siis ei ole isal, emal ja ülemal mingit tähendust. Kas see on õige järeldus, et kui mõni inimene ei tee seda, mida ta peaks tegema, siis sellepärast ei ole sel ajal iseeneses mitte mingit tähendust või väärtust? Mu armas, pööra see teistpidi ja tee hoopis selline järeldus: Just sellepärast ongi ristimine midagi väärt ja õige, et seda saab valesti vastu võtta. Sest kui see poleks iseeneses õige, siis ei saaks seda ka vääriti kasutada või selle vastu patustada. Niisiis kehtib väide: „*Abusus non tollit, sed confirmat substantiam*,” – „Väärkasutus mitte ei hävita asja olemust, vaid kinnitab seda.” Kuld ei ole ju sellepärast vähem kuld, kui mõni prostituut seda patus ja häbis kannab.

Seepärast olgu otsustatud, et ristimine on alati õige ja säilitab oma täieliku olemuse, isegi kui ristitud oleks ainult üks inimene ja ka see ei usuks õigesti. Jumala korraldus ja sõna ei lase end inimeste poolt muuta ja ümber teha. Need inimesed – usufanaatikud³⁰ – on aga sedavõrd pimestatud, et nad ei näe Jumala sõna ja käsku, nad ei pea ristimist ja ülemaid millekski enamaks kui veeks ojas ja anumaks või tavalisteks inimesteks, ja kuna nad ei näe ei usku ega kuulekust, siis ei ole neil iseeneses samuti mingit väärtust. Seal asub varjatud mässumeelne kurat, kes rebiks ülematelt hea meelega nende krooni, et see jalge alla tallata, ja lisaks sellele tahab ta kõik Jumala teod ja korraldused pea peale pöörata ja ära hävitada. Sellepärast me peame olema

³⁰ Schwarmgeister

valvel ja relvastatud ja ei tohi lasta end Sõna juurest kõrvale juhtida või ära pöörata, nii et ristimine oleks meie jaoks ainult tühipaljas märk nagu usufanaatikute kujutluses.

Ja viimaks tuleb teada ka seda, mida ristimine tähendab ja milleks on Jumal seadnud sellise välise märgi ja toimingu sakramendiks, mille läbi meid esmalt kristlaste hulka vastu võetakse. See tegu või toiming tähendab seda, et meid kastetakse vette, mis katab meid täielikult, ja seejärel tõmmatakse meid jälle veest välja. Need kaks asja: vee alla kastmine ja veest uuesti väljatulemine osutavad ristimise väele ja toimele, mis ei kujuta endast midagi muud kui vana Aadama surmamist ja seejärel uue inimese ülestõusmist, mis mõlemad toimuvad meis kogu meie elu, nii et kristlik elu ei olegi midagi muud kui igapäevane ristimine, mis on kord alanud ja kestab aina edasi. Sest me peame pidevalt hoolt kandma selle eest, et ajada välja seda, mis on vanast Adamast, et võiks esile tulla see, mis kuulub uue inimese juurde. Mis on aga vana inimene? See on see inimene, kes on meile Adamast kaasa sündinud: vihane, vaenulik, kade, kõlvatu, ahne, laisk, uhke, loomulikult ka uskmatu, täis kõiksugu pahesid, kelle loomuses pole midagi head. Kui me nüüd asume Kristuse riiki, siis peab see päevast päeva taanduma, et me muutuksime, mida aeg edasi, seda leebemaks, kannatlikumaks, tasasemaks ja kahandaksime järjest oma ahnust, viha, kadedust ja uhkust.

See ongi ristimise õige kasutamine kristlaste keskel, millele viitab vette kastmine. Kui seda aga ei tehta, vaid vanale inimesele antakse vabad käed, nii et ta muutub hoopis tugevamaks, siis see ei ole ristimise õige kasutamine, vaid ristimisele vastutöötamine. Sest need, kes elavad väljaspool Kristust, ei saagi ju teha midagi muud kui iga päev järjest kurjemaks muutuda, nagu ütleb ka vanasõna, ja seda täiesti õigesti: „Ikka järjest kurjemaks, mida aeg edasi, seda kurjemaks.” Kui keegi oli aasta eest uhke ja ahne, siis on ta täna veel palju ahnem ja uhkem, sest kõlvatus kasvab

koos temaga maast madalast ja suureneb üha. Väikeses lapses ei ole erilisi pahesid; kui ta aga kasvab, muutub ta kõlvatuks ja liiderlikuks; ja kui ta täisikka jõuab, avalduvad alles tõelised pahed, mida aeg edasi, seda rohkem. Seepärast elab vana inimene oma loomuses takistamatult, kui talle ristimise väes vastu ei seista ja teda ei vaigistata, seevastu seal, kus on saadud kristlaseks, taandub ta päev-päevalt, kuni kaob täielikult. Seda tähendabki õige ristimisvette kastmine ja igapäevane ristimisveest ülestõusmine. Ja nii ei ole see väline märk seatud mitte ainult oma vägeva toime pärast, vaid ka selleks, et mingit tähendust omada. Seal, kus leidub usku koos selle viljadega, ei ole ristimine tühipaljast sümbol, vaid sellel on oma mõju. Kus aga pole usku, seal jääb ristimine ainult viljatuks märgiks.

Ja siin sa näed nüüd, et ristimine haarab nii oma väe kui tähenduse poolest endasse ka kolmanda sakramendi, milleks on nimetatud meelearandust, mis tegelikult ei ole midagi muud kui ristimine. Sest mida muud see meelearandus tähendab kui tõsist vana inimese ründamist ja uude ellu astumist? Seega, kui Sa elad meelearanduses, siis sa elad ristimises, mis mitte ainult ei tähenda uut elu, vaid ka teostab, alustab ja viib selle täide, sest selles antakse meile armu, Vaimu ja jõudu vana inimese mahasurumiseks, et uus võiks esile tõusta ja tugevaks saada. Seepärast jääb ristimine alatiseks püsima, ja isegi siis, kui keegi sellest ära langeb ja pattu teeb, on meil ikkagi võimalus vana inimene alistada. Meid uuesti vette kasta pole aga mingit vajadust. Sest kui me laseksime end ka sada korda vette kasta, ei ole see ikka midagi rohkemat kui üks ristimine, – selle toime ja tähendus jäävad kehtima. Niisiis ei ole meelearandus midagi muud kui ristimise juurde tagasipöördumine ja -tulek, et korrata ning teha seda, mida me oleme alustanud, kuid pooleli jätnud.

Seda räägin ma sellepärast, et keegi ei tuleks arvamusele, milles me pikka aega oleme elanud, et ristimine kaob pärast seda, kui me uuesti pattu langeme, nii et

me ei saa seda enam kasutada; selle aluseks on see, et ristimist ei käsitata millegi enama kui toiminguna, mis on kunagi aset leidnud. Ja õigupoolest on see alguse saanud sellest, et püha Hieronymus kirjutas: „Meeleparandus on teine lauajupp, mille abil me peame merest välja ujuma ja kaldale jõudma pärast laeva purunemist”, mille pardale me kristlaseks saades astume ja mis meid üle vee viib. Sellega on ristimiselt ära võetud tema kasutusväli, nii et meil pole sellest enam mingit kasu. See väide ei ole aga õige sellepärast, et see laev ei purune, kuna tegemist on (nagu öeldud) Jumala korralduse, mitte meie teoga. Kuid seda juhtub küll, et me libastume ja kukume üle parda; kui see aga kellegagi juhtub, siis püüdku ta jälle laeva juurde ujuda ja sellest kinni hoida, kuni ta pääseb taas laeva ja jätkab seal, nagu ta oli alustanud.

Niisiis on näha, kui üliväga suur asi on ristimine, mis vabastab meid kuradi haardest, teeb meid Jumala omaks, surub maha patu ja võtab selle ära, ja annab lisaks sellele iga päev uuele inimesele jõudu, kehtib ja jääb kehtima seni, kuni me jõuame siinsast viletsusest igavesse auhiilgusse. Seepärast peab igaüks oma ristimisest kinni hoidma nagu oma igapäevasest riidetusest, mida ta alati kannab, et ta elaks alati usus ja selle viljades ja et ta suruks maha vana inimese ja kasvaks uue inimese poolest. Sest kui me tahame olla kristlased, siis me peame tegema seda, mille järgi meid kristlaseks kutsutakse, langeb aga keegi ära, siis püüdku ta uuesti pinnale tõusta. Nii nagu Kristus, armu aujärg [Hb 4:16], ei tagane meist ega keela meil tema juurde tagasi pöörduda isegi siis, kui me pattu teeme, nii jäävad alles ka kõik tema aarded ja annid. Kui me oleme juba kord ristimises patud andeks saanud, siis on see iga päev nii, kuniks meil on elu, see tähendab kuni me vana inimest endaga kaasas kanname.

ALTARISAKRAMENDIST

Nagu me juba püha ristimise puhul kuulsime, peame ka teise sakramendi puhul rääkima kolmest asjast, ja nimelt: mis see on, mis kasu sellest on ja kellele see on ette nähtud. See kõik põhineb sõnadel, millega Kristus selle sakramendi seadis, – neid sõnu peab teadma iga inimene, kes tahab olla kristlane ja minna armulauale, sest me ei taha armulauale lubada ja armulauda jagada neile, kes ei tea, mida nad sealt otsivad või miks nad sinna tulevad. Need sõnad on aga järgmised:

„Meie ISSAND Jeesus Kristus sel ööl, mil tema ära anti, võttis leiva, tänas, murdis, andis oma jüngritele ja ütles: „Võtke, sööge, see on minu ihu, mis teie eest antakse! Tehke seda minu mälestuseks!”

Selsamal kombel võttis ta ka karika pärast õhtusöömaaga, tänas, andis selle neile ja ütles: „Võtke ja jooge kõik selle seest! See karikas on uus leping minu veres, mis teie eest valatakse pattude andeksandmiseks! Nii sagedasti kui te sellest joote, tehke seda minu mälestuseks!” [Mt 26: 26–28, Mk 14:22–24, Lk 22:19–20, 1Kr 11:23–25]

Ka siin ei taha me selle sakramendi pilkajate ja teotajatega karvupidi kokku minna ja võidelda, vaid ennekõike õppida (nagu ristimise puhulgi) mis on kõige olulisem, ja nimelt et selle tuumaks on Jumala Sõna ja korraldus või käsk. Sest see ei ole ühegi inimese väljamõeldis ega leiutis, vaid on Kristuse poolt seatud ilma kelleltki nõu küsimata ja kellegagi arutamata. Seepärast nii nagu Kümme käsku, Meie Isa palve ja usutunnistus ei mineta oma olemust ja väärtust isegi siis, kui sa neist kinni ei pea, ei palu ega usu, nii jääb ka see kõige austusväärsem sakrament vankumatuks, sest miski ei tee talle kahju ega võta talt midagi ära, isegi siis, kui me seda väärilt

kasutame ja jagame. Kas sa arvad, et Jumal küsib meie tegude ja usu järele, nii et ta peaks sellepärast laskma oma korralduse ära muuta? Kõigis maistes asjades jääb ju kehtima see, kuidas Jumal selle on loonud ja seadnud, sõltumata sellest, kuidas meie seda kasutame ja sellega ümber käime. Seda peab alati meeles pidama, sest selle abil on võimalik tagasi lükata kogu lahkusulistete loba, kes käsitlevad sakramenti Jumala sõna väliselt millegi sellisena, mida meie teeme.

Aga mis on siis altarisakrament? Vastus: See on Issanda Kristuse tõeline ihu ja veri leivas ja veinis ning leiva ja veini kujul Kristuse sõna läbi, mida meie, kristlased, peame sööma ja jooma. Ja nagu ristimise puhul öeldud, et see ei ole lihtsalt vesi, nii ütleme ka siin, et armulaud on leib ja vein, aga mitte lihtsalt leib ja vein, mida tavaliselt lauale antakse, vaid leib ja vein, mis on Jumala sõnasse pandud ning sellega seotud. Sõna on see (ütlen ma), mis teeb leivast ja veinist sakramendi ning teeb selle eriliseks, nii et see ei kujuta endast ja seda ei nimetata mitte tavaliseks leivaks ja veiniks, vaid Kristuse ihuks ja vereks. Sest öeldud on: „*Accedat verbum ad elementum et fit sacramentum.*” – „Kui välisele asjale lisandub Sõna, siis saab sellest sakrament.” See püha Augustinuse mõte on sedavõrd tabavalt ja hästi sõnastatud, et ta on vaevalt midagi paremat öelnud. Sõna peab elemendi sakramendiks tegema; kui mitte, siis jääb see tavaliseks elemendiks. Pealegi pole see mitte mõne valitseja või keisri, vaid kõrge Majesteedi sõna ja korraldus, mille ees peab kogu loodu põlvili langema, ning kinnitama, et see on nii, nagu ta ütleb, ning võtma selle kogu austuse, kartuse ja alandlikkusega vastu. Selle Sõnaga võid sa oma südametunnistust kosutada ja öelda: kui ka sada tuhat kuradit koos kõigi usufanaatikutega mulle kallale kargaksid: „Kuidas saab leib ja vein Kristuse ihu ja veri olla?” jne., siis tean ma ometi, et kõik vaimud ja õpetlased kokku ei ole niigi targad kui jumalik Majesteet oma väikseima sõrme poolest. Kirjas on Kristuse sõnad: „Võtke, sööge, see on minu ihu”, „Jooge

kõik selle seest, see on uus leping minu veres” jne., ja nendele jääme me kindlaks, ja me tahaksime näha neid, kes teda õpetama hakkavad ning muudavad ära selle, mis tema on öelnud. See aga vastab küll tõele, et kui sa sõna ära võtad või armulauda ilma sõnata vaatad, siis ei ole sul midagi muud kui lihtsalt leib ja vein, kui nad aga jäävad nii, nagu nad on ja peavad olema, siis on tegu nendesamade sõnade kohaselt tõelise Kristuse ihu ja verega. Nii nagu Kristuse suu räägib, nii see ka on, sest tema ei saa valetada ega petta.

Selle põhjal on juba lihtne vastata kõigile küsimustele, millega end praegusel ajal vaevatakse, nagu see, kas paheline preester tohib seda sakramenti toimetada ja jagada, ning muud sellesarnased küsimused. Siin on meie otsus kindel ja me ütleme: Isegi kui armulauda võtab vastu või jagab kurjategija, siis võetakse vastu õiget sakramenti, see tähendab Kristuse ihu ja verd, täpselt samamoodi, kui seda toimetatakse kõige väarikamal kombel, sest see ei põhine mitte inimese pühadusel, vaid Jumala sõnal. Ja nii nagu ükski pühak maa peal, isegi mitte ükski ingel taevas ei saa leiba ja veini Kristuse ihuks ja vereks teha, nii ei saa ka keegi seda sakramenti teisendada või ümber muuta, kuigi seda on väärsti kasutatud. Sest isiku või uskmatuse pärast ei muutu see Sõna, mille läbi sakrament seatud ja sakramendiks saanud on, veel valeks. Kristus ei ütle ju: „Kui te usute või olete väärilised, siis saate minu ihu ja verd”, vaid: „Võtke, sööge ja jooge, see on minu ihu ja veri”, samuti: „Seda tehke”, (see tähendab seda, mida ma praegu teen, sisse sean, teile annan ja teil vastu võtta käsin). Sellega öeldakse: „Vaatomata sellele, kas sa oled vääritu või vääriline, on sul siin, selle Sõna väes, tema ihu ja veri, mis lisanduvad leivale ja veinile.” Pane seda tähele ja jätta hästi meelde. Sest nendes sõnades on meie alustugi, kaitse ja vastupanu kõigi eksiarvamuste ning kiusatuste vastu, mis meile eales on osaks saanud või tulevikus osaks saab.

See oli niisiis lühidalt esimene osa, mis puudutab selle sakramendi olemust. Ja nüüd vaatame edasi, mis on selle sakramendi toime ja kasu, milleks see on sisse seatud, mis on ühtlasi kõige tähtsam küsimus, et oleks teada, mida me peame sealt otsima ja ammutama. See saab selgeks ja mõistetavaks nendetsamadest eespool meenutatud sõnadest: „See on minu ihu ja veri, mis TEIE EEST antakse ja mis TEIE EEST valatakse pattude andeksandmiseks.” See tähendab lühidalt öeldes järgmist: me läheme armulauale sellepärast, et me saame seal osa sellisest aardest, mille läbi ja milles me saame patud andeks. Mispärast nii? Selle pärast, et selle kohta on Sõna ja meile antakse seda. Ja seepärast Kristus käsibki mul süüa ja juua, et see võiks olla minu oma ja tuleks mulle kasuks kui kindel tagatis ja märk, kui varandus, mis on minu jaoks mu patu, surma ja kõigi hädade vastu seatud.

Seepärast võib seda igati õigustatult nimetada hingede toiduks, mis uut inimest toidab ja kosutab. Sest ristimise läbi me sünnime esmalt uuesti, sealjuures jääb aga, nagu öeldud, vana nahk inimese lihal ja verel alles, kus on nii palju kuradi- ja maailmapoolseid takistusi ja kiusatusi, et me tihtipeale väsime ja muutume jõuetuks ning mõnikord ka vääratame. Seepärast ongi meile antud armulaud meie igapäevaseks karjamaaks ja toiduks, et usk leiaks kosutust ja kinnitust, et selles võitluses mitte tagasi langeda, vaid aina tugevamaks ja tugevamaks saada. Sest uus elu peab olema selline, et ta pidevalt kasvab ja areneb. Ta on aga sunnitud taluma palju vastuseisu, sest kurat on väga vihane vaenlane, kui ta näeb, et talle vastu hakatakse ja vana inimest rünnatakse; ja kui ta ei saa meid väevõimuga endale võita, siis hiilib ja luurab ta meid igast küljest, paneb kõik oma oskused mängu ja ei jäta enne, kui ta on meid ära väsitanud, nii et me loobume kas usust või laseme oma ihul minna ja muutume kurvameelseks või kärsituks. Selle peale meile pakutaksegi lohutust, et kui süda

tunneb midagi sellist, mis muutub talle liig raskeks kanda, siis ta leiaks siit uut jõudu ja kosutust.

Siin vassivad aga jällegi meie targad oma suure õpetatuse ja tarkusega, kisendades ja kurjustades: „Kuidas saab leib ja vein patte andeks anda või usku kosutada?“, samas kui nad ju kuulevad ja teavad, et me ei ütle seda mitte leiva ja veini kohta, kuna leib on oma olemuselt leib, vaid sellise leiva ja veini kohta, mis on Kristuse ihu ja veri ning millele on lisatud Sõna. Just see, ütleme meie, ongi see aare, mille läbi saavutatakse pattude andeksandmine, ja mitte miski muu. See antakse meile ja tehakse meie omaks ei milleski muus kui neis sõnades: „Teie eest antud ja valatud.“ Sest siin on sul mõlemad: et see on Kristuse ihu ja veri ja et see aare ja kingitus kuulub sulle. Kristuse ihu ei saa kunagi olla viljatu, tarbetu asi, millel pole mingit mõju või kasu. Aga ükskõik kui suur see aare ka iseenesest ei oleks, peab ta ikkagi olema Sõnasse pandud ja meile edasi antud, vastasel juhul poleks meil võimalik seda teada või otsida.

Sellepärast on mõttetu ka see, kui nad ütlevad, et Kristuse ihu ja veri ei ole meie eest antud ja valatud armulauas, ja seepärast ei ole võimalik sakramendis patte andeks saada. Sest kuigi lunastustegu ise on toimunud ja pattude andeksandmine on saavutatud ristil, ei saa see ometi ühelgi teisel viisil meieni jõuda kui Sõna läbi. Sest mida me teaksime muidu sellest, et midagi seesugust on toimunud ja et see on meile kingitud, kui meile sellest jutluses ehk suulise sõna läbi teada ei antaks? Kust nad saavad teada või kuidas nad saavad andeksandmisest kinni haarata ja selle osaliseks saada, kui nad Pühakirjast ja evangeeliumist kinni ei pea ja seda ei usu? On ju kogu evangeelium ja Usutunnistuse artikkel: „Mina usun üht püha kristlikku kirikut, pattude andeksandmist“ jne. just Sõna läbi sellesse sakramenti pandud ja meile esitatud. Miks me siis peaksime laskma sellise aarde sakramendist ära võtta, kui nad

on sunnitud ometi tunnistama, et need on täpselt need sõnad, mida me kuuleme kõikjal evangeeliumis, ja sama vähe, kui nad sõandavad väita, et kogu evangeeliumist ehk Jumala Sõnast pole väljaspool sakramenti mingit kasu, saavad nad väita, et neist sõnadest pole sakramendis mingit kasu.

Niisiis on siin meil nüüd kogu sakrament, nii see, mis ta iseenesest on, kui ka see, kuidas ta mõjub ja mis temast kasu on; ja edasi peab vaatama seda, kes on see, kes selle väe ja kasu osaliseks saab. See on lühidalt, nagu eespool ristimise puhul ja sageli ka mujal öeldud, inimene, kes usub seda, mida sõnad ütlevad ja endaga kaasa toovad. Need sõnad ei ole lausunud või kuulutatud kividele või puutükkidele, vaid neile, kes neid kuulevad, kellele Kristus ütleb: „Võtke, sööge” jne. Ja kuna ta pakub ja töötab pattude andeksandmist, siis ei saa seda muul viisil vastu võtta kui usu läbi. Ja seda usku nõuab ta ka ise sõnadega: „TEIE EEST antud” ja „TEIE EEST valatud”, just nagu ütleks ta: „Ma annan selle teile sellepärast ja lasen teil seda süüa ja juua, et te võtaksite selle vastu ja saaksite sellest osa.” Kes iganes laseb endale seda öelda ja usub, et see vastab tõe, see saab selle endale. Kes aga ei usu, see ei saa midagi, sest ta laseb seda endale ilmaasjata kuulutada ega taha õndsust toovast varast osa saada. See aare on avatud kõigile ja seisab igäühe ukse taga, ta on lausa meie laua peale pandud, kuid sinna juurde kuulub ka selle omaksvõtmine ja hindamine sellisena, nagu Sõna seda sulle õpetab.

Ja see ongi kogu kristlik ettevalmistus selle sakramendi vääriliseks vastuvõtmiseks. Sest kuna seda aaret pakutakse meile täienisti sõnades, siis ei saa seda muul viisil haarata ja omaks võtta kui südamega. Sest käega ei saa ju sellisest kingist ja igavesest aardest kinni haarata. Paastumine ja palvetamine jne. võib küll olla väliseks ettevalmistuseks ja laste kasvatamiseks, et ihu suhtuks ja käituks Kristuse ihu ja leivaga kombekalt ja aupaklikult. Aga seda, mida selles ja sellega

meile pakutakse, ei suuda ihu taibata ega enda omaks teha. Seda teeb südame usk, mis tunneb selle aarde ära ja igatseb selle järele. Ja sellest nüüd piisab, nii palju kui üldise õpetusena on vaja selle sakramendi kohta teada. Sest see, mida sellest veel rääkida oleks, nõuab teist aega ja kohta.

Lõpuks aga, kuna meil on nüüd õige arusaam ja õpetus armulauast olemas, on vaja üles kutsuda ja manitseda, et seda suurt aaret, mida kristlaste keskel päevast päeva toimetatakse ja jagatakse, ei lastaks tühja minna, see tähendab, et need, kes tahavad olla kristlased, valmistaksid end seda ülimalt austusväärset sakramenti võimalikult tihti vastu võtma. Sest paraku me näeme, et sellesse suhtutakse just nimelt ükskõikselt ning laisalt ja leidub suur hulk inimesi, kes kuulevad küll evangeeliumi, kuna aga paavsti mõttetustele on lõpp tehtud, nii et me oleme vabad tema sunnist ja käskudest, elavad rahumeeli aasta, teise, kolmanda ja veel kauemgi ilma armulauata, nagu oleksid nad nii tugevad kristlased, et nad ei vajagi enam seda. Mõnele neist on takistuseks, mis neid armulauast eemale peletab, see, et meie olevat õpetanud, et ükski, kes ei tunne nälga ja janu, mis sunniks, ärgu mingi armulauale. Teised toovad vastuväiteks selle, et see on vabatahtlik ja mitte vajalik ning et piisab sellest, et nad lihtsalt usuvad, ja nii jõuavad nad enamasti välja sinnamaale, et muutuvad täiesti hoolimatuks ja põlgavad viimaks ära nii armulaua kui ka Jumala Sõna. See on küll õige, mida me oleme öelnud, et kedagi ei tohi mitte mingil juhul sundida või tagant kihutada, et sellega ei pandaks toime järjekordset hingemõrva. Aga sellele vaatamata tuleb mees pidada, et neid inimesi, kes pikka aega armulauast loobuvad ja eemale hoiavad, ei saa kristlasteks pidada. Sest Kristus ei seadnud armulauda mitte selleks, et seda võetaks nagu vaatamängu, vaid ta on oma kristlastele andnud käsu, et nad seda sööksid ja jooksid ning sealjuures teda mees peaksid.

Ja tõepoolest – need, kes on tõelised kristlased ja kes peavad armulauda kalliks ning väärtuslikuks, ärgitavad ja sunnivad end selleks ise tagant. Aga et lihtsaid inimesi ja nõdrausulisi, kes ka oleksid hea meelega kristlased, õhutada mõtlema põhjustele ja vajadusele, mis neid sellele peaksid sundima, tuleb meil rääkida pisut ka sellest. Sest nii nagu muudegi asjade puhul, mis puudutavad usku, armastust ja kannatlikkust, ei piisa sellest, et me ainult õpetame ja juhatame, vaid me peame ka iga päev manitsema; nii tuleb ka siin jätkata Sõna kuulutamist, et inimesed ei väsiks ega muutuks tülpinuks, sest me teame ja tunneme, kuidas kurat aina nii sellele kui ka üldse kõigile kristlikele asjadele vastu seisab ja meid nende juurest eemale kihutab, niipalju kui ta iganes suudab.

Ja esiteks on meil selge sõnum Kristuse sõnades: „SEDA TEHKE minu mälestuseks.” Need on üleskutsuvad ja käskivad sõnad, mille läbi pannakse kõigile, kes tahavad kristlased olla, südamele, et nad võtaksid armulauast osa. Seega, kes iganes tahab olla Kristuse jünger, kellega ta siin kõneleb, see mõelgu sellele ja pidagu sellest käsust kinni, mitte sundusest, mis oleks inimeste poolt peale pandud, vaid kuulekusest Issanda Kristuse vastu ja tema meeleheaks. Kui sa aga ütled: „Seal seisab ju kirjas: „nii sagedasti, kui te seda teete”. Sellega ei sunni Kristus kedagi, vaid jätab selle üle otsustamise igäuhele vabaks.” Siis on vastus: „See on õige, aga seal ei seisa kirjas, et seda ei pea enam mitte kunagi tegema. Just nimelt sellepärast, et Kristus ütleb: „nii sagedasti, kui te seda teete”, sisaldub selles see, et seda tuleb teha sageli, ja see on lisatud selleks, et armulaud oleks vaba ja ei oleks seotud kindlate aegadega nagu juutide paasatall, mida kõik pidid sööma ainult kord aastas, ja seda täpselt aasta esimese täiskuu neljateistkümnenenda päeva õhtul ja ei tohtinud päevagagi eksida. Kristus oleks nagu tahtnud sellega öelda: „Ma sean teile sellise paasapäeva või armulaua, mida te ei pea mitte ainult ühel õhtul aastas sööma, vaid sagedamini, millal

iganes ja kus te tahate, vastavalt igäühe võimalustele ja vajadustele, mis ei ole seotud ühegi paiga või kindla kohaga”, kuigi paavst pööras selle hiljem pea peale ja muutis selle taas juutide pühaks.

Nii et sellest sa võid näha, et Kristus ei andnud vabadust mitte selleks, et me võiksime armulaua ära põlata. Sest seda, kui möödub tükk aega ühegi takistuseta armulauale minekuks, ja seda ikkagi ei tehta, pean ma ärapõlgamiseks. Kui sa sellist vabadust vajad, siis võta endale pigem kohe vabadus, et sa ei olegi kristlane ja et sul polegi vaja ei uskuda ega paluda. Sest see on samavõrd Kristuse käsk nagu kõik teisedki. Kui sa aga tahad olla kristlane, siis sa pead kas või vahetevahel seda käsku täitma ja sellele kuuletuma. Sest see käsk peaks sind enesesse süvenema ja mõtlema panema: „Ennäe, mis kristlane ma selline olen? Kui ma seda oleksin, tunneksin ma kas või natukenegi igatsust teha seda, mis mu Issand on käskinud teha.” Ja tõesti: kuna me suhtume sellesse nii tõrjuvalt, siis on hästi näha, millised kristlased me olime paavstluse ajal, sest me elasime rõõmu ja armastuseta, ainult sunnist ning hirmust inimliku käsu ees, ja me ei pannud eales tähele Kristuse käsku. Meie aga ei sunni ega kihuta kedagi tagant ja seda ei tohi ka keegi meie teenimiseks või meeleheaks teha. Sind peab õhutama ja sundima see, et Kristus seda tahab ja et see on talle meelepärane. Me ei tohi lasta end inimeste poolt usule või mingile heale teole sundida. Me ei tee midagi rohkemat, kui ütleme ja manitseme sind, mida sa pead tegema, mitte meie, vaid sinu enda pärast. Kristus meelitab ja kutsub sind, ja kui sa selle ära põlgad, siis kannab selle eest ise vastutust.

See olgu nüüd esimene asi, eriti ükskõiksete ja hooletute puhul, et nad mõtleksid järele ja ärkaksid üles. Sest on tõesti tõsi, nagu ma seda ise enda juures olen kogunud ja nagu igäüks seda ise enda juures võib näha, et kui armulauast kõrvale hoitakse, muutub inimene päev-päevalt järjest tuimemaks ja ükskõiksemaks ning jätab

selle viimaks täiesti hooletusse. Et seda ei juhtuks, tuleb oma südant ja südametunnistust uurida ja toimida nii nagu inimene, kes oleks hea meelega Jumala ees õige. Mida enam seda tehakse, seda enam soojendatakse südant ja läidetakse seda, et ta mitte täielikult külmaks ei muutuks. Kui sa aga ütled: „Aga mis siis, kui ma tunnen, et ma ei ole selleks valmis?” Siis on vastus: See on ka mulle kiusatuseks, eriti just vana korra pärast paavsti all, kus piinati end, et olla täiesti puhas, nii et Jumal ei leiaks meis ühtki puudust, millest me muutusime nii kartlikuks, et kõik olid pidevas hirmus ja ütlesid: „Oh häda, sa ei ole selle vääriline!” Sest inimese loomus ja mõistus hakkab hindama meie väärilisust, võrreldes selle suure kalli varandusega, nii et see tundub olevat nagu pime latern ereda päikese kõrval või sõnnik kalliskivide kõrval, ja kuna talle avaneb selline pilt, ei taha ta armulauale minna ja ootab, kuni ta selleks on valmis, nii et nädalast saab teine ja poolest aastast aasta. Ja kavatsed sa vaagima jääda, kui jumalakartlik ja puhas sa oled, ja oodata, et sinu südametunnistust enam miski ei vaevaks, siis ei saa sa ealeski armulauale minna.

Sellepärast tuleb siin inimestel vahet teha: neile, kes on jultunud ja kõlvatud, tuleb öelda, et nad peavad kõrvale jääma; sest nad ei ole valmis pattude andeksandmist vastu võtma, kuna nad ei igatse seda ega taha jumalakartlikud olla. Teisi, kes ei ole nii tuimad ja nurjatud ja oleksid hea meelega jumalakartlikud, ei tohi eemale peletada, vaatamata sellele, et nad on tavaliselt nõdrad ja ekslikud. Või nagu ütles püha Hilarius: „Kui pattu ei ole tehtud, nii et selle eest tuleks kogudusest välja heita või kristlaste hulgast välja arvata, siis ei tohi kedagi sakramendist kõrvale jätta”, et inimene ei jääks elust ilma. Sest nii kaugelt ei jõua keegi, et tema lihas ja veres poleks rohkesti igapäevaseid puudusi.

Seepärast peavad niisugused inimesed õppima, et ülim kunst on teada, et meie sakrament ei sõltu meie enda väärilisusest. Sest me ei lase ju end sellepärast ristida, et

me oleksime väärilised ja pühad, samuti ei tule me pihile sellepärast, et me oleksime puhtad ja patuta, vaid vastupidi, kuna me oleme vaesed ja armetud, ja just nimelt sellepärast, et me oleme vääritud, muidugi kui pole tegemist inimesega, kes ei igatse armu ja pattudest lahtimõistmist ja ei kavatsegi end parandada. See aga, kes tahaks hea meelega armu ja lohutust leida, peab end ise sundima ega tohi kellelgi lasta end sellest ära hirmutada ja peab ütleva: „Ma oleksin küll hea meelega vääriline, aga ma ei tule armulauale mitte väärilisuse, vaid Sinu Sõna peale, sest Sa oled seda käskinud, ja ma tahaksin olla Sinu jünger. Minu väärilisus jäägu kus see ja teine.” See on aga raske; sest see, et me vaatame rohkem meie enda kui Kristuse sõna ja suu peale, on meil alati risti tee peal ees ja takistab meid. Sest meie loomus toimiks meeleldi nii, et ta saaks kindlalt iseendale toetuda ja iseseisev olla, ja kui ta seda ei saa, siis ta ei tahagi armulauale minna. Ja sellest nüüd piisab esimese osa kohta.

Teiseks, lisaks käsule on meil, nagu eespool kuulnud, ka tõotus, mis peaks meid ülimalt õhutama ja ärgitama. Sest seal seisavad kirjas sõbralikud, armsad sõnad: „See on minu ihu, TEIE EEST antud,” „See on minu veri, TEIE EEST valatud pattude andeksandmiseks.” Neid sõnu, nagu ma ütlesin, ei kuulutata mitte puutükile või kivile, vaid mulle ja sulle, vastasel juhul oleks Kristus sama hästi võinud vaikida ja sakramendi seadmisest hoiduda. Seepärast arva ja sea end samuti selle „TEIE” hulka, et ta ei räägiks sinuga ilmaasjata. Siin pakub ta meile kõigile varandust, mille ta on meile taevast kaasa toonud ja mille juurde ta meid ka kõige sõbralikumalt kutsub, öeldes, Mt 11[:28]: „Tulge minu juurde kõik, kes olete vaevatud ja koormatud, ja mina annan teile hingamist!” See on suur patt ja häbi, et tema manitseb ja kutsub meid nii südamlikult ning vankumatult meie suurima ja parima varanduse juurde, meie aga suhtume sellesse nii tõrjuvalt ja laseme asjadel nii kaugele minna, et muutume täiesti ükskõikseks ja paadunuks, tundmata vähimatki rõõmu või armastust

armulaua vastu. Me ei tohi seda sakramenti vaadata kui kahjulikku asja, mille eest tuleb ära joosta, vaid kui õndsust toovat, lohutust pakkuvat ravimit, mis aitab sind ja pakub sulle elu nii ihu kui hinge poolest. Sest kui hing saab terveks, siis saab ka ihu abi. Kuidas me peame siis suhtuma väitesse, et armulaud on mürk, mida me sööme endale surmaks?

Tõsi on küll, et need, kes seda põlgavad ja ebakristlikult elavad, võtavad seda vastu endale kahjuks ja hukatuseks. Sest sellisele inimesele ei ole miski hea ega õndsust toov, nii nagu haigele, kes sööb ja joob nimme seda, mida arst talle on keelanud; need aga, kes oma nõrkust tunnevad ja sellest hea meelelega vabaneksid ning abi otsivad, peaksid seda käsutama ja kasutama hinnalise vastumürgina selle mürgi vastu, mis neis on. Sest siin võtad sa sakramendis Kristuse suust vastu pattude andeksandmise, milles on ja mis toob endaga kaasa Jumala armu ja Vaimu kõigi tema andide, kaitse, varju ja väega surma, kuradi ning kõigi õnnetuste vastu.

Niisiis on sul Jumalalt nii Issanda Kristuse käsk kui ka töotus. Ja lisaks neile peaks sind sundima ka su oma häda ja viletsus, mis sind vaevab ja mille pärast see käskimine, kutsumine ja töötamine aset leiab. Sest Kristus ütleb: „Ei vaja arsti tugevad, vaid põdejad” [Mt 9:12], see tähendab need, kes on vaevatud ja koormatud patu, surmahirmu, liha ja kuradi kiusatustega. Kui sa oled koormatud ja tunned oma nõrkust, siis mine rõõmsalt armulauale ja lase end kosutada, lohutada ja kinnitada. Sest kui sa tahad oodata, kuni sa saad sellest viimaks vabaks, nii et sul oleks võimalus puhta ja väärilisena armulauale minna, jääd sa igaveseks sellest kõrvale. Sest siis langetab Kristus otsuse ja ütleb: „Kui sa oled puhas ja jumalakartlik, siis ei ole sul minult midagi tarvis ja ka minul sinult mitte.” Seepärast nimetatakse väärituks ainult selliseid, kes oma eksimusi ei tunne ja tahavad patused olla.

Kui sa aga ütled: „Mida ma peaksin siis tegema, kui ma ei tunne viletsust, samuti mitte nälga ja janu sakramendi järele?” On vastus: Neile, kes on niimoodi meelestatud, et nad seda ei tunne, ei oska ma paremat nõu anda, kui et nad katsugu end läbi, kas neil on ikka liha ja veri. Kui sa leiad, et see on nii, siis pöördu enda huvides püha Pauluse galaatlastekirja poole ja kuula, milline on sinu liha vili: „Liha teod on ilmsed (ütleb ta), need on: hoorus, roppus, kõlvatus, ebajumalateenistus, nõidus, vaen, riid, kiivus, raevutsemine, isemeelsus, lõhed, lahknemised, kadetsemine, purjutamised, prassimised ja muud sellesarnased.” [Gl 5:19jj] Seepärast, kui sa seda ei tunne, siis usu vähemalt Pühakirja, mis ei valeta sulle, sest ta tunneb su liha paremini kui sina ise. Ja edasi, kirjas roomlastele 7[:18], teeb püha Paulus sellise järelduse: „Ma tean ju, et minus – see tähendab minu liha – ei ole head.” Kui püha Paulus võib oma liha kohta midagi sellist öelda, siis ega meie ei taha ometi paremad või pühamad olla. See aga, et me seda ei tunne, teeb asja veel hullemaks. Sest see on märgiks, et tegemist on pidalitõbise lihaga, mis ei tunne küll midagi, kuid milles möllab ja mida pureb haigus. Ja kui sa oled, nagu öeldud, täiesti surnud, siis usu vähemalt Pühakirja, mis annab sulle hinnangu. Ühesõnaga: mida vähem sa tunned oma pattu ja puudusi, seda enam on sul põhjust armulauale minna ja abi ning rohtu otsida.

Teiseks, vaata enda ümber, kas sa elad ikka maailmas, või kui sa seda ei tea, siis küsi oma naabrite käest. Sest kui sa elad maailmas, siis ära arva, et sul tuleb puudu pattudest ja hädadest. Hakka aga peale ja proovi, nagu sa tahaksid, jumalakartlikuna elada ning evangeeliumi juurde jääda, ja vaata hoolega, kas sulle ei teki vaenlasi, kes valmistavad kannatusi, teevad ülekohtu ja kurja, ja annavad põhjust patuks ja kõlvatuseks. Või kui sa pole seda kogunud, siis lase Pühakirjal seda endale öelda, sest ta annab igal pool maailmale sellise hinnangu ja tunnistuse.

Lisaks sellele piirab sind ka kurat, keda sa ei saa alla heita, sest isegi meie ISSAND Kristus ei pääsenud sellest. Mis on aga kurat? Ei midagi muud kui valetaja ja mõrtsukas, nagu Pühakiri teda kutsub [Jh 8:44]. Valetaja, et südant Jumala sõna juurest eksitada ja pimestada, et sa ei tunneks oma viletsust ja ei saaks Kristuse juurde tulla. Mõrtsukas, kes ei annaks sulle hetkekski asu. Kui sa näeksid, milline hulk nuge, piike ja nooli on igal silmapilgul sinu vastu suunatud, tunneksid sa rõõmu sellest, kui sa saaksid armulauale tulla nii sageli kui võimalik. See, et elatakse nii enesekindlat ja hoolimatut elu, ei tähenda aga muud, kui et me ei arva ega usu, et me elame lihas ja kurjas maailmas või kuradi riigis.

Seepärast proovi ja harjuta seda hästi ning vaata enesesse või natuke enese ümber ja hoia kinni Pühakirjast. Ja kui sa ka siis midagi ei tunne, tuleb sul seda enam nii Jumalale kui ka vennale oma häda kurta. Lase endale nõu anda ja enda eest paluda ja ära jäta enne, kui kivi su südamele on langenud, siis jõuad sa ka oma hädani ja tajud, et sa oled kaks korda sügavamale vajunud kui mõni teine vaene patune ja et sul on selle viletsuse vastu palju rohkem armulauda vaja, mida sa kahjuks ise ei näe, – andku Jumal armu, et sa seda järjest rohkem tunneksid ja seeläbi järjest naljasemaks muutuksid, eriti selle pärast, et kurat ründab sind ägedalt ja luurab su järel pidevalt, et sind kinni püüda ning ihu ja hinge poolest hävitada, nii et sa ei ole hetkekski tema vastu kindlustatud. Kui ruttu võib ta sind hädasse ja viletsusse saata, kus sa seda kõige vähem oskad oodata!

Ja see olgu nüüd öeldud manitsuseks mitte ainult meile vanadele ja suurtele inimestele, vaid ka noortele, keda tuleb kasvatada kristlikus õpetuses ja arusaamises. Sest selle läbi on võimalik ka noortele lihtsamini Kümme käsku, Usutunnistust ja Meie Isa palvet õpetada, et nad omandaksid need rõõmuga ja tõsiselt mees ning harjutaksid ja harjuksid nendega maast madalast. Vanadega on asjad läinud niimoodi,

et nende puhul ei ole võimalik enam ei seda ega ka muid asju saavutada, neid aga, kes tulevad pärast meid ja asuvad meie ametisse ja töökohale, peame kasvatama nii, et nad ka oma lapsi Jumala sõna ja kristlaskonna püsimajäämise nimel hästi kasvataksid. Seega teadku iga pereisa, et ta on Jumala korraldusel ja käsul kohustatud oma lastele õpetama või õpetada laskma seda, mida nad peavad oskama. Sest kuna nad on ristitud ja kristlaskonda vastu võetud, peavad nad ka armulauast osa saama, et nad võiksid meid teenida ja meile kasulikud olla, sest nad kõik peavad ju meid uskumises, armastamises, palvetamises ja kuradi vastu võitlemises aitama.

Järgneb manitsus pihiks:

LÜHIKE PIHIMANITSUS³¹

Pihi kohta me oleme alati õpetanud, et see peab olema vabatahtlik, ja me oleme kõrvale heitnud paavsti türannia, nii et me oleme täielikult priid tema sunnist ja vabastatud kristlastele pealepandud talumatust koormast. Sest nagu me kõik oleme näinud, pole rängemat asja, kui et inimesi sunnitakse surmapatu ähvardusel pihtima; pealegi vaevati neid ülimalt ja piinati nende südametunnistust nii suure hulga pattude üleslugemise kohustusega, et mitte kellelgi polnud võimalik piisavalt puhtalt pihtida. Ja kõige hullem oli see, et mitte keegi ei õpetanud ega teadnud, mida piht endast kujutab või millist kasu või lohutust sellest leiab, vaid see muudeti millekski hirmuäratavaks ja põrgulikult piinavaks, mida oldi küll sunnitud tegema, aga mida vihati üle kõige. Nüüd aga on kõrvaldatud ja meile kingitud kolm asja: me ei tohi seda teha sunnist või hirmust, me oleme vabastatud piinadest kõigi pattude üleslugemisel ja

³¹ See „Lühike pihimanitsus“ puudus algväljaandes ning lisati 1529. aasta revideeritud väljaandele.

lisaks on meil see eelis, et me teame, kuidas pihti tuleb õnnistusrikkalt meie südametunnistuse lohutamiseks ja kinnitamiseks kasutada.

Seda teab nüüd iga inimene; aga paraku on inimesed liigagi hästi ära õppinud, et nad võivad teha, mida tahavad, ja nad kasutavad seda vabadust nii, nagu ei peaksid nad enam pihtima. Sest sellest saadi peagi aru, mis meile on kasulik ja haarati hõlpsasti kinni kohtadest, kus evangeelium on leebe ja järeleandlik. Aga sellised närukaelad (nagu ma ütlesin) ei tohiks evangeeliumi juures olla ega sellest osa saada, vaid nad jäägu paavsti alla ja lasku end sundida ning piinata, sest nad peavad pihtima, paastuma jne. rohkem kui kunagi varem. Sest kes ei usu evangeeliumi ega taha selle järgi elada ja teha, mida üks kristlane peaks tegema, see ei pea ka evangeeliumi hüvesid nautima. Mis see tähendab, et sa tahad ainult hüvesid nautida ja mõtlegi midagi selle heaks teha või midagi panustada? Sellepärast ei kuuluta me sellistele mitte midagi, samuti ei loobu me vabatahtlikult vähimalgi määral oma vabadusest ega lase neil seda nautida, vaid saadame nende üle taas paavsti või mõne temasarnase, kes neid rõhuks nagu tõeline türann. Nii et need pööbli hulgast, kes ei taha evangeeliumile kuuletuda, jäävad piinaja kätte, kes on Jumala kuradiks ja timukaks. Ülejäänutele aga, kes kuuletuvad hea meelega, peame pidevalt Sõna kuulutama, neid toetama, õhutama ja keelitama, et nad ei laseks sellel kallil ja lohusrikkal aardel, millest meile evangeeliumi läbi teada antakse, tühja minna. Sellepärast me tahamegi pisut rääkida pihist, et sellega lihtinimesi õpetada ja manitseda.

Kõigepealt ma olen öelnud, et lisaks sellele pihile, millest me siin räägime, on veel kahesugust pihti, mida võiks pidada pigem kõigi kristlaste ühiseks tunnistuseks, ja nimelt kui pihitakse ainult Jumalale endale või ainult ligimesele ja palutakse pattude andeksandmist, nagu seisab ka Meie Isa palves, kus me ütleme: „Anna meile

andeks meie võlad, nagu meiegi andeks anname oma võlglastele” jne. Tegelikult pole kogu Meie Isa palve midagi muud kui selline piht, sest meie palve ei kujuta ju endast midagi muud, kui et me tunnistame, mida meil ei ole ja mida me ei tee, kuid oleme kohustatud tegema, ning et me igatseme armu ja rõõmsat südametunnistust. Selline piht peab kindlasti olema pidev, niikaua kui me elame. Sest õigupoolest seisneb selles kogu kristlik elu, et me tunnistame end patusteks ja palume armu.

Samamoodi sisaldub Meie Isa palves teist liiki piht, mida iga inimene tunnustab oma ligimese vastu, et me pihiksime ja andestaksime teineteisele oma võlad, enne kui me astume Jumala ette ja palume temalt andeksandmist. Me oleme ju kõik üksteise võlglased ja sellepärast me peame ka avalikult üksteise ees pihtima ega tohi karta. Sest on ju nii, nagu öeldakse: „Kui üks on jumalakartlik, siis on seda kõik”, ja mitte keegi ei tee Jumalale või ligimesele seda, mis ta peaks tegema. Aga ühise süü kõrval on ka veel isiklik süü, kui üks inimene on teist pahandanud, peab ta seda teiselt andeks paluma. Niisiis on meil Meie Isa palves tegemist kahe pattudest lahtimõistmisega, nii et see, mida me võlgneme nii Jumalale kui ka ligimesele, on meile andeks antud siis, kui me anname ligimesele andeks ja lepime temaga ära.

Aga lisaks sellisele avalikule, igapäevasele ja vajalikule pihile on olemas veel salajane piht, mis toimub ainult ühe venna ees ja mille eesmärgiks on see, et kui meil on midagi südamel või kui meid vaevab miski, millega me heitleme ega leia rahu, ning me leiame, et meie usk ei ole piisavalt tugev, et me siis kurdaksime seda mõnele vennale ja küsiksime temalt nõu, lohutust ja julgustust, sel hetkel ja nii sageli, kui me iganes tahame. Sest selle kohta ei ole käsku, nagu eelmise kahe kohta, vaid see on jäetud igäühe enda otsustada, et ta võib seda kasutada siis, kui vaja. Ja see tuleneb sellest ja on nii korraldatud, et Kristus ise on pattudest lahtikuulutamise oma kristlaskonna suhu pannud ja käskinud meid pattudest lahti mõista. Kui nüüd mõni

süda tunneb oma pattu ja igatseb lohutust, siis on tal siin kindel pelgupaik, kust ta leiab ja kuuleb Jumala sõna, et Jumal vabastab ja mõistab ta inimese kaudu pattudest lahti.

Nii et jäta nüüd meelde see, mida ma olen korduvalt öelnud, et piht koosneb kahest osast. Esimene on meie tegu³², et ma kaeban oma pattu ja igatsen oma hingele lohutust ja kosutust. Teine on see tegu, mida teeb Jumal, kes mõistab mind inimese suhu pandud sõna läbi minu pattudest lahti, mis on ühtlasi kõige suurepärasem ja väärtuslikum asi, mis muudab pihi nii armsaks ja lohutusrikkaks. Siiamaani pandi rõhku ainult meie enda teole ja ei mõeldud muule kui sellele, et meie piht oleks puhas, seda teist, olulisemat osa ei pandud tähelegi ega kuulutatud, nagu see meie tegu üksi olekski juba heategu, millega Jumalale tasuda, ja kui piht ei toimunud täiuslikult ja ülima täpsusega, siis ei kehtinud ka pattudest lahtimõistmine ja patt ei olnud andeks antud. Sellega viidi inimesed nii kaugemale, et nad olid pihi puhtuse pärast (mis ei olnud ju võimalik) lausa meeleheitel ja ükski südametunnistus ei leidnud rahu ega olnud pattudest lahtimõistmise peale kindel. Niisiis ei muutnud nad armsat pihti mitte ainult kasutuks, vaid ka raskeks ja vaevaliseks, mis tähendas silmatorkavat kahju ning hävingut hingele.

Seepärast me peame olema hoolikad, et me lahutaksime need kaks asja teineteisest, hoiaksime need lahus ja peaksime oma tegu tähtsusetuks, Jumala sõna aga kõrgeks ja tähtsaks, ning ei läheks pihile nii, nagu me tahaksime sooritada väärtuslikku tegu ja seda Jumalale anda, vaid et me oleksime ainult temalt vastuvõtjad. Sa ei pea tulema ja ütleva, kui jumalakartlik või kuri sa oled. Kui sa oled kristlane, siis ma tean seda selletagi, ja kui sa seda ei ole, siis tean ma seda veel

³² Werk und Tuen

paremini. Pihtida tuleb aga sellepärast, et sa saaksid oma häda kaevata ja laseksid end aidata rõõmsa südame ja hingerahu leidmiseks.

Ja selleks ei tohi sind keegi käsutada, vaid me ütleme nii: Kes on kristlane või tahaks hea meelega olla, sellele me anname siin kallist nõu, et ta läheks ja saaks endale hinnalise aarde. Kui sa ei ole kristlane ega igatse sellist lohutust, siis me laseme kellelgi teisel sind sundida. Seeläbi me tühistame nüüd ühekorraga paavsti türannia, käsud ja sunni, sest meil ei ole seda mitte millekski vaja, kuna me õpetame (nagu öeldud) järgmist: See, kes ei lähe hea meelega ja pattudest lahtimõistmise pärast pihile, jätku see tegemata. Ja ka see, kes läheb sinna omaenda teo peale, ükskõik kui puhas tema piht ka ei oleks, jäägu eemale. Meie manitsus on, et sa ei pea pihtima ja oma hädast teada andma mitte sellepärast, et sooritada sellega teatud tegu, vaid et kuulda, mida Jumal laseb sulle öelda. Ja seda Sõna ehk absoluksiooni pead sa tähele panema, nagu aulist suurt varandust tähtsaks ja kalliks pidama ning üliras austuses ja tänus vastu võtma.

Kui seda rõhutada ja sealjuures näidata häda, mis meid pihtima paneb ja õhutab, siis polegi palju pealekäimist ja sundimist vaja – meie enda südametunnistus kihutab igäüht meist tagant ja muudab murelikuks, nii et me oleme rõõmsad ja käitume nagu vaene armetu kerjus, kes kuuleb, et kusagil jagatakse rikkalikke almuseid, raha või riideid: ja polegi vaja timukasulast teda sundima ja peksma – ta jookseb ise, nagu jalad võtavad, et mitte ilma jääda. Kui aga teha sellest käsk, et kõik kerjused peavad, asja ees, teist taga, kuhugi tõttama, rääkimata sellest, et öeldaks, mida seal peab otsima või leidma, siis mida muud see endaga kaasa toob, kui et minnakse vastu tahtmist ja ei mõelda millegi saamisele, vaid näidatakse, kui vaene ja armetu kerjus ma olen? Sellest ei leita palju rõõmu või lohutust, vaid muututakse .hoopis käsu vastu järjest vaenulikumaks.

Ja nii on ka paavsti jutlustajad siamaani maha vaikinud selle suurepärase, rikkaliku armuanni ja sõnulseletamatu varanduse ja on ajanud inimesi karjakaupa pihile ainult selleks, et näha, kui rüvedad ja roojased me oleme. Kes läheks seal hea meelega pihile? Meie seevastu ei ütle, et inimesed peaksid nägema, kui roojased nad on ja vaatama end nagu peeglist, vaid et neile peaks nõu andma ja ütleva: Kui sa oled vaene ja armetu, siis mine ja kasuta seda tervistavat ravimit. Ja selles, kes tunneb oma häda ja viletsust, tärkab siis igatsus pihi järele, nii et ta tõttab sinna rõõmuga. Kes aga sellest ei hooli ja iseenesest ei lähe, neist ei tee ka meie välja. Teadku nad aga, et me ei loe neid kristlaste hulka.

Niisiis me õpetame, kui suurepärane, hinnaline ja lohutusrikkas asi on piht, ja manitseme, et sellist kallist varandust meie suurt häda silmas pidades ära ei põlataks. Kui sa oled kristlane, siis sa ei vaja ei minu sundimist ega paavsti käsku, vaid sa sunnid end ise ja palud mind, kas sul oleks võimalik sellest osa saada. Kui sa mõtled selle aga ära põlata ja uhkelt ilma pihil käimata elada, siis me langetame otsuse, et sa ei ole kristlane ja sa ei tohi ka sakramendist osa saada. Sest sa põlgad ära selle, mida ükski kristlane ei tohi põlata, ja selle tagajärjeks on, et sa ei saa oma patte andeks. Ja ühtlasi on see kindel märk sellest, et sa põlgad ära ka evangeeliumi.

Ühesõnaga, me ei taha kuuldagi mingisugusest sunnist. Kes aga ei võta kuulda ja ei järgi meie kuulutust ja manitsust, sellega ei ole meil midagi ühist ja ta ei pea ka evangeeliumist osa saama. Kui sa oleksid kristlane, siis peaksid sa head meelt tundma, et sul on võimalus kas või saja miili kauguselt pihile tõtata, ja sa ei laseks endale peale käia, vaid tuleksid ning sunniksid meid ise. Sest siin peab sundimine muutuma vastupidiseks, nii et meie jääksime käsu alla ja sina vabaks; meie ei sunni kedagi, vaid lubame ennast sundida, sarnaselt sellele, nii nagu sunnitakse sõna kuulutama ja sakramente jagama.

Seepärast, kui ma manitsen sind pihtima, siis ei tee ma midagi muud, kui manitsen sind olema kristlane. Kui ma saan su sinnamaale, siis ma saan sind ka pihile. Sest neil, kes igatsevad olla jumalakartlikud kristlased, vabad pattudest ja rõõmsa südametunnistusega, on juba õige nälg ja janu leiva järele nagu tagaaetaval hirvel, kes põleb kuumusest ja janust, nagu ütleb Psalm 42[:2]: „Otsekui hirm igatseb veeojade juurde, nõnda igatseb mu hing sinu juurde, Jumal!” see tähendab, et otsekui hirm januneb värsket allikavett, nii janunen mina Jumala sõna ehk pattudest lahtimõistmist ja armulauda jne. Ennäe, see on õige õpetus pihist, mis äratab inimestes rõõmu ja armastust pihi vastu, nii et nad tulevad ning jooksevad meil järel, isegi rohkem, kui see meile meelt mööda oleks. Paavsti pooldajatel me laseme aga piinata ja vaevata nii ennast kui ka teisi, kes sellest varandusest midagi ei pea ja sellele ise selja pööravad. Meil aga tuleb tõsta käed, kiita ja tänada Jumalat selle eest, et me oleme sellise tunnetuse ja armuni jõudnud.